BELEDİYE KADINLARA DA HİZMET EDER!..

Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl?..

AYTEN ALKAN

KA•DER

BELEDİYE KADINLARA DA HİZMET EDER!..
Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl?..
Ayten ALKAN

Yarın için Bugünden Kampanyası Eğitim Dizisi 3

Bu kampanya, Ka-Der Ankara Şubesi,
Yerel Siyaset Çalışma Grubu tarafından yürütülmektedir.

Adres: Çevre Sokak 29/2 Çankaya Ankara
Telefon: (312) 467 88 16
Faks: (312) 427 39 79
E posta: kader_ankara@yahoo.com

Olof Palme Enstitüsü desteğiyle hazırlanmış ve yayınlanmıştır.
İfade edilen görüşlerden yazarlar sorumludur.
Sponsored by the Olof Palme International Center and Sida.
Writers are responsible for the content.

İkinci baskı, Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı tarafından desteklenmiştir
Second edition is supported by United Nations Joint Programme on Promoting and Protecting Women and Girls' Human Rights.

2. Baskı, Ankara, Mayıs 2006
Kapak ve Sayfa Düzeni: Tennur Baş
Baskı: Yalçın Matbaacılık Ltd. Şti. - Ankara
ISBN 975-6487-07-0

BELEDİYE KADINLARA DA HİZMET EDER!..

Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl?..

AYTEN ALKAN

KA•DER

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Giriş 11
Başlarken... 15
Yurttaşlık – Kenttaşlık: İkiz Kardeşler... 16
İnsanlığın tekamül hızı... 17
Eşitsizlik Somut Olarak Yaşanıyorsa... 19
Neden Belediye Hizmetleri?.. 23
Strasbourg eski belediye başkanı... 29
Kadınlara Özel Belediye Hizmetleri 30
Belediye yöneticileri ne söylüyor?.. 31
Mevcut Yaşamları Kolaylaştırmak / Dönüştürmek 34
Solanda'lı kadınlar... 36
"Gereksinimlerin Keşfi" için Destek Olmak... 37
Kadın belediye başkanları kadınların gereksinimlerinin keşfine nasıl destek oluyor? 39
Kadınlara Özel Hizmetler için Olası Uygulama Alanları 40
Ekonomik açıdan güçlendirme 40
Kadınların gündelik yaşam yükünü azaltmak için... 46
Diyarbakır Merkez ve Bağlar Çamaşır evleri ve Tandır evleri 49

Hane içi şiddete karşı koruma 50
Kadın Sığınakları ve Danışma Merkezleri VII. Kurultayı Sonuç Bildirgesi'nden... 56
Özellikle Kadınlara Yönelik Olmayan Hizmetlere Bakmak 57
Örnek: Kadınların Konut Hakkı 60
Sunulan/Sunulamayan Hizmetlerin Cinsler Üzerindeki Farklı Etkilerini Nasıl Anlarız? 62
Hizmet Politikalarına Yön Verecek "Sorun ve Çözüm Odaklı" Yerel Kadın Programları 64
Belediye Projelerini Gözden Geçirmek 66
Örgütsel/Kurumsal Yapılanma 67
İsveç-Stockholm Belediyesi'nde Cinsler Arası Eşitlik İçin Alınan Kurumsal Önlemler 70
Sonuç Yerine... 73
EK-1: Uluslararası Metinler 75
Kutu-1: "Kadın Yoksulluğuyla Mücadele, Ekonomik Açıdan Güçlendirme ve Ekonomik Yaşamda Ayrımcılık" Konusunda Uluslararası Topluluk Ne Söylüyor... 75
Kutu-2: "Cinsiyetçi İşbölümü ve Kadınların Gündelik Bakım Yükünü Azaltmak" Konusunda Uluslararası Topluluk Ne Söylüyor... 83
Kutu-3: "Kadına Karşı Şiddet" Konusunda Uluslararası Topluluk Ne Söylüyor... 87
Kutu-4: "Konut ve Taşınmaz Hakları" Konusunda Uluslararası Topluluk Ne Söylüyor... 89
Kutu-5: "Cinsiyetlere Göre Ayrıştırılmış Bilgi ve Veri Tabanının Güçlendirilmesi" Konusunda Uluslararası Topluluk Ne Söylüyor... 91
EK-2: Yöntem ve Egzersizler 93
Egzersiz-1: Kadınların Gereksinimlerinin Niteliğini Ayırd Etmek 93
Egzersiz-2: Belediye Kadınların Gereksinimlerini Ne Kadar Algılıyor? 95

Yöntem-1: Küçük Tartışma Grupları 99
Yöntem-2: Yaparak Öğrenme 101
"Deprem Kadınları" Yaşamı Yeniden Örüyor... Yaka-Koop: "Kendimize Bir Şans Verdik..." 102
Yöntem-3: Cinsiyet Etki Değerlendirmesi (CED) 109
Nasıl?... CED İçin Bir Örnek 112
Yöntem-4: Yerel Kadın Programları Geliştirmek 117
Nasıl?.. Politikalara Yön Verecek Kadın Programları İçin Bir Örnek: Kentsel Güvenlik 118
Egzersiz-3: Yerel "Sorun ve Çözüm Odaklı Kadın Programı"mızı Yazalım 123
Yöntem-5: Proje Kadın-Erkek Eşitliği Amacına Hizmet Ediyor Mu?... 125
Proje ve Program Önerilerinin Sınıflandırılması 127
Egzersiz-4: Elimizdeki Neye Hizmet Edecek?... 129
Kitapçığın Yazımında Yararlanılan Kaynaklar 131

ÖNSÖZ

Kadınların siyasal katılımındaki büyük eksiklik ve siyasetin kadınları ve kadın sorunlarını dışlayan yapısı, Türkiye'deki feminist politikanın öncelikli gündem maddelerinden biri olageldi. Ancak yerel siyaset de bu genel gündemleştirmenin bir parçası olarak kabul edilmekle birlikte, yerel siyasetin özgüllüğü ve kadınlar için açabileceği yeni alanlar üzerinde hemen hiç durulmadı.

2002 yılındaki erken genel seçimlerde bütün partilerin kadın hakları konusunda güzel sözler söyleyip aday listelerinde kadınlara yer vermemesinden sonra, yerel seçimler öncesinde daha güçlü, sürekli ve bütünlüklü bir çalışma yapma ihtiyacını duyan bir grup kadın olarak bir araya geldik.

Yerel siyasetin kadınlar için önemi kadar, kadınların da yerel siyaseti değiştirecek bir güç olarak değerini göstermek, kadınların dikkatini kendi bulundukları yerin özgül sorunlarına, özgül siyasetine çekmek istiyorduk. Kadınların farklı ihtiyaçlarını ve taleplerini gören, dikkate alan bir yerel yönetim anlayışının geliştirilmesi için sesimizi yükseltmekle başlayan süreç, siyasal deneyimlerimizi paylaştığımız toplantılar, eğitici eğitimleri, seçmen eğitimleri, kitapçıklar ve broşürlerin hazırlanması, medya çalışmaları, lobi çalışmaları ile devam etti.

Bu dönem, aynı zamanda dünyadaki değişimlere paralel olarak Türkiye'nin de kamu yönetiminde önemli değişiklikler yaptığı bir

dönemdi. Merkezde toplanmış pek çok yetki ve sorumluluğun yerel yönetimlere devrini öngören yasal çalışmalar hızla sonuçlanıyor ve kamuoyunda tartışılıyordu. Bu tartışmalar kamu yönetimi ve kamu hizmeti anlayışına odaklanmakla birlikte, kamunun bir parçası olan kadınlara ilişkin tek laf edilmedi. Yine görünmez olmuştuk, yine sesimiz duyulmuyordu. Oysa biliyorduk ki, kamu yönetimi reformu, kadın vatandaşların yaşamına ciddi bir etkide bulunacak, bazı yükler getirecek, bazı imkânlar açacaktı. Bu nedenle, çalışmalarımızın önemli bir boyutunu da kamu yönetimi reformu ve ilgili mevzuatın cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmesi oluşturdu.

Size sunduğumuz bu eğitim seti üç kitaptan oluşuyor: Düğüm Bilgisi (Aksu Bora, Ceren İşat), Belediye Kadınlara da Hizmet Eder/ Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl (Ayten Alkan), Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Kadınlara Yer Açmak (L.Yıldız Tokman, Sema Kendirci).

Bu kitapları hazırlarken, kadınların ve kadın sorunlarının yerel siyasette temsilini artırmayı hedefleyen Yarın İçin Bugünden Kampanyasının artık yerel kadın örgütleri tarafından sahiplenilmesini, yaygınlaştırılmasını ve zenginleştirilmesini amaçladık. Biliyoruz ki önümüzde uzun bir yol var. Üç yıllık çalışmanın sonunda çıkarabildiğimiz yol haritasını daha geniş bir katılımla tartışmak, bilgi birikimimizi paylaşmak ve zenginleştirmek, artık yerel siyasette KADINLAR VARDIR demek istiyoruz. Biliyoruz ki, biz yerel siyasette var olduğumuz zaman hem siyaset değişecek hem de kentler…

Kadınların yerel siyasette görünür hale gelmesi, güçlenmesi, değiştirmesi için,
YARIN İÇİN BUGÜNDEN…

Yerel Siyaset Çalışma Grubu
Aksu Bora, Ayten Alkan, Ceren İşat, Fatma Nevin Vargün,
İlknur Üstün, Nazik Işık, Sema Kendirci, Serpil Sancar,
Yıldız Tokman, Yüksel Mutlu

GİRİŞ

Elinizdeki rehber kitapçık, cinsler arası eşitsizliğin hafifletilmesine belediye hizmetlerinin nasıl hizmet edebileceğini göstermeye çalışıyor!..

"Kadın Dostu Belediye Hizmetleri"nin gerekliliği üzerine kafa yormamıza yol açan, kadınların güçlenmesi ve özgürleşmesi için çabalayanlar olarak, "burnumuzun ucu"nun ne denli önemli olduğuna dair farkındalığımız oldu. Burnumuzun ucu; yani, yaşadığımız yerler: evimizden mahallemize, mahallemizden kentimize değin... Kadınların temel haklarını tam olarak yaşama geçirebilmelerinin çok önemli bir önkoşulunun da yaşadıkları yerlerde güçlenmeleri olduğunu biliyorduk. Kadınların yurttaşlık konumlarının güçlenmesinin, kenttaşlık konumlarının iyileşmesiyle doğrudan doğruya bağlantılı olduğunu düşünüyorduk. Çünkü, eşitlik ve özgürlük dediğimiz değerler, soyut ve politik değerler olmaktan öte, somut olarak yaşanan ya da yaşanamayan durumlardı. Öbür yandan, yerel siyaset ve yerel yönetimler yalnızca, kadınların genel yurttaşlık haklarını kullanabilmeleri sorusu bağlamında değil, başlıbaşına "nasıl yaşadıklarını / nasıl yaşadığımızı" dert edindiğimiz için çok önemliydi bizim için: İnsan onuruna yaraşır yerleşimlerde insan onuruna yaraşır, hakça yaşamlar sürebilme isteği...

Bu isteğin peşinden giderken, "eşitsiz ilişkilerin eşit olmayan tarafları" için her düzeyde bir farkındalık ve duyarlılık gerektiğini savunduk: Aynı koşullara sahip olmayanlara aynıymış gibi davranarak

eşitliği yaşama geçiremeyeceğimizi... Kadınların mahalleden kentin bütününe değin, "cinsiyete özgü" diyebileceğimiz sorunlar yaşadıklarını, dolayısıyla cinsiyete özgü gereksinimlere sahip olduklarını hem gündelik yaşam deneyimlerimiz, hem türlü araştırmalar ve hem de çeşitli kesimlerden kadınlarla iletişimimiz gösteriyor bize. Ne var ki bu sorunların önemli bir bölümü, yerel politikalar üretilirken dikkate alınmıyor. Dikkate alınmıyor, çünkü çoğu kez görülmüyor: Yerel politikalarla ilgili kararları alanların tamamına yakını erkekler ve erkekler kadınlardan birçok yönden farklı bir yaşayışa sahipler...

Bu kitapçık, söz konusu farkındalık ve duyarlılığı yaratma çabasının bir parçası olarak görülmeli. Amacımız;

- kadınların güçlenmesi için belediye hizmetlerinin önemini ortaya koymak,
- soyut "eşitlik ve herkese eşit mesafede kamu hizmeti" anlayışına yaslanan bir belediyeciliğin kadınlar aleyhine yaratabileceği sonuçlara dikkat çekmek,
- bu olumsuz sonuçların ortaya çıkmaması için nelere ve nasıl özen gösterilebileceğini tartışmak,
- "cinsiyet farklılıkları ve eşitsizliklerine duyarlı belediye hizmetleri"ni nasıl tasarlayabileceğimizin örneklerini vermek.

Böyle bir çaba, salt kadınların yaşamları iyileşsin diye değil. Bu kitapçığın sizleri davet ettiği bakma ve görme biçimlerinin kadınların mutluluğuna hizmet etmekten ibaret olmadığına inanıyoruz. Çünkü, "daha eşit" olmanın üstünlüklerinden yararlananlar bile bu oyundan kazançlı çıkmazlar aslında: Güçlerini, iktidarlarını korumaya çalışırken, başka birçok şeyden de vazgeçmeye mahkum ederler kendilerini:

Ağlayan bir kadın varsa yanı başımızda, öte yanda da kendisine ağlamaması gerektiği öğretilmiş bir erkek vardır. Her gün aynı

monotonlukta tekrarlanan ev işlerini yapmakla yükümlü bir annemiz varsa, "eve ekmek getirmek" baskısını sürekli olarak üzerinde hisseden bir de babamız vardır. Güçsüz olmakla itham edilen bir kadın arkadaş tanıyorsak, duygularını bir türlü ifade edemeyen bir erkek arkadaşımız da vardır. Koca karısına sert görünmeye çalışır, "aile nizamı"nı korumak için... "Dişi kuş" yoktan var etmelidir yuvayı kurmak için... Patron otoriter olmalıdır işyeri disiplinini sağlamak için... İşçi boyun eğmelidir işini korumak için...

Kaybedenlerin yoksunlukları, sözde kazananların vazgeçişleri bu dünyaya kanserleşmiş bir mutsuzluktan başka ne getirir ki? Ne getirmiştir?..

İşte bu yüzden; cinsler arası eşitsizliğin hafifletilmesi ve giderek ortadan kalkması, kadınların güçlenmesi, baskıdan kurtulması, özgürleşmesi, toplumda daha onurlu bir yere sahip olmaları bizim için vazgeçilmez hedefler! Çünkü biliyoruz: Biri değişmeye başlarsa, öteki de değişmeye başlar. Çünkü, yap-bozun bir parçasını oynattığınızda aslında bütün parçalar yerinden oynar ve yeniden düzenlemek zorunda kalırsınız; yeter ki o parçayı daha eşit ve adil bir tablo yaratma amacıyla oynatın... Dünya değişmeye başlar...

BAŞLARKEN...

Cinsler arası eşitlik politikaları söz konusu olduğunda ağırlıklı olarak tartışılan konular; kadınların yasalar karşısında eşitsizliği, parlamentodaki düşük temsil oranları, yönetime, eğitime, işgücüne ve toplumsal yaşama düşük katılımlarıdır. Bütün bunların kadınların gündelik yaşam sorunlarıyla ne denli ilişkili olduğu çoğu zaman görülemez. Hem bu sorunlar kadar önemli, hem de bu sorunların büyük ölçüde belirleyicisi olan güçlük ve engellerin kentlerde, kasabalarda, beldelerde, mahallelerde sessiz sedasız yaşanmakta olduğu gerçeği genellikle ikinci planda kalır.

Yerel düzeyde kadınların yaşadıkları sorunlar, güçlükler, kısıtlılıkların yerel yönetimlerin politikalarıyla da bağlantılı olduğu gerçeği, yakın zamanlara gelene değin, dünyada ve Türkiye'de kadın hareketlerinin de gündemi dışında kalmıştır. Bunun başlıca nedeni, kuşkusuz, seçme-seçilme, eğitim, çalışma, medeni haklar gibi **temel yurttaşlık hakları**nın elde edilmesi mücadelesiyle ilgilidir ve bu süreç de kaçınılmaz olarak, yasama gücüne sahip olan merkezi parlamentolarda düğümlenmiştir. Bir başka deyişle, kadınların "eşit yurttaşlar" olmak için yürüttükleri mücadele, genel ya da merkezi siyaseti yerel siyasetin önüne geçirmiştir.

Hiç kuşku yok ki, genel yurttaşlık haklarının kazanılması, kadınların ülkenin ve dünyanın eşit bireyleri olarak kabul edilmelerini sağlamıştır. Bununla birlikte, hepimiz biliriz ve tecrübe ederiz ki, eşitlik, yalnızca soyut olarak ya da hukuksal kurallar çerçevesinde

yaşama geçen bir değer değildir: **Eşitlik somut olarak yaşanır ya da yaşanmaz!**

Yurttaşlık – Kenttaşlık: İkiz Kardeşler...

İşte bu somutluk arayışının peşinden gittiğimizde, insanların nerelerde ve nasıl yaşadıkları sorusuna varıyoruz! Çünkü, yurttaşlar yalnızca hukukun konusu değildir, yurttaşlar yalnızca nüfus sayımlarında birer rakam değildir, yurttaşlar yalnızca istatistiki veriler değildir: **Yurttaşlar yaşarlar! Ve bir "yer"de yaşarlar!** Nerelerde nasıl yaşadıkları da uzun, zorlu, bazen de kanlı mücadelelerle elde ettikleri haklarını hakkıyla kullanıp kullanamadıklarını belirleyici bir güce sahiptir!

Bu yüzdendir ki, yurttaşlıkla kenttaşlık (ya da daha iyi bildiğimiz bir ifadesiyle hemşehrilik) arasında köklü bir ilişki vardır. Ne denli köklü bir ilişki olduğunu "dil"in izini sürerek de görebiliriz: İnsan yerleşimlerinin tarihiyle uğraşanlar, kentin tarihini Eski Yunan'dan başlatıyorlar. Eski Yunan kentlerine *Polis* deniyordu. Ve yurttaşlar anlamına gelen, aynı zamanda "politika" sözcüğünün kökeni olan Polites de bu Polis'ten, yani kentten türetilmişti. İngilizce'deki *Citizen* sözcüğü, hem yurttaş hem kenttaş anlamına gelir ve yine kent demek olan *City*'den türemiştir.

Çünkü siyaset, kentlerde doğmuştur. Uygarlık dediğimiz şey de... Yine dil'in izinden gidersek, *medeniyet* sözcüğü, Arapça'da kent anlamını taşıyan *Medine*'den gelir...

Peki ya kadınlar?... Kadınların yeri ne olagelmiştir Polis'te, City'de, Medine'de, Kent'te?.. Kadınlar medeniyetin neresinde olagelmiştir?

Şimdi sizinle, bu kez can sıkıcı bir sırrı paylaşalım mı?... Eski Yunan'ın *Polites*'i; köleleri, çocukları ve yabancıları içermiyordu. Bir

de kadınları!.. Kadınlar, *Polis*'le ilgili olarak alınan kararlara katılamıyorlar, böylece kendi yaşam çevreleri hakkında alınan kararlara ancak "katlananlar" oluyorlardı! Eski Yunan yazarı Aristophanes'in, milattan önce 5'inci yüzyılda yazdığı *Kadınlar Savaşı* komedyasında bir erkek karakterin buyurduğu üzere, "kadınların kente verecek bir öğütleri" olamazdı!..

Öte yandan, Eski Yunan'ın o erkek yurttaşları siyasetle uğraşabilme "lüksü"ne nasıl sahip oluyorlardı acaba? Basbayağı, kadınların kölelerle birlikte gerekli ekonomik üretimi yapmaları, Polis'in loş evlerinde erkek yurttaşlara yemek hazırlamaları, çocuklara, yaşlılara ve hastalara bakmaları, çamaşırları yıkamaları sayesinde elbette!... Nitekim Aristophanes'in komedyasında, kadınlar barışı sağlamak amacıyla bir "genel kadın grevi"ne gidip Polis'in tapınağını işgal ettiklerinde, "kocalarının (yurttaşların yani!) içine kasvet çöker, çocuklar yıkanamaz ve beslenemez, yavrulara bir süt nine bulunması gerekir, örgüleri dokumaları tavuklar didikler, erkekler sokaklarda iki büklüm dolaşırlar..." Medeniyet, çökmeye yüz tutar yani!..

İnsanlığın tekamül hızı...

... Gazetede okuduğum bir haber, Çin'de 4 bin yıl öncesine ait makarna bulunduğunu yazıyordu. Evet, kilden bir kase içinde tam 4 bin yıl önce, üstelik şimdiki hamur yoğurma tekniğiyle, elde uzatıp mıncıklayarak yapılmış akdarı unundan makarna bulunmuş. Kase ters dönüp bir kayaca içi hava almayacak bir şekilde yapışmış olduğundan makarnalar 4 bin yıl korunmuş. Tabii, havayla yüzleştikleri anda kül oluvermişler. Dört bin yıl önce o makarnayı kimin yoğurup pişirdiğini biliyoruz, değil mi? Erkekler ava gidiyordu. Ama 4 bin yıl sonra, av mevsiminin onca kısıtlanmasına rağmen hala evde makarnayı kimin yoğurup pişireceği üstüne kimsenin bir kuşkusu yoksa, insanlığın tekamül hızı üzerine biraz daha sakince düşünmemiz gerek.

Yıldırım Türker, 16 Ekim 2006, Radikal-2

Bugün artık kadınlar eşit yurttaşlar ve kenttaşlar: Siyasi, ekonomik, yasal, toplumsal, kültürel haklarını kullanmalarının önünde görünür bir engel yok. Peki ama, nasıl oluyor da Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı yalnızca %17, temsil oranları TBMM'de %4,3, yerel yönetimlerde %1,3? Nasıl oluyor da kadınlar Türkiye'deki taşınmaz malların ancak %9'una sahip? Dört kız çocuğundan biri neden okul çağında olup da okula gidemiyor?.. İstatistiklerden örnekler artırılabilir. Ama şimdi daha "dar" bir alandan yüzdeler vermek istiyoruz – çünkü bu genel durumla, yerel durumun / durumların birbiriyle çok ilişkili olduğunu düşünüyoruz. Bu kitapçığı kaleme almadan 4 yıl önce, bu satırların yazarının doktora tezi için Türkiye'nin başkenti Ankara'da yürüttüğü bir araştırmanın sonuçları bu veriler:

Ankara'da yaşayan kadınların;

- %9'u okur-yazar değil!
- %100'e yaklaşan oranı ev temizliği, çocukların bakımı, çamaşır, bulaşık gibi işlerden sorumlu!
- Evin gündelik alışverişini yapanlar %70 oranında kadınlar!
- Gelir getirici işi olan kadınların %14'ünün çalışma mekanı ev!
- Gelir getirici bir işi olsun isteyen kadınların %26'sı çocuklarının bakımsız kalacağı endişesiyle, %30'u ailesindeki bir erkek izin vermediği için bu isteğini gerçekleştiremiyor!
- %42'si haftada bir ve daha az mahallesinden dışarı çıkıyor!
- %28'i, ev işleri, çocuk, hasta ya da yaşlı bakımı çok zamanını aldığından, %33'ü kendine ait bir geliri olmadığından, %12'si de yakınları izin vermediği ya da kısıtladığından dışarı çıkamıyor!
- %34'ü hava kararmadan eve dönmeye çalışıyor,
- %41'i toplu taşıma araçlarını kullanarak ya da yaya olarak yolculuk yaparken tacize uğruyor!
- %20'si hane içinde kötü muameleyle karşılaşıyor!

Bu yüzdeler, kadınların ülke genelindeki durumlarının belli nedenlerini bize sunmakla kalmıyor; aynı zamanda, yerel düzeyde

ciddi sorunlar, engeller ve güçlerle karşı karşıya bulunduklarını gösteriyor. Bunlara, **cinsiyete özgü sorunlar** diyebiliriz. Sözgelimi Ankara'da erkeklerin %42'sinin haftada bir ve daha az mahalleden dışarı çıkıyor olabilecekleri aklımızın ucundan bile geçmiyor değil mi? Ya da %41'inin kent içinde yolculuk yaparken tacize uğruyor olabilecekleri? Ama bunun kadar önemli bir nokta daha var: Ankara'da yerel politikalar üretilirken, kadınların %42'sinin başlıca yaşam alanının ev ve yakın çevresi olduğu gerçeğinin göz önünde bulundurulup bulundurulmadığı...

Yasal eşitlikle yaşam çevresindeki cinsiyetler arası somut eşit(siz)likler ve farklılıkları bu biçimde yan yana getirdiğimizde, birbiriyle bağlantılı başlıca iki sonuca ulaşıyoruz:

(i) Yasal eşit yurttaşlık, kadınların yaşam koşullarının iyileşmesi için yeterli değildir; somut yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yerel düzeyde somut önlemler gereklidir ve

(ii) Bu somut önlemlerin, yerel hizmetlerin nicelik ve niteliğiyle doğrudan ilişkisi vardır!

Eşitsizlik Somut Olarak Yaşanıyorsa...

Eşitsizlik yerel düzeyde ve somut olarak yaşanıyorsa, çok açık bir biçimde, **belli destek mekanizmaları**nın geliştirilmesi gerekir. Çünkü, "herkese eşit kamu hizmeti, herkese eşit mesafe, ayrım yapmama" gibi kavramlara yaslanarak belirlenen politikalarla uygulamalar kimi zaman niyet edilmeyen sonuçlara yol açar. Böyle bir perspektif; toplumsal eşitsizlikleri besleyip varolan ayrımları derinleştirebilir, herkesin kamu hizmetlerinden yeterince yararlanabilmesinin önünü kesebilir...

Aslında mesele basittir: "Gerçekte eşit olmayanlara eşitmiş gibi davranmak"... **Eşitsizlik-körlüğü** diyebileceğimiz bir durum... Hal böyle olduğunda, toplumsal-ekonomik açıdan dezavantajlı toplum kesimleri daha da dezavantajlı duruma gelir; bu kesimler, güçlen-

mek ve refah düzeylerini yükseltebilmek yerine daha da yoksunlaşıp daha da yoksullaşır, yaşam koşullarını iyileştirmekle sorumlu kamu kurumlarına daha da yabancılaşırlar...

İşte bu yüzden, böyle soyut "eşitlik, ayrım yapmama" gibi kavramlar, yıllar içinde, hem kadın hareketleri, işçi hareketleri, gecekondu hareketleri gibi toplumsal hareketler, hem kamusal politika üreticileri, hem de bilim insanları tarafından sorgulanmıştır.

Toplumsal hareketler, kendi dezavantajlı konumlarını dikkate alacak "kamusal destek politikaları ve güçlendirme önlemleri" talep ettiler; kamusal politika üreticileri bu gibi toplumsal grupların farklı ve eşitsiz konumlarını dikkate alan özgül önlemler almaya başladı, **olumlu ayrımcılık, olumlu eylem, fırsat önceliği** uygulamaları geliştirdiler; bilim insanları da gerçek anlamda eşit bir topluma doğru ufuk açıcı olabilecek bakış açıları sunmaya çalıştılar.

Toplumsal fırsatlardan yeterince yararlanamayan birçok toplum kesimi vardır elbette. Fakat, cinsiyetin nüfusun tümünü etkileyen yapısal bir farklılık olduğunu akılda tutmak gerekir. Ne kadınlar ne de erkekler benzeri kimi gruplar arasında özel bir çıkar grubu olarak değerlendirilebilir. Tam tersine, cinsiyet; ırk/etnisite, sınıf, yaş, bedensel engellilik, cinsel yönelim vb. gibi öteki yapısal farklılıklardan kaynaklanan farklılıkları ve savunmasızlıkları etkiler ve genellikle güçlendirir.

Hem kendimiz, hem gelecek kuşaklar için eşit, adil, özgürlükçü ve demokratik bir toplum özlemini gerçekleştirme hedefine giden yolda irili ufaklı adımlar atmaya çalışırken, sıkça karşılaştığımız bir sorudur: "cinsiyet meselesini herşeyle ilişkilendirmek zorunda mısınız?..." Bu "soru"nun başlıca "sorun"u, herşeyin "cinsiyet meselesi"yle zaten ilişkili olduğunu görememek ya da görmeyi istememekte. Oysa, o "herşey"in farklı cinsler için ne anlama geldiğini, farklı cinsler üzerinde nasıl farklı etkiler yarattığını ya da bir alanın kadınları ve erkekleri

nasıl ve hangi ölçülerde içerdiğini sorgulamaya başladığımızda, çok ilginç ve dahası can yakıcı sonuçlarla karşılaşırız.

Böyle bir sorgulamaya, bir alanın cinsiyet-yüklü olduğunu görmek ve görünür kılmak denebilir. 1970'lerden bu yana birçok feminist araştırmacının ortaya koyduğu "demokrasinin cinsiyeti, tarihin cinsiyeti, modernleşmenin cinsiyeti..." gibi başlıklar taşıyan çalışmalar hep bu sorgulamanın ürünüdür... Bizim bu kitapçıktaki amacımız da bir anlamda **belediye hizmetlerini "cinsiyet-yüklü" bir alan olarak tanımlamak**...

Çünkü, dünyada cinsiyete dayalı bir eşitsizlik varken, böyle bir gerçeklik yokmuş gibi davranmanın kendisi ayrımcılıktır; bu farkındalıktan yola çıkıyoruz... Bir başka deyişle, "cinsiyet farklılıkları ve eşitsizlikleri miyopisi için gözlükler"imizi, uyuduğumuz zamanlar dışında hiç çıkarmıyoruz...

Cinsiyet farklılıkları ve eşitsizlikleri miyopisi için gözlük

1970 yılında bir siyasetbilimci feminist, "dünyanın %51'lik tek azınlığı" diye bahsediyordu kadınlardan. Hangi etnisiteden, hangi sınıftan, hangi yaştan olurlarsa olsunlar kadınlar bu %51'lik azınlığın içindedir işte... Hala böyledir...

Öte yandan, kadınların yaşamlarının iyileştirilmesini istemek, sözgelimi bedensel engellilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesini istemenin, bunun için çabalamanın önünde engel değildir (engelliler de cinsiyetsiz değildir üstelik!). Ya da, kadınların sorunlarının çözülmesini beklemek için önce bütün dünyanın sorunlarının çözülmesini beklemek gerekmiyor! Tam tersine, hepimiz biliyoruz ki, bütün eşitsizlik kaynakları/nedenleri birbiriyle ilişkilidir ve birinde yaratılacak bir değişimin öteki alanlara da sıçraması çok olanaklıdır.

Son olarak, cinsiyet farklılıklarıyla eşitsizliklerine duyarlı bir bakışa sahip olmaya ve yerel hizmetleri de bu bakışla tasarlamaya çalışırken, hem kadınların hem de erkeklerin geleneksel cinsiyet rolleriyle değerlerinin taşıyıcıları olduğu unutulmamalıdır. Politika ve hizmetlerin cinsiyet farklılıkları karşısındaki duyarlılığı; eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı ve kaynakların eşit dağılımını amaçlarken, hem kadınların hem de erkeklerin yaşamlarıyla ilgili özellikleri göz önünde bulunduruyor olmasına bağlıdır. Yalnızca kadınların değil erkeklerin ve yerel halkın da cinsler arası eşitlikten ve yararlar, görevler ile sorumlulukların cinslere eşit dağılımından kazanacağı çok şey vardır.

Buraya değin:

Elinizdeki, "Belediye Kadınlara da Hizmet Eder!" kitapçığını kaleme alırken;

- cinsler-arası eşitsizliğin yerel düzeyde en somut haliyle yaşandığını, dolayısıyla somut önlemlerin de bu düzeyde alınma imkanı olduğunu,

- bu çerçevede alınacak önlemlerin öteki eşitsizlik kaynaklarının zayıflamasına da destek olma potansiyeli taşıdığını,
- yerel hizmetlerin kadınların yaşamlarını kolaylaştırma ve konumlarını güçlendirmede büyük bir öneme sahip olduğunu,
- yerel hizmet perspektifinde kadınların gereksinimlerinin özellikle dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaya çalıştık.

Şimdi de "belediye" vurgumuza biraz açıklık kazandırmaya çalışalım...

Neden Belediye Hizmetleri?...

Türkiye'de üç tür yerel yönetim bulunur: "Belediyeler", "İl özel yönetimleri" ve "Köy yönetimleri". Bu kitapçıkta, "yerel gereksinimler" çerçevesinde bu yönetsel birimlerden birine, belediyelere odaklanıyoruz. Bu yönelişimizin bazı nedenleri var elbette.

TC. Anayasası md. 127/1.paragraf:

Mahalli İdareler; il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

2005 yılında belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı %87, büyük-kent belediyelerindeki nüfusun toplam belediyeli nüfus içindeki oranıysa %40'tır. 2000 nüfus sınırına ulaşan birçok köy belediye olmak özlemini taşıyagelmiştir (Bu sınır, yeni yasaya göre 5.000 nüfustur). Bir başka deyişle, kentsel nüfusun giderek arttığı ve ağırlık kazandığını, bu eğilimin izleyen yıllarda da süreceğini biliyoruz.

Öte yandan, İl Özel Yönetimi bir "yerel topluluk (komün) yönetimi"nden çok, "coğrafi alan yönetimi"dir: Yetkili bulunduğu alana kent merkezi de ilçeler de köyler de dahildir. Yurttaşlar da "yerel

yöneticiler, temsilciler, yerel yönetim" dendiğinde, birinci elden belediyeyi düşünürler.

Fakat belediyeye yoğunlaşmamızdaki bu tercih ya da öncelik, il özel yönetimleri ve köy yönetimlerinin bizim için önem taşımadığı anlamına gelmemelidir. Tam tersine, sözgelimi kırsal nüfusun ve bu arada kırsal kesimde yaşayan kadınların türlü düzlemlerde ihmal edildiğini, görünmez kaldığını biliyoruz. Ya da il özel yönetimlerinin, hele de birçok merkezi yönetim görev ve yetkisi bu birimlere devredildikten sonra, insanların refahı ve hizmetlere erişimleri açısından büyük önem taşıdığının ayırdındayız. Elinizdeki kitapçık bir yandan bir "ilk adım" olarak görülmeli, bir yandan da burada önerilecek birçok yaklaşım ve yöntemin yalnızca belediye hizmetleri çerçevesinde değil başka birçok uygulama, hizmet alanı ve değişik ölçekler için de kullanışlı olabileceği dikkate alınmalıdır. Örneğin, izleyen sayfalarda göreceğiniz "belediye projelerini gözden geçirmek" başlıklı altbölüm pekala kırsal kesimde yaşayan nüfusa yönelik olarak tasarlanan bir program için de kullanılabilir. Ya da "Özellikle Kadınlara Yönelik Olmayan Hizmetlere Bakmak" başlığı altında anlattığımız ve "cinsler arası eşitlikçi bakış açısının ana politikalar ve kurumsal yapılarla bütünleştirilmesi" diyebileceğimiz yaklaşım, aslında aklımıza gelebilecek bütün alanlara bakarken kullanabileceğimiz bir çerçevedir. Çünkü cinsler-arası eşitsizlik dediğimiz sorun tek bir alana sıkışmış değildir, aklınıza gelebilecek hemen her alanda mevcuttur. Dolayısıyla, aslında bu eşitsizliğe duyarlı bir bakış açısı ve o bakış açısından üretilecek yöntemler, belki biraz değiştirilerek, aslında bütün alanlarda uygulanabilir...

Öte yandan, bir yerel yönetim örgütü olarak Belediye'nin tek işlevi hizmet sunmak değildir:

(i) belde halkının **yerel ortak gereksinimleri**ni karşılamakla sorumludur...

(ii) karar organı beldedeki seçmenlerce seçilerek oluşturulduğundan, yerel topluluğu **temsil** eden bir niteliği vardır...

(iii) halka yakın ve adı üzerinde "yerel" bir yönetsel birim olduğundan, yönetime **katılım** olanaklarının yaşama geçirilmesine son derece elverişlidir...

5393 sayılı Belediye Kanunu Md. 3/a;

Belediye: Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini, ... ifade eder.

Bu rehberde aslolarak, belediyenin "yerel ortak gereksinimleri karşılama sorumluluğu"na, yani "yerel kamu hizmeti" unsuruna odaklandık. Çünkü; **eşitlik, özgürlük, demokrasi** gibi hepimiz için çok önemli olan politik kavramlarla temsil ve katılım meselelerinin yaygın olarak ilişkilendirilebildiğini, ama aynı bağlantının "**kamusal hizmet sunumu**"yla nadiren kurulduğunu görürüz. Dolayısıyla burada, kısmen de olsa bu boşluğu doldurmaya çalışıyoruz. Evet, bu boşluğu doldurmak gerekli; çünkü Belediye, eskilerden kalma o deyişle, "kadını ya vezir ya rezil..." Nasıl mı? Biraz yakından bakalım:

• Yerel düzeyde sunulması gereken birçok hizmetin yeterli nitelikte, ucuza ya da bedelsiz sunulmaması (ve elbette hiç sunulmaması) durumunda ortaya çıkan boşluk ağırlıklı olarak kadınlarca doldurulur ya da kadınların üstlenmek durumunda olduğu birtakım işleri yerine getirmeleri güçleşir. Örneğin, yaygın kamusal çocuk bakım hizmetinin sunulmadığı bir beldede bu toplumsal sorumluluk kadınlarca ve kadınlararası dayanışma ağları kanalıyla yerine getirilir. (Başkent Ankara'da dahi yalnızca 10 belediye kreşi vardır ve bunlar da genellikle belediyenin kendi çalışanları için hizmet sunmaktadır!)

• Bu tür "hizmet boşlukları", yalnızca kadınların yükünü çoğalttığı ya da geleneksel cinsiyetçi işbölümü içinde yaptıkları işleri zor-

laştırdığı için değil, ama doğrudan doğruya kadınların yaşam seçeneklerini daralttığı için de önemlidir. Bir örnek vermek gerekirse: kentte yaşayan kadınların pek çoğunun ev dışında çalışma kararını etkileyen en önemli unsurlardan biri, kadının göreli yokluğunda evdeki işleri kimin yapacağı ve/ya da bunların eksik yapılmasının ne gibi bir maliyet -"rezervasyon ücreti"- yaratacağıdır. Eğer -yine kadın olan- bir aile yakınından yardım alınamayacaksa, -yine kadın olan- bir ev hizmetçisi ve/ya da çocuk bakıcısı işlendirilmek durumundadır. Bütün bunların hesaplanması kadınların -çoğu kez bireysel olmayan- dışarıda çalışma kararını yakından etkiler. Dolayısıyla, bir belediyenin öncelikli gündeminde yeterli ve ucuz çocuk bakımı olanakları yaratmak, her mahalle için temel sağlık hizmetlerini erişilebilir kılmak, yoksul mahallelerde teçhizatlı çamaşır evleri açmak vb. gibi kadınların zorunlu olarak üstlendikleri sorumlulukları bir ölçüde de olsa "kamusal sorumluluk" haline getirecek önlemler yoksa, kadınların ücretli işgücüne katılımı bundan doğrudan doğruya etkileniyor demektir.

• Ya da düzenli kullanma ve içme suyu sağlanmaması durumunda suyu uzaktan taşıyıp kaynatanlar, çamaşırı yıkamak için su kaynağına götürüp getirenler, çöplerin sokaktan toplanmaması durumunda belli bir yere taşımak durumunda kalanlar ağırlıklı olarak kadınlar ve kız çocuklarıdır. Öyle ki, 1992'de Bolivya'da kentsel hizmet eksikliklerini belirlemeye yarayacak göstergeler elde etmeye çalışan bir grup araştırmacı, okul yaşında olup da okula gitmeyen kızların sayısını, hizmet, özellikle de su hizmetleri eksikliğinin çarpıcı bir göstergesi olarak saptamışlar ("Haydi Kızlar, Okula!" kampanyası bu kadar sıcak gündemdeyken!..). Böylece örneğin düzenli kullanma ve içme suyu hizmetinin nasıl "cinsiyet-yüklü" bir alan olduğunu görüyoruz: Bir yerleşimde okul çağında olup da okula gitmeyen kız çocuklarının sayısı yüksekse orada su hizmetiyle ilgili bir eksiklik vardır diyebilecek kadar!

• Yine, asfaltsız yollar yüzünden daha sık tozlanan evi daha sık süpürmek, daha çok çamurlu ayakkabı, pantalon yıkamak, çöplükler-

den taşınan illetlerle uğraşmak, daha sık hasta bakmak durumunda kalmak, gürültüden uyanan bebeklerle başa çıkamamak, elektriğin çok sık ve uzun süreli kesilmesi nedeniyle teknik ev araçlarını kullanamamak, mahalle pazarının yokluğu durumunda alışveriş yükünün hem zaman hem mesafe anlamında birkaç katına çıkması... hep kadınların işini, yaşamını zorlaştırır.

• Mesele yalnızca yerel hizmet boşluğunun kadınlar üzerinde yarattığı karşılıksız (işten sayılmaz ya bütün bunlar!) ve ağır çalışma yükü değil, aynı zamanda belli hizmet alanlarının cinsler arası farkları görüp görmediğidir de. Mekansal düzenlemeler, aydınlatmanın yeterliliği ve ulaşıma ilişkin planlama ve kararların, kentsel güvenliğin kadınlar için daha farklı ve genellikle de daha fazla bir anlam taşıdığını hesaba katmaması gibi (Bunu dikkate alan uygulamalar için illa çok yüksek kamusal kaynaklar da gerekmez üstelik. Sözgelimi Kanada'da belediye otobüsleri hava karardıktan sonra kadınları iki durak arasında da indirip bindirir...)… Alt-üst geçitlerle (hem de kenarları açık basamaklarla!), buzlanmaya karşı alınmayan önlemlerle güçleştirilen yaya (ki çoğunluğu kadınlardır!) yolculuğu gibi… Ses kirliliğinin evde bebek, çocuk ve hasta bakan kadınlar için büyük bir sorun olması gibi…

• Ev içinde şiddetin türlü biçimlerine maruz kalan kadınlar yalnızca "özel alan kişileri" olarak değil, aynı zamanda "yurttaş" ve "kenttaş" olarak da zarar görürler. Ve bu zararı görürken, kamusal bir korumadan yararlanabilecekleri, yerel bir birime danışabilecekleri akıllarının uzundan bile geçmez, geçemez, zira bu tür kamusal mekanizmalar yok denecek kadar azdır (Türkiye'de bağımsız kadın sığınmaevi ve danışma merkezlerine destek veren belediye sayısının iki elin parmaklarını geçmediğini anımsamakta yarar var...).

• Çoğu kadının yaşamında konut ve yakın çevresi neredeyse tek yaşama (kimi kez de gelir getirici çalışma) alanıyken, hizmetlerin mekansal dağılımı bu gerçeği safdışı bırakır. Kadınların otomobil sahipliği ve kullanımı oranları son derece düşükken, kent-içi ula-

şım düzenlemelerinin yayalık ve toplu taşımacılığa üvey evlat muamelesi yapması gibi... Ya da "ev-eksenli" çalışan kadın sayısı bu denli yüksekken (Türkiye'de ev-eksenli çalışanların yaklaşık yüzde 90'ının kadın olduğu hesaplanmaktadır) konut alanlarına "oturma, dinlenme ve tüketim alanları" olarak bakılması gibi...

Bununla birlikte, kamusal hizmet sunumu ve hizmetlerden yararlanmayı temsil ve katılım sorunlarını tümüyle dışarıda bırakarak ele almak da mümkün değildir. Hizmet sunumu - hizmetlerden yararlanma, temsil etme - temsil edilme, yönetimde katılımcılığı sağlama - yönetime katılma hep yurttaşlığın ve bu arada kenttaşlığın farklı ama birbirini tamamlayıcı ilişki hatlarıdır. Birindeki aksaklıkları görmeden bir başka unsura odaklanmak, zaten amacımızı sağlamaya yeterli olmayacaktır. Bu durumda, belediye hizmetlerine ilişkin bir perspektif geliştirmeye çalışırken, kaçınılmaz olarak temsil ve katılım ilişkileriyle ilgili olarak da belli bir bakış açısı sunacağız.

Bu üç unsurun (temsil, katılım, hizmet) ve bu üç unsurdaki eksiklik ve aksaklıkların nasıl birbiriyle ilişkili olduğunu kadınların durumu üzerinden çok rahat görebiliriz. Sözgelimi, yerel katılım ve işbirliği mekanizmalarının kadınlar da gözetilerek kurulup işletilmesi Türkiye koşullarında özellikle önemlidir; çünkü, yerel düzeydeki temsil organlarında kadınların temsili yok denecek kadar azdır. 2004 yerel seçim sonuçlarına göre; **3234 belediye başkanından ancak 18'i (%0,6) ve 34.477 belediye meclis üyesinden ancak 864'ü (%2,5) kadın**dır. Bu "eksik temsil" kadınların sorun ve gereksinimlerinin yerel düzeyde yeterince temsil edilmediği anlamına gelir. Bunun nedeni çok basittir: %98'i oluşturan erkekler bilmedikleri, tecrübe etmedikleri sorunlarla gereksinimleri karar alma mekanizmalarına taşımazlar, taşıyamazlar. "Sorun, onu yaşayanındır" denir ya... Böylece kadınlar beldenin bir yerlerinde kendilerine özgü sorunlar yaşayıp kendilerine özgü gereksinimler duyarlar, belediye meclisindeyse 98 erkek o sorun ve gereksinimlerden başka meseleleri tartışıp karara bağlar (2 kadınınsa farklı seslerini duyurmaları hiç kolay değildir).

"Kadınlar işlerin nasıl gittiğine daha çok dikkat ediyorlar. Kaldırımlar yeniden düzenlenirken sıklıkla kendim gider ve kontrol ederim. Çünkü çoğu zaman mühendisler erkektir ve 'bir erkeğin ayakkabılarında' düşünürler. Eğer bir yerleşim yeri herkes için kullanılabilir ve memnuniyet verici olacaksa, neden kadınların her zaman alçak topuklu pabuç giymediği anımsanmaz mesela?! Eğer kaldırımlar üzerine yeterince düşünebilseydik, bedensel engellilerin de düzensiz yüzeyler ve öteki tehlikeler olmaksızın daha rahat hareket edeceklerini kavrardık. Politik düzeyde başarmaya çalıştığım şey, kadınların ilgili olabilecekleri bütün meseleleri içeri davet etmek!.. ... Parite (temsil organlarında %50-%50) ya da eşitliği istemek yeterli değil. Dışarı çıkmalı ve bunu elde etmeliyiz. Ve kadınlar bunu başarabilir. Bu önemli, çünkü kadınların siyaset yapma tarzlarında, iktidar için savaşmak yerine hep alternatif çözümler aradıklarına inanıyorum."

Catherine Trautmann, Strasbourg eski belediye başkanı,
Véronique Degraef röportajı - 1994

İşte bu nedenle, gerek doğrudan kadın kenttaşların gerekse yerel kadın örgütlerinin önünü açacak, onların talep ve önceliklerini belediyeye taşıyacak katılım ve işbirliği mekanizmalarının işletilmesi, "eksik temsili telafi edici" niteliği dolayısıyla da büyük önem taşımaktadır.

#

İzleyen bölümlerde; belediyelerin yerel ortak gereksinimleri karşılamak üzere sundukları hizmetlerin "kadın dostu" olabilmesi için ne gibi yöntemler izlenebileceğini ortaya koyacağız. Bunun için belirlediğimiz iki hat var, günümüz koşullarında birbirinin alternatifi olmaktan çok birbirinin tamamlayıcısı olarak değerlendirebileceğimiz iki hat:

(i) Kadınlara özel uygulamalar ("Kadınlara Özel Belediye Hizmetleri" başlığı altında) ile

(ii) Özellikle kadınları hedeflemese de bütün hizmet alanlarını kadınların da gereksinimlerini dikkate alarak tasarlamak ("Özellikle Kadınlara Yönelik Olmayan Hizmetlere Bakmak" başlığı altında)

KADINLARA ÖZEL BELEDİYE HİZMETLERİ

Kadınların gündelik yaşamlarının kolaylaşması ve güçlenmeleri, güçlenerek "eşit kenttaşlık/yurttaşlık" konumuna yaklaşabilmeleri için bazı özel hizmet düzenlemeleri gereklidir. Bu özel (erkeklerin çoğunlukla gereksinim duymadığı ya da erkekler için öncelikli, önemli olmayan) hizmetleri, "olumlu eylem ve kamusal destek politikaları" çerçevesinde düşünebiliriz.

Kamu hizmeti sunmakla, bu hizmetleri planlayıp programlamakla yükümlü, seçilmiş ya da atanmış birçok yöneticiye kulak verdiğimizde "herkese eşit mesafe, bireyler ya da gruplar arasında ayrım yapmama" gibi kavramlara sık sık yaslandıklarına tanık oluruz. (bakınız aşağıdaki kutu)

Oysa, ayrım ve eşitsizlik; politik, ekonomik, toplumsal, kültürel ve medeni alanlarda zaten vardır. Bunları gidermek için özel düzenlemeler yapmak, özel önlemler almak gerekir. Yoksa hakların eşitçe kullanımını fiiliyatta sağlayamayız. Bu özel önlemlerin kendisini 'ayrımcılık' olarak nitelemekse, varolan eşitsizlikleri koruyup sürdürmekten başka bir şeye hizmet etmez.

Kaldı ki, burada "kadınlara özel hizmetler" olarak örnek vereceğimiz hizmetler, yalnızca "geçici" olarak kadınlara özeldir. Sözgelimi, bir gün cinsiyetçi işbölümü tümüyle ortadan kalktığında ve çocukların bakımından yalnızca kadınların sorumlu görülme-

diği bir toplumda yaşamaya başladığımızda (bu kadar iyimseriz!) ücretsiz ve yaygın çocuk bakımı kolaylıkları bütün ebeveynlerin yaşamını kolaylaştıracaktır... Ya da şiddetin ortadan tümüyle kalktığı bir toplumda (yine iyimseriz!) kadın sığınmaevlerine de gerek kalmayacaktır...

"O muhitin, öncelikle insanlarına en iyi hizmeti nasıl götürebilirim, o yörenin insanlarına ne şekilde yardım yapabilirim, o yörenin insanlarını ne şekilde rahat ve huzur içinde yaşatabilirim duygusuyla bir kere makam ve mevkide oturmak lazım. ... Tabii, bir vatandaş annesinden dünyaya geldiği andan itibaren belediyeyle kucaklaşır. Doğumda belediyeyle kucaklaşır, ölümde belediyeyle kucaklaşır. ... Evlenir, nikah mevzuatıyla ilgili belediyeyle kucaklaşır. ... İnsanın bütün sorunu belediyenin birimlerinden geçer. ... Belediyecilik insanın problemlerine anında ve zamanında ulaşmak demektir."
(Ankara'dan bir belediye yöneticisi, 26 Temmuz 2002)

"Ankara başkent olduğu için, insan çeşitleri farklı, götürülmesi gereken hizmetler farklı. Ankara memur şehri olduğu için, memurlara hitap etmesi gerekiyor. Artı, işçi olarak çalışan insanlar var, bunlara hitap etmek gerekiyor. Üniversitemiz çok Ankara'da, öğrencilere de ayrıyeten hizmet götürülmesi gerekiyor. Bunun yanında hastanelere taşradan bir sürü hasta hergün böyle gelip gidiyor, onun sirkülasyonu var, onlara bir hizmet götürmek gerekiyor. Artı, Ankara'nın çevresi artık böyle sanayi siteleriyle örülmüş vaziyette. Bu sanayicilere de imkan tanımak, onlara da hizmet götürmek gerekiyor. Belediye, bu belli başlı şeylerle mücadele etmek, onlara hizmet götürmek ve onların da en kalitelisini götürmek durumunda."
(Ankara'dan bir belediye yöneticisi, 19 Haziran 2002)

"Gerek kadınlarımıza, gerekse erkek sakinlerimize aynı hizmeti götürmekte kararlıyız ve götürüyoruz. ... Yani bir ayrım kesinlikle söz konusu değildir."
(Ankara'dan bir belediye yöneticisi, 26 Temmuz 2002)

CEDAW (Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme)

Md.1 – 'Kadınlara karşı ayrım' deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayrım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.
Md. 3 – Taraf devletler, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere bütün alanlarda, kadınların erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla, kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için, yasal düzenlemeler dahil, bütün uygun önlemleri alacaklardır.
Md. 4/1 – Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınan geçici özel önlemler, işbu Sözleşme'de belirtilen cinsten bir ayrım olarak değerlendirilmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların muhafazası sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu tedbirlere son verilecektir.

#

Öte yandan, kadınlarla erkeklerin gereksinimlerinin farklılaşması, daha doğrusu "kadınların gereksinimleri" dediğimiz şey biraz yakın bir dikkat gerektirir. Sözgelimi, cinsiyetçi işbölümü çerçevesinde kadınların rolüyle ilişkili yiyecek, çocuk bakımı, okul, sağlık, alışveriş gibi "hanehalkı gereksinimleri" vardır ve burada kadınlar erkeklere göre daha ilgili olma ve genellikle de baş aktörler işlevini üstlenme eğilimindedirler. Örneğin Peru'da kadınlar, "çorba mutfakları" ve "süt programları"na kitlesel olarak katılmaktadırlar. Benzer deneyimler Şili, Brezilya ve Kolombiya için de kaydedilmiştir. Erkekler,

kadınların girişimlerini kimi zaman destekleseler de, bu sorunlarla, genellikle daha az ilgilidirler. Örneğin, erkek ağırlıklı bir mahalle örgütlenmesinin, bir kreş ya da anaokulun kuruluşuyla uğraşmasına, ender olarak rastlanır.

Buradan çıkaracağımız üç sonuç vardır:

Birincisi, "kadınların gereksinimleri" dediğimiz gereksinimler her zaman bireysel olarak kadınların gereksinimleri değildir; çoğu kez hanehalkı gereksinimleridir.

Böylece, ikincisi, "kadınların gereksinimleri" olarak tanımladığımız alana yöneldiğimizde aslında çok daha geniş bir "toplumsal gereksinimler" alanına yönelmiş oluruz.

Üçüncüsü, bu durum, "kadınların bireysel gereksinimleri"ni (doğrudan doğruya kenttaşlar ve yurttaşlar olmaktan kaynaklanan haklarıyla ilgili gereksinimlerini) araştırmaktan bizi alıkoymamalıdır.

İşte bu nedenlerle, belediye hizmetlerini kadınların özel gereksinimlerini dikkate alarak değerlendirirken;

- salt kadınların mevcut yaşamlarını kolaylaştıran bir bakış açısıyla mı yetindiğimiz,
- yoksa kadınların yaşamlarının, onları güçlendirici bir yönde dönüşmesini de hedefleyip hedeflemediğimiz çok önemlidir.

Mevcut Yaşamları Kolaylaştırmak/Dönüştürmek

Kadınların mevcut yaşamlarının kolaylaşması için duydukları gereksinimler; kadınlarla erkekler arasındaki mevcut eşitsiz rol, güç ve kaynak dağılımı, cinsiyetçi işbölümünü belirleyen ayrımcı (ataerkil) yapılar içinde daha az zorlukla karşılaşarak varolma çabasından kaynaklanan gereksinimlerdir. Kadınlar, bu gereksinimlerini karşılarken, yaptıkları işlerle konumlarını değiştiremezler. Bu işler çoğunlukla hanenin acil, somut ve sürekli gereksinimleriyle ilgilidir; ama kadınların kendi gereksinimleri gibi algılanır. Yemek yapma, temizlik, çocuk bakımı, gündelik alışveriş, hasta bakımı gibi işlerle ilgili gereksinimler bunlar arasında sayılabilir.

Kadınların yaşamlarını dönüştürmek için duydukları gereksinimlerse; ayrımı, eşitsizliği ve ataerkiyi koruyan yapıları dönüştürme çabasına yön veren gereksinimler olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, kadınların toplumdaki ikincil ve güçsüz konumlarını değiştirme isteğinden doğan gereksinimlerdir. Kadınların ev işi yükünün ve çocuk bakımının erkeklerce paylaşılması ve / ya da toplumsal bir sorun olarak tanımlanması, hane içi kötü muamelenin önüne geçilmesi, kadınları içine alacak yeni örgütlenme ve katılım mekanizmalarının oluşturulması bu tür gereksinimler arasında sayılabilir.

Birçok yayında bu iki gereksinim grubu "**pratik gereksinimler**" ve "**stratejik gereksinimler**" olarak adlandırılır.

Basit bir örnek vermek gerekirse, çocuk bakımı, temizlik, yemek, gündelik alışveriş gibi geleneksel işlerini daha kolay yerine getirebilmeleri için kadınlara yönelik olarak düzenlenen bir eğitim programı pratik gereksinimlere yöneliktir. Birey olarak güçlenmeleri, ezilme ve baskı altına alınmayla başetme yollarını keşfedip kullanabilmelerine yönelik olarak düzenlenen bir programsa stratejik gereksinimlere yöneliktir.

Gereksinimleri niteliklerine göre böyle ayrıştırmak, yalnızca kadınların gereksinimlerini ve bu gereksinimleri karşılamanın ne gibi bir değişim yaratacağını düşünmemizi kolaylaştırmayacak; aynı zamanda, belediyenin kadınları gözeten hizmet anlayışının ağırlıklı olarak nasıl bir perspektifle kurulacağını da belirleyecektir: kadınların yerel topluluk içindeki konumunu güçlendirmeyi, eşit kenttaşlar olabilmeleri için destek olmayı mı ağırlıklı görüyoruz, ya da kendimizi kadınların mevcut zorunlu işlerinin kolaylaşmasına hizmetle mi sınırlı görüyoruz...

Bununla birlikte, gereksinimleri ve buradan çıkacak ağırlıklı hizmet perspektifini ayrıştırırken, iki noktayı akılda tutmak gerekir:

Birincisi, bu iki gereksinim türünü birbirinden kesin bir çizgiyle ayırmak her zaman olanaklı ve gerekli değildir. Çoğu durumda kadınlar, bireysel, toplu ya da örgütlü olarak, kendilerine atfedilen sorumlulukları kolaylaştırmaya yönelik savaşımlar verirken, aslında stratejik gereksinimleri bağlamında da kazanımlar elde edebilirler. Çünkü kadın olarak, kemikleşmiş kurumlarla, kişilerle ve süreçlerle ilişkiye geçmek, çoğu durumda ataerkil kural ve değerlerle yüz yüze gelmek ve ister istemez ona karşı durmak anlamına gelebilir.

Tıpkı, Ekvator'un Solanda adlı yoksul bir yerleşiminde uygulanan konut programı sırasında şu yaşananlar gibi... Kadınlar başlangıçta yalnızca mahalleye çocukları için bir okul yapılmasının peşindedir:

"Kadınların, yerel yöneticilerle, özel sektörle, politikacılarla, sivil toplum örgütleriyle ve kiliseyle uğraşırken edindikleri deneyim, kendilerini tanımlamalarında büyük önem taşımaktaydı. 'Bize saygı duymadıklarını hissettik; çünkü, kadındık ve yoksulduk' dediklerinde, bu, genel bir dışlanma duygusunun bir yansıması olarak görülebilir. Bununla birlikte, kendilerini, aynı zamanda, mahalleleriyle de tanımlıyorlardı: 'Solanda halkın yerleşimidir. Hizmetlerden yoksunuz, birçok şeyden yoksunuz; kuzeyli yerleşimlerden farklıyız' diyorlardı.
Devletle ve devletin temsilcileriyle karşı karşıya gelişlerinde yaşadıkları ortaklaşa deneyim başlangıçta başarısızdı, fakat sonuçta baskı uyguladılar, kendilerini savundular ve dahası, seslerini duyurabilmek için yetkilileri tehdit ettiler. Güç ilişkilerinin yaşamlarını nasıl etkilediğini anlamaya ve bununla nasıl başa çıkabileceklerini araştırmaya başladılar: 'Başlangıçta endişeliydik; sessizce yürümeyi, sessizce konuşmayı alışkanlık haline getirmiştik. Sanki bir 'lütuf' ister gibiydik. Sonraları, haklarımız olduğunu öğrendik. Bu çok önemliydi. Birşeyleri isteme tarzımızı değiştirdik. Şimdi daha güvenliyiz; korkmadan sorular soruyoruz, korkmadan konuşuyoruz... Ekvator Konut Bankası kredilerimizin faizini artırmak istediğinde, bir gösteriye katıldık; banka yetkililerine gittik, fakat bizi kabul etmek istemediler. 'Peki, önderleriniz nerede? Ofise yalnızca erkekler girebilir' dediler. Bunu protesto ettik ve grubumuzdan bir kadın, erkeklerle birlikte içeri girmeyi başardı.'
Solanda'lı kadınlar kamusal alanda uğraş vermeye başladıklarında, yalnızca ev yaşamının sınırlarını zorlamıyor, aynı zamanda, kuralları kırıyor ve ötekilerle –erkekler, yetkililer, kurumlar ve devlet- ilişki biçimlerini değiştiriyorlardı. Bu süreç 'güçlenme' olarak adlandırılabilir. Solanda'lı kadınlar, güçten yoksunluklarının üstesinden gelebilmenin kavgasını veriyorlardı. Kadın grubundaki deneyimleri aracılığıyla, gücün değişik biçimlerini ayırd etmeyi ve bunların kendi kişisel ve aile yaşamlarını nasıl etkilediğini öğrendiler. Bu kadınlar için güçlenme, kendi güçsüzlüklerinin nedenlerine ilişkin düşüncelerini değiştirdikleri, kendilerini baskı altına alan sistematik güçlerin ayırdına vardıkları ve kendi yaşama koşullarını değiştirmeye giriştikleri noktada başlar."

(L.Rodriguez, 1994)

İki kavram arasındaki ayrımla ilgili olarak dikkat edilmesi gereken ikinci nokta da stratejik gereksinimlerin çoğu durumda kadınlarca tanımlanabilir olmamasıdır. Bu noktada, kadınların gereksinimlerinin basit bir biçimde "verili" olmadığını anımsamakta yarar vardır. Çoğunlukla bir "feragat kültürü"nden gelen kadınlar çoğu durumda, ancak ortaklıktan ve kendilerine verilen destekten güç alarak "gereksinimlerini keşfederler". Dolayısıyla, cinsiyet gereksinimlerine duyarlı uygulamaların, gereksinimlerin açığa çıkıp tanımlanmasını olanaklı kılacak ortam ve mekanizmaları yaratması da beklenir.

• Kadınların mevcut yaşamlarını kolaylaştırma ya da dönüştürmeye yönelik gereksinimlerin nasıl ayırdedilebileceğiyle ilgili olarak, bakınız:

EK-2, EGZERSİZ-1: Kadınların gereksinimlerinin niteliğini ayırdetmek

• Belediye politika ve uygulamalarının kadınların ne tür gereksinimlerine yanıt verdiğini/verme potansiyeli taşıdığını ayırdedebilmek için uygulayınız:

EK-2, EGZERSİZ-2: Belediye kadınların gereksinimlerini ne kadar algılıyor?

"Gereksinimlerin Keşfi" için Destek Olmak...

Kadınların gereksinimlerinin basitçe "verili" olmadığını söylemiştik. Bir başka deyişle, belediye olarak kadınların gereksinimlerine özel bir özen göstermeye karar verdiğimizde bile gereksinimler orada öyle durmaz çoğu zaman; baktığımızda kolayca göremeyebiliriz, kadınlara sorduğumuzda kolayca yanıtını alamayabiliriz... Kadınların sosyalleşme ve dünyayla ilişki kurma tarzı, çoğu durumda onları, gereksinimlerini dile getirmekten ya da basitçe, konuşmaktan alıkoyar çünkü. Birçok kadın, "söylemeye değer birşeyleri olmadığı"na

inandırılacak biçimde sosyalleşmiştir ve öyle yaşamaktadır. Üstelik, bazı "yetkililer" kendileriyle konuşmaya çalıştığında da profesyonel ya da teknik dil, otoriter konuşma tarzları genellikle kadınları yabancılaştırır ve onların sessiz kalmalarına neden olur.

Konuştuklarında da çoğu kez, kendileri için ve kendi talepleri üzerine konuşma alışkanlıklarının güçsüz olduğunu görürüz; bunu ayıp bulmayı öğrenmişler. Onlar oğulları için iş, aileleri için biraz yardım istemeyi üstleniyorlardır mesela. Buna alışkınlardır. Bu yüzden, kadınların gereksinimleri sadece kadınların bireysel taleplerinden anlaşılamaz. Şiddet gibi konularsa bazen utandıklarından, bazen yapılabilecekleri bilmemekten, bazen bunları istemek günü kurtarmadığından dile gelmez mesela...

Dolayısıyla, cinsiyet gereksinimlerine duyarlı bir yerel hizmet anlayışı, kadınların gereksinim ve taleplerini iletmelerini beklemekle yetinmeyip bunları açığa çıkaracak yöntemler kullanmalıdır.

• EK-2'de, kadınların gereksinimlerini görünmez kılan engellere karşı bazı yöntemlerin ipuçları verilmektedir.

Bakınız:
YÖNTEM-1: Küçük tartışma grupları
YÖNTEM-2: Yaparak öğrenme

Belirtilen yöntemler, belediye yöneticileri kadar, kadın örgütleri ve dahası henüz örgütlü olmayan kadın gruplarınca da uygulanabilir. Fakat önemli olan; her yerleşimin özelliklerine göre yeni ve yaratıcı yöntemlerin geliştirilebilmesidir.

Türkiye'de kadın belediye başkanları (2004-9) kadınların gereksinimlerinin keşfine nasıl destek oluyor?

Diyarbakır-Bağlar Belediyesi: 2005 yılında, imar planındaki iki boş alanla ilgili olarak, anket çalışmasıyla kadınlara "ne yapalım?" diye soruldu... Çalışmalarında daha çok mahalleyi ve mahalleli kadınları merkeze alıyor... Her mahallede bir kadın birimi kurmak gibi bir amaç taşımakla birlikte kadro sıkıntısı ve mali sorunlar nedeniyle zorlanıyorlar... Kardelen Derneği ile Bağlar Belediyesi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Epidem (Kadın Eğitim ve Psikolojik Danışma Merkezi) ve Dikasum'la (Diyarbakır Belediyesi Kadın Sorunlarını Araştırma ve uygulama Merkezi) danışmanlık ve belli hizmet alanlarıyla (çamaşırevleri gibi) ilgili olarak yakın işbirliği yapıyor... 60-80 bin nüfuslu bir mahallede yürüttükleri saha çalışmalarını sonuçlandırdılar... Kadın Yaşam Parkı ve bu parkla bütünleşik Kadın Sağlık ve Sosyal Hizmet Kompleksi oluşturuldu... 2006 yılında iki mahalle evi açılması planlanıyor...
Ağrı-Doğubeyazıt Belediyesi: Düzenledikleri "Kadın Konferansları" aracılığıyla kadınların sorunlarını açığa çıkarmaya çalışıyorlar
Mardin-Mazıdağı Belediyesi: Belli projelerin hazırlanmasından önce ev ev dolaşarak kadınların ne istediği açığa çıkarılmaya çalışılıyor...
Diyarbakır–Bismil Belediyesi: Tarım İl Müdürlüğüyle işbirliği içinde ev toplantıları düzenlendi. Bu toplantılarla ana-çocuk sağlığıyla ilgili olarak kadınların gereksinimleri tespit edildi...
Adana-Küçükdikili Belediyesi: Kent Konseyi oluşturulurken %35 kadın kotası kondu... Belediye'de kadınların danışabilmesi için bir görevli bulunduruluyor... Amargi Kadın Kooperatifi, Emekçi Kadınlar Birliği ve DEHAP kadın kollarıyla türlü alanlarda işbirliğine gidildi... Kırçiçeği Kadın Derneği'yle işbirliği yapılıyor.
Kırklareli-Kavaklı: Kadınlarla ayda bir toplantı yapılarak sorunları dinleniyor...
Hatay-Yeşilköy: Kadınlarla bir araya gelinebilecek bir merkez olmadığı ve oldukça dağınık bir yerleşim yapısı olduğundan, belediye başkanı ev ziyaretlerine gidiyor...

Kadınlara Özel Hizmetler için Olası Uygulama Alanları

Bu bölümde, kadınlara özel hizmet düzenlemelerinin neler olabileceği, üç sorun ve gereksinim alanı üzerinden giderek örneklenecektir. Yanı sıra, belirtilen alanlarda dünyada ve Türkiye'de yaşanmış kimi deneyimlere de yer verilecektir. Bu deneyimlerin sözü edilen hizmet alanlarında ortaya çıkabilecek kimi olasılıklara, potansiyellere, sorunlara, aksaklıklara da ışık tutacağı belirtilebilir.

Ekonomik açıdan güçlendirme

Kadınların toplumsal, politik, kültürel ve mekansal hareketliliklerini doğrudan doğruya sınırlayan ekonomik yoksunlukları / güçsüzlükleri, belediyelerin görev üstlenebileceği yaşamsal sorun alanlarının belki de başında bulunmaktadır. Yaşam koşullarının giderek zorlaşması, kentlerdeki kadınların ekonomik etkinlikte bulunma isteğini artırmakla birlikte iş olanaklarının sınırlılığı, kadınlar için özel mesleki eğitim programlarının yaygınlaşmamış ya da belli alanlara hapsolmuş olması, çocuk sahibi kadınlar için yeterli ve ucuz çocuk bakım hizmetlerinin bulunmayışı, kredi gibi desteklere ulaşmanın güçlüğü, evde üretim yapan kadınlara pazarlama olanaklarının sunulmayışı, ev içinde cinsiyete dayalı işbölümünün değişmeyişi ve böylece kadının toplam çalışma süresinin artacak olması gibi türlü nedenler kadınları engeller.

Bu unsurların daha az engelleyici olması için belediyelerin, kamusal destek politikaları çerçevesinde yerine getirebileceği pek çok işlev vardır. Bu işlevlerden bir bölümüne, aşağıda, "kadınların gündelik yaşam yükünü azaltmak için" başlığı altında yer verilecektir. Doğrudan doğruya "ekonomik açıdan güçlendirme"yle ilişkili olanlarsa şöyle özetlenebilir:

- kadınların gelir getirici etkinliklerde bulunmalarını kolaylaştıracak, özellikle piyasada geçerli becerilerin kazandırılmasını esas alan mesleki eğitim ve beceri kursları,

- yine evde üretimde bulunan kadınlar dikkate alınarak, ortak üretim ve pazarlama olanakları yaratılması*
- bu çerçevede üretim ve pazarlama kooperatifi kurabilmeleri için yönlendirme, danışmanlık, eğitim, mali ve bürokratik destek hizmetleri,
- dışarıda iş bulmak isteyen kadınlara iş arama sürecinde kolaylık sağlayacak rehberlik ve danışmanlık hizmetleri (iş rehberliği), vb. gibi.

Deneyimler, bu sayılan hizmetlerin ayrı ayrı binalarda ayrı etkinlikler olarak düzenlenmesi yerine topluca örgütlenmesinin yeğlenmesinde yarar olduğunu gösterir. Bu tür bir örgütleme;

- sürekliliği sağlayacak,
- gönüllü kadın örgütlerinin yanı sıra öteki kuruluşlarla etkileşim ve iletişimi kolaylaştıracak,
- belli bir amaçla gelen kadınların öteki etkinlik ve kolaylıklara yönelmelerini sağlayabilecek bir önlemdir.

---

* Ortak üretim ve pazarlamanın türlü getirileri olduğunu deneyimler göstermiştir:

(i) Kadının üretken emeği ve ürünü görünür hale gelir,

(ii) Aynı tür el ürünü üreten kadınlar birbirinin ne yaptığından haberdar olur, dolayısıyla aynı modelleri ya da çeşitleri üretmemiş olurlar,

(iii) Planlı üretim yapma gibi bir şansları olur, örneğin daha çok istem gören ürünleri ya da parçaları daha çok üretirler,

(iv) Bir tür örgütlenme oluşturduklarından pazarlık güçleri artar.
Öte yandan, bu tür üretim ve pazarlama olanakları tasarlanırken, salt yerel düzeye sınırlı kalınmamalıdır. Hatta birçok durumda, özellikle yoksul ve küçük yerleşimlerde, kadınların ürettiği, üretebileceği pek çok ürünün Pazar bulması güçtür. Bu bağlamda, kadınların ürettiklerinin metropol kentlerde, hatta yurt dışında pazarlanmasının olanaklarının yaratılması büyük önem taşır. Ayrıca el ürünlerinin pazarlanması ve ortak pazarlama olanaklarının yanı sıra kadınlar için bireysel küçük ticaret olanaklarının yaratılması da önemlidir.

Bir başka deyişle, olabildiğince **çok amaçlı mahalle ya da semt kadın merkezlerinin** kurulması güçlendirme potansiyeli daha yüksek bir seçenek olduğu gibi, uygulamadaki eşgüdüm ve planlama sorunlarını da enaza indirir.

Belediye Kanunu Md. 14 (Belediyenin görev ve sorumlulukları) (a) bendinde belediyelerin görevleri içinde tanımlanan **"meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetleri"**nin, kadınların bu sorun ve gereksinimlerine duyarlı bir çerçevede ve özellikle **İl Özel İdaresi Kanunu Md. 6 (İl özel idaresinin görev ve sorumlulukları) (a) bendi**'nde tanımlanan **"yoksullara mikro kredi verilmesi"** olanağıyla eşgüdüm içinde yürütülmesi, kayda değer açılımlar sağlayabilecektir.

Kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi çerçevesinde Türkiye'deki yerel girişimlerin, olumlu örnekler sunabilecek bir deneyim birikimine ulaştığı söylenebilir. Bu girişimlerin çoğunluğu kadın örgütleri-yerel yönetim işbirliğiyle yaşama geçmiştir. Bunlardan yalnızca kimilerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

(i) Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, 1986 yılında, özellikle kentsel hizmetlerden yeterince yararlanamayan kadınların yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla kurulmuştur. Vakfın; çocuk yuvaları, "mahalle anneliği", dar gelirli mahallelelerde birçok etkinliğin bir arada gerçekleştirildiği kadın odaları, evde üretim yapan kadınların ürünlerini değerlendirdikleri el ürünleri merkezi gibi projeleri İstanbul Güngören, Bahçelievler, Pendik, Esenyurt ve Bakırköy Belediyeleri'nce yer, onarım hizmeti, personel sağlama, bahçe düzenlemesi, atıksu sorununu çözme gibi türlü açılardan desteklenmiştir. Vakfın; AB fonlarından mali destek alarak yürüttüğü "kentte organik tarım" gibi kadınları ekonomik açıdan güçlendirici başka çalışmaları da vardır. Diyarbakır Suriçi'nde açtığı mum atölyesinin şimdi kendisi bir kooperatife dönüşmüş durumda: Umut Işığı Kadın kooperatifi… Mardin'de belediye ile işbirliği içinde kadın iş danışma merkezi oluşturdular.

(ii) Şubat 1993'te Ümraniye'li kadınlar düzenledikleri Kadın Kurultayı'nda çeşitli sorunlarının çözümü için bir kadın merkezi istemi geliştirmişler, bu merkez (Ümraniye Kadın Merkezi) 5 Ekim 1994'te belediyeden ve gönüllü kuruluşlardan destek alarak kurulmuştur. Merkez, etkinliklerini eğitim ve öğretim çalışmalarıyla öğrendiğini uygulama ve ekonomik katkıya çevirme çalışmaları etrafında örgütlemiştir. Bu etkinlikler, İstanbul'a göç eden nüfusun aşağı yukarı %35'inin Ümraniye'de toplandığı göz önünde bulundurulduğunda, ayrı bir öneme sahip olmuştur.

(iii) Ankara Mamak Belediyesi'nin tahsis edip personel desteği sağladığı bir binada, Belediye, SHÇEK Genel Müdürlüğü ve Türk Kadınlar Birliği arasında yapılan protokol çerçevesinde kadınlar için bir toplum merkezi (Şafaktepe Toplum Merkezi) kurulmuştur. Merkezde meslek kazandırma, el becerilerini geliştirme, gelir getirici çalışmalara yön verme, küçük ölçekli kadın girişimciliği eğitim programı, bakıcı anne eğitim programı gibi etkinliklerin yanı sıra psikolojik, toplumsal ve kültürel çalışmalar da yapılmaktadır. Toplum merkezi, bulunduğu yer (orta gelirlilerden oluşan bir yerleşim alanıyla gecekondu yerleşimlerinin bulunduğu bir alanın tam kesişme noktasında) itibarıyla da kent merkeziyle gecekondu bölgesi arasında bir köprü olma görevini üstlenmiştir. Böylece, kent merkezindeki çeşitli kurum, kuruluş ve kişilerin proje, etkinlik ve hizmetlerinin gereksinim doğrultusunda bölgeye yönlendirilmesi olanağı da doğmuştur.

(iv) Antalya'da AKİDE (Akdeniz Kadın İstihdamını Destekleme Derneği)'ne belediyece bir park tahsis edilmiş, dernek parkın içinde bir satış düzenlemesi, bir çay ocağı işletmesi oluşturmuş, gruplar halinde üretim yapmaktadır. Bugün kayıtlı 500'den fazla üyesi var, sırada bekleyen de bir bu kadar üye adayı... Derneğin bir de tasarım ve pazarlama çalışmaları yaptığı kadın kültür merkezi bulunuyor.

(v) Antalya Kadın Platformu, 1996'da Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin katkılarıyla evde üretim yapan kadınlar için beş-on tezgahla

başlayıp zaman içinde 80 tezgaha çıkan bir pazar kurmuş, "El emeği göz nuru" adını alan pazar giderek bir buluşma noktası ve danışma merkezi işlevi de üstlenmiştir. Pazarda ürettiklerini satan kadınların önemli bir bölümü Üniversiteli Kadınlar Derneği ile UNICEF'in ortak olarak 1994 yılında yürüttükleri "Usta Kadın" yetiştirme projesine katılmış olan kadınlardır. Beceri kazandırıcı eğitim ile gelir getirici olanakların birlikte ya da birbirini takiben düşünülmesinin başarıyı artırmada önemli bir unsur olduğunu vurgulamak gerekir.

(vi) Diyarbakır'daki ilk ve tek kadın belediye başkanı olan Bağlar Belediye Başkanı Yurdusev Özsökmenler'in öncülüğünde, 2005 yılında, "kadınlara sosyal yaşam alanı yaratmak için" Kardelen Kadın Kooperatifi ve Kadın Evi açıldı. Burada, kadınlara bir yandan el becerileri kazandırmaya çalışılırken bir yandan da danışmanlık hizmeti veriliyor. Hizmetlerin tamamı ücretsiz. Kızlara meslek edindirmek için AB'den alınan fonla çocuk bakıcılığı kursu açıldı; 2005 sonuna değin 60 kız mezun oldu, 50'si iş buldu. Bu kızlar da kooperatifleşmeye yönlendirildi.

(vii) Doğubeyazıt Belediye Başkanı Mukaddes Kubilay öncülüğünde 2005 yılında kurulan Kadın Kooperatifi'nde halı ve kilim dokuma kursları verildiği gibi, kooperatifin bir de Yerel Yemekler Lokantası açıldı.

Örnekler çoğaltılabilir fakat burada verilen örneklerle ve öteki, en azından yaşama geçmek anlamında başarılı deneyimlerin bazı ortak yönleri olduğu görülür:

• Birincisi, bu örneklerin hemen hemen tamamında gönüllü kadın örgütleriyle yerel yönetimlerin, kimi durumlarda merkezi yönetimin de işbirliği vardır. Yerel yönetimler gündemine kadınların gereksinimlerinin özerk kadın örgütlenmeleri kanalıyla girdiği görülmektedir. Bu saptamayı başka ülkelerdeki örnekler de destekler. Kadın hareketinin yerel düzeyde örgütlenme durumu ve etkililik

derecesi yerel yönetimlerin bu konuda eyleme geçmesinde çoğunlukla belirleyici görünmektedir

• İkinci ortak özellik, örneklerden çoğunun çok amaçlı bir çerçevede yaşama geçmesidir. Başlangıç amacı genellikle kadınları ekonomik açıdan güçlendirmek olsa da zaman içinde başka gereksinimlerin tanımlanmasıyla yeni etkinlik alanları açılabilmektedir. Bu tür hizmet alanları aracılığıyla kadınların yalıtılmışlıktan kurtulmaları, bir başka deyişle kendilerine "kamusal" bir alan açılması hem gereksinimlerin keşfinde hem de dolayısıyla etkinliklerin çoğullaşmasında harekete geçirici unsurdur. Dolayısıyla, kadınların hayatını kolaylaştırmakla kalmayıp dönüştürücü etkileri de olan işbirliklerinin zaman içinde olgunlaşması olanaklıdır.

"Kadın yoksulluğuyla mücadele, ekonomik açıdan güçlendirme ve ekonomik yaşamda ayrımcılık" konusunda uluslararası metinlerde geçen kimi maddeler için
bakınız **EK-1, Kutu 1**

Kadınların Gündelik Yaşam Yükünü Azaltmak İçin...

Kadınlar, ev dışında ya da içinde gelir getirici bir işe sahip olsalar da olmasalar da hanehalkının idamesi ve bakımıyla ilgili işlerden aslolarak onlar sorumludur. Bu gerçek, günümüz çağdaş toplumlarında bile değişmiş değildir.

Dolayısıyla, kadının bir de gelir getirici bir işe sahip olması durumunda (bilindik tabiriyle bir de "çalışması" durumunda) çifte iş günü/çifte mesai söz konusu olur.

Öte yandan, ev dışında çalışmak isteyen ya da çalışmak zorunda olan pek çok kadının, çocuk, hasta ve yaşlı bakımı, kreş gibi hizmetlerin yetersizliği ve/ya da pahalı olması nedeniyle bu isteğinden ya belli bir dönem için ya da tümüyle vazgeçtiği de bilinmektedir. Vazgeçmediği durumlarda, genellikle eve yakın işler yeğlenir, böylece kadının çalışma olanakları bir kez daha sınırlanır.

Çocuk bakımının büyük ölçüde kadınların sorumluluğunda olduğu bilinmektedir. Bu sorumluluk kadınların toplumsal, ekonomik yaşamını belirleyen en önemli unsurlardandır. Ne var ki, ülkemizde maliyeti düşük ya da ücretsiz kreş ve etüd merkezi olanağı yok denecek kadar az olup dünya standartlarının çok altındadır.* Belediyelerin bu alandaki etkinliğiyse, çocuk bakımı ve eğitiminin "mahalli müşterek ihtiyaçlar" arasında kabul edilmediğini düşündürecek denli güçsüzdür. Belediyelerin, söz konusu hizmeti bir "toplumsal hizmet" olarak değil, en çok bir "personel destek hizmeti" olarak sundukları gözlenmektedir.

---

* Örneğin İngiltere'de, 1997-2004 arasında 1,6 milyon çocuk için kurulan bakım merkezlerine ek olarak, 2006 yılına değin en az 450 bin çocuk için 250 bin yeni çocuk bakım merkezi kurulması hedeflenmektedir.

Hanehalkı üyelerinin sağlığından da büyük ölçüde kadınlar sorumludur ve hastaları bakmak, merkezdeki hastanelere götürüp getirmek onlar için, özellikle yoksulluk koşullarında ciddi bir sorun olabilmektedir. Dünya standardı her 100 hastadan 70'inin birincil sağlık kuruluşlarında muayene ve tedavi edilmesidir. Çocuk, anne, yaşlı ve bağımlı bakımları ile ücretsiz aşılar ve ücretsiz muayeneler özellikle mahallelerde görülmesi gereken hizmetlerdir. Bu tür bir sağlık ağının oluşturularak belediyelerin bu konuda etkin rol üstlenmesi, kadınların ve kadınların sağlığından yükümlü olduğu kişilerin yaşam kalitesini yükseltecek en önemli unsurlardan biridir.

Bu alanda, özellikle, yoksul semtlerde ücretsiz, ötekilerde düşük maliyetli çocuk bakım ve eğitim merkezleri (kreş, çocuk yuvası, etüd merkezi gibi), donanımlı sağlık ocakları, gezici sağlık ekipleri ile yaşlı ve bağımlılar için bakım ve barınma merkezleri gibi uygulamalar önem taşımaktadır.

Belediye Kanunu Md.14. (b) bendi

Belediye ... okul öncesi eğitim kurumları açabilir;... sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir..

Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Md. 7 (Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları)

[Büyükşehir Belediyeleri]

(v) bendi - Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.

[İlçe ve ilk kademe belediyeleri]

(d) bendi - (...) yaşlılar, özürlüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı[na] ilişkin hizmetler yapmak.

Gerçekte, **İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik** (RG. 02. 11. 1985 - 18916 Mük.), her ölçekteki imar planlarında uyulması gereken belli standartlar getirmiştir (Md. 10 ve Ek-1). Buna göre, her nüfus ölçeğinde ana okulları için kişi başına 0.7 m2 ayrılması öngörülmüştür. Ek-1b'de anaokullarıyla birlikte çocuk yuvalarının enaz alan büyüklüğünün 5150 m2 (40 kişilik) ve 5600 m2 (60 kişilik) olması istenmiştir. Sağlık hizmetleri için, kişi başına, 45 bin nüfusa kadar 1.0 m2, 45 bin-100 bin nüfus arası yerleşimlerde 1.2 m2, 100 bin'den çok yerleşimler için 1.5 m2 standardı getirilmiştir. Aktif yeşil alanlar için standart kişi başına enaz 7 m2'dir. Sosyal-Kültürel Yapılar için getirilen standartlar, kişi başına, 15 bin nüfusa kadar 0.3 m2, 15-45 bin nüfus arası yerleşimlerde 0.5 m2, 45-100 bin nüfus arası yerleşimlerde 0.8 ve 100 bin'den çok nüfuslu yerleşimlerde 3.0 m2'dir (Ek-1). Ayrıca aynı Yönetmelik'in 22. Maddesi, nüfus yoğunluğunun artırılmasına dair imar planı değişikliklerinde, sosyal ve teknik altyapı alanlarının bu standartlar ölçüsünde artırılmasını hükmeder. Belediyelerin bu standartlara uymasının sağlanması bile kadınlar başta olmak üzere kenttaşların yaşam kalitesini önemli ölçüde yükseltebilir.

Diyarbakır Merkez ve Bağlar
Çamaşır evleri ve Tandır evleri

(Sinemillioğlu – 2006'dan özetlenmiştir)

Nüfus olarak göçlerle sürekli artış gösteren, ekonomik-toplumsal kalkınmadaysa özellikle 90'ların sonlarından bu yana gerileyen bir konumda bulunan Diyarbakır'da Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde, 2001 yılında DİKASUM (Diyarbakır Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi) kuruldu. DİKASUM, 2003 yılında, Suriçi'ndeki Hasırlı mahallesinde kadınların gündelik sorunlarının çözümüne katkı amacıyla bir Çamaşır evi ve tandır evi kurulmasına karar verdi. 2004 yılında, çamaşır evlerinin sayısı, yine göçün yoğun olduğu ve derin bir yoksulluğun yaşandığı mahallelerde olmak üzere 3'e çıktı. İnşa ve işletme maliyetleri (arsa ve bina, inşaat maliyeti, malzeme alımı, çamaşır makineleri, deterjan, bakım maliyetleri) BŞB'ce karşılanıyor: Bir deterjan şirketinin 7 ay süren deterjan hibesi dışında bir dış katkı olmadı.

Bu mekanlarda sunulan eğitim, çocuk oyun alanı gibi diğer olanaklar, buralara bir kültür ve eğitim ortamı niteliği de kazandırdı.

Hasırlı mahallesi Beyaz Kelebekler Çamaşır Evinden ortalama olarak 650 hane ve 4000 kişi yararlanmaktadır. Bu rakamlar Ben U Sen mahallesi için 900 hanedir. İlk 3 aylık zaman zarfında çamaşır makinalarının 10,800 kez devir yaptığı belirtilmektedir. Merkezde ayrıca 4 ütü ve 2 dikiş makinesi hizmete sunulmuştur. Ayrıca, DİKASUM personeli, Ben U Sen Sağlık Ocağı personeli, Diyarbakır Barosu ve İHD işbirliğiyle 858 kadına kadın ve çocuk hakları, insan hakları, hijyen, aile içi iletişim becerileri, anne-çocuk ilişkisi, aşıların önemi ve beslenme konularında eğitim seminerleri düzenlenmiştir. Çamaşır evine gelen kadınlara yeşil kart çıkarma işlemleriyle ilgili olarak bilgi verilirken, sorun alanlarına bağlı olarak da kadınlar Türkiye Aile Planlaması Derneği, Epidem, Sosyal Hizmetlert İl Müdürlüğü, Diyarbakır Barosu, İHD gibi kurumlara yönlendirildi.
Aziziye mahallesi Beyaz Kelebekler Çamaşır Evi'nden de (15 çamaşır ve 3 kurutma makinası, 4 ütü, 2 dikiş makinası, çocuk odası ve eğitim sınıfıyla hizmet vermektedir) haftada ortalama 600 hane yararlanmaktadır. Burada da aşağı yukarı öteki iki Ev'de düzenlenen etkinlikler sürdürülmektedir.

2005-6 döneminde, yerlerini Bağlar Belediyesi'nin kamulaştırdığı iki Çamaşır Evi daha açılıyor.

* "Cinsiyetçi işbölümü ve kadınların gündelik bakım yükünü azaltmak" konusunda uluslararası metinlerde yer alan kimi maddeler için bakınız **EK-1, Kutu-2**

Hane içi şiddete karşı koruma

Kadınların yerel ekonomik yaşam içinde güçlendirilmesi ve hanehalkı bakım yükünün hafifletilmesinden başka, kadınların kenttaşlık konumlarını son derece kırılgan kılan şiddet de belediyelerin sorumluluk üstlenebileceği ve üstlenmesi gereken bir diğer önemli hizmet politikası alanıdır ve tamamıyla stratejik gereksinimlere yöneliktir.

Bu meseleyle ilgili kamusal koruma önlemlerin başında sığınmaevlerinin kurulup kurumsallaştırılması gelir. İlk kez Londra'nın Chiswick semtinde şiddete maruz kalan kadınların sonunda bir evde birlikte oturmaya başlamalarıyla sığınmaevlerinin de tarihi başlamıştır. Zaman içinde sığınmaevleri ve ilkeleri gelişip çeşitlenmiştir.

Sığınmaevleri açmak isteyen bağımsız kadın kuruluşlarına her türlü koşulsuz desteğin verilmesi kamusal sorumluluğun bir parçasıdır. Yeryüzünde doğrudan doğruya merkezi yönetim, yerel yönetimler ya da kiliselerce yönetilen sığınmaevleri bulunmakla birlikte, en doğrusu bu merkezlerin politik baskılardan uzak bir biçimde bağımsız kadın kuruluşlarınca yönetilmesidir. Fakat bu, yerel yönetimlerin mali konular, sığınan kadınların işe yerleştirilmesi, eve çıkmaları, hukuksal yardım almaları vb. alanlarda destek vermesine engel değildir. Yerel yönetimler bunun yanı sıra danışma, psikolojik ve hukuksal destek merkezleri, kriz hatları kurulmasında, şiddet uygulayıcısı erkeklerin rehabilitasyonu ve eğitiminde sorumluluk üstlenebilir ya da bu tür etkinliklerde bulunan kadın örgütlerine destek olabilir.

Dünya (özellikle İskandinavya, İngiltere, ABD, Kanada ve Brezilya) kadın hareketinin 1970'ler ve 80'ler boyunca sığınmaevleri, cinsel taciz danışma ve destek merkezleri, tecavüz kriz merkezleri gibi alanlardaki çabaları, 1980'lerin ortalarına gelindiğinde zorunlu olarak yerel yönelimli bir çerçeveye bürünmüş, bu da fon, mekan, tanınma, hizmet gereksinimleri gibi alanlarda yerel yönetimlerle ilişki olasılığını artırmıştır. Aktarılan bütün deneyimler, yerel politik gündemin, "kentsel güvenlik" ve "kişisel bütünlük" kavramları etrafında nasıl genişletilebildiğinin örneğini sunar. Bu gibi ülkelerde önlemler yalnızca sığınmaevlerine destek verilmesiyle sınırlı değildir. 1970'ler boyunca birçok büyük ABD ve Brezilya kenti toplumsal hizmet eğitimi almış kadın polis memurlar istihdam ederek, bu memurları özel olarak kadın ve çocuğa karşı şiddetle mücadelede görevlendirmiştir.

Dolayısıyla, yerel yönetimlerin etkinlik sınırı, bu sınır çerçevesinde hangi sorunların ve aktörlerin meşru olarak görüldüğü, hangi alanların yerel yönetimin sorumluluğu olarak kabul edildiği önemli bir unsurdur. İngiltere, Kanada, ABD, İsveç, Brezilya gibi ülkelerde yerel yönetimlerin kentsel güvenlik ve suçların önlenmesi alanlarında yetkilerinin bulunması ve merkezi yönetimce bu çerçevede finansal olarak desteklenmeleri, kadına karşı şiddet sorununun bu ülkelerde yerel yönetimlerin gündemine girebilmesine kapı açmıştır. Çünkü bu sorun, kentsel güvenlik ve suçların önlenmesi çerçevesiyle kolayca ilişkilendirilebilir. Kadına karşı şiddet, öteki cinsiyet temelli sorunların yerel yönetim gündemine girebilmesi için de böylece bir "gedik" açmıştır.

İngiltere'de kadın örgütlerinin hedefi her 7500 kişilik yerleşim birimine bir sığınmaevidir. 12 milyon dolayında nüfuslu İsveç'in 120 sığınmaevi vardır.

Türkiye'deyse yerel yönetimlerin kentsel güvenlik ve suçların önlenmesi konusundaki yetkileri büyük ölçüde zabıta hizmetleriyle

sınırlıdır. Son yıllarda polis örgütlenmesinde yerelleşme yönünde eğilimler olmakla birlikte, kısa erimde bu örgütlenmenin seçilmiş yerel organlarla ilişkilendirilmesi olanaklı görünmemektedir. Bu nedenle, şiddete karşı korumayla ilgili taleplerin yerel düzeyde kurumsal muhatap bulması güçleşir.

Bu alanda merkezi yönetimin girişimleriyse çok sınırlı olabilmiştir: 1994 yılında KSSGM bünyesinde kadınların şiddetten korunması için danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermek üzere Bilgi Başvuru Bankası (3B) kurulmuştur. Birimden bugüne değin 3000'den çok kadın yararlanmıştır. SHÇEK bünyesindeyse 1998'den bu yana (RG,24300) ancak 14 ilde "Kadın Konukevi" açılabilmiştir ve 2005 yılı Eylül Ayı sonuna kadar bunlardan yararlanan kadın sayısı 5078, çocuk sayısı ise 3961'dir. İşe yerleşen kadın sayısı 1000'dir. Kısa bir zaman sonra yetki ve örgütleri İl Özel İdaresi'ne devredilecek olan SHÇEK'in konukevlerinde belli bir anda ancak 200 kadın barındırılabilmektedir. Üstelik, SHÇEK girişimleri, yerel yönetimlerden ve bu amaçla kurulmuş kadın örgütlerinden tamamıyla kopuktur. Özetle, SHÇEK, polis (karakol) örgütü, kadın kuruluşları ve yerel yönetimler arasında sorunun gerektirdiği işbirliği ve iletişim ağı ne kurumsal/yasal düzeyde ne de uygulamada olabilmiştir.

Bu zorlaştırıcı koşullara karşın, 1990'lı ve 2000'li yıllarda kadın kuruluşları ile belediyeler işbirliğinde bazı girişimler olmuştur:

(i) 1989'da kurulan Kadın Dayanışma Vakfı'nın 1991'de Ankara Altındağ Belediyesi'yle yaptığı bir protokole bağlı olarak ortak bir Kadın Danışma Merkezi (Ankara'nın ilk danışma merkezi), bir yıl sonra da Sığınmaevi (Türkiye'nin ilk bağımsız sığınmaevi) açılmıştır. Ne var ki 1994 yerel seçimlerinde belediyenin el değiştirmesiyle Merkez'in önce elektrik, su ve telefonu kesilmiş, 1994'te de protokol tek yanlı olarak iptal edilmek istenmiştir. Yargıya başvurulması, polis müdahalesi, tehditler gibi biçimler de alan gerilimli ilişki 1998'de Vakfın bir başka semtte aldığı evi yeni Sığınmaevi olarak

düzenlemesi, 1999'da da yeni bir Danışma Merkezi açmasına değin sürmüştür. Fakat bu yeni merkezler çok kısa bir süre ayakta kalabilmiş, desteksizlik ve mali güçlükler dolayısıyla "geçici olarak" kapanmak durumunda kalmıştır. Kapanana değin merkezlerde 3000 dolayında şiddet gören kadına destek sağlanmıştır. Bu deneyimin ardından, iki yıl boyunca süren görüşmelerin ardından ancak Nisan 2003 başında ikinci bir sığınmaevi ve danışma merkezi Yenimahalle Belediyesi'nin sağladığı bir mekanda açılmıştır. Vakıf ile Yenimahalle Belediyesi arasında yapılan protokole göre, belediyenin sabit giderleri karşılaması, ulaşım ve personel desteği sağlaması öngörülmüştür. Yine protokolde, önceliğin beldeden (Yenimahalle) yapılan başvurulara verileceği, ardından il ve ülke kadınlarının başvurularının değerlendirileceği belirtilmektedir. Ne var ki, 2004 yerel seçimlerinin ardından gelen iktidar değişikliğinin ardından Merkez, "süresiz" olarak bakıma alınmıştır.

(ii) İstanbul'da 1990'da kurulan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın da yazgısı farklı olamamıştır. Ancak beş yıl boyunca sığınmaevi ve danışma merkezi büyük güçlüklerle açık tutulabilmiştir. Bakırköy Belediyesi'nce 1990 yılında kurulan danışma merkezi ve sığınmaeviyse* iki yıldan az bir süre ayakta kalabilmiş, 1991'de başka bir siyasetçinin belediye başkanlığına gelmesinin hemen ardından merkez kapatılmıştır. Kapatılma sürecinde merkezde barınan ve çalışanlara türlü biçimlerde baskılar uygulanmıştır.

(iii) İzmir Bornova Belediyesi'nin 1991'de İzmir Tabip Odası'yla ortaklaşa açtığı Kadın Danışma Merkeziyse ancak 3 yıl boyunca etkinlik gösterebilmiş, 1994 seçimlerinde iktidarda bulunan

---

* Bakırköy Belediyesi'nin yanı sıra Şişli Belediyesi de daha önce Mor Çatı Vakfı'nın destek taleplerini reddetmiş olmasına karşın benzeri bir kısa süreli girişimde bulunmuştur. Bu iki örnek, kimi durumlarda seçilmiş yerel yöneticilerin, konuya bir yandan da "kamu yararı" temelli değil de "politik güç kazanmak" niyetiyle yaklaştıklarını gösterir.

parti değişmediği halde merkezin etkinlikleri 1998'e değin durdurulmuştur.

(iv) Bunlar dışında, yerini belediyenin sağladığı Antalya ve Mersin Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezleri, Kadıköy Kadın Konukevi, Gaziantep Danışma Merkezi sayılabilir. Bunların hepsi bağımsız kadın kuruluşlarının girişimi ve belediyenin, kimi kez de merkezi yönetimin desteğiyle yaşama geçmiştir. Fakat hemen hiçbirinde süreç sorunsuz olamamıştır. Kimi yerel yöneticilerin alaycı, dahası zaman zaman aşağılayıcı tavırlarından uzman personel yokluğuna, arsa, mali kaynak ve mevzuat sorunlarından uygulamayı sürekli kılma ve genişletme yönünde bir bakış açısının olmamasına değin bir dizi sorun bu deneyimlerin içinden gelen insanlarca dillendirilegelmiştir.

Bu birkaç örnek bile, kadına karşı şiddetin, yerel yönetim gibi "halka yakın" bir yönetsel ve politik birimde bile, "kamusal sorumluluk" olarak kabul görmek bir yana, ne tür direnç ve sorunlarla karşılaşabildiğini göstermek için yeterlidir. Sorunlar, yukarıda tanımlananlarla hemen hemen aynıdır: Girişimlerin noktasallığı ve süreksizliği, kadın örgütlerinin istek ve emeğiyle yerel yöneticilerinki arasındaki dengesizlik, yönetim değişiklikleri karşısındaki kırılganlık ve "yasal çerçeve yoksunluğu".

1580 sayılı eski Belediye Yasası'nın 15/48. maddesi, belediyelerin görevleri arasında "kimsesiz kadın ve çocukları koruma"yı da saymaklabirlikte, doğrudan doğruya kadınların hane içinde uğradıkları kötü muameleye karşı bir sorumluluktan söz etmemekteydi. Öte yandan, konuyla ilgili yasal bir yaptırım bulunmamakla birlikte, engel de yoktu. Kaldı ki, Danıştay 6'ncı dairesinin bir kararıyla (1998/2219) "kadın sosyal dayanışma merkezi kurmak Belediye Yasası'nda belediyelerin görevleri arasında sayılmamışsa da değişen ve gelişen koşullar doğrultusunda kentin gereksinimleri gözönünde bulundurulduğunda, belediyelerce de kadın sosyal dayanışma

merkezi kurulabileceği ve bu amaçla kamulaştırma yapılabileceği" hükme bağlanmıştı.

2005 yılında yürürlüğe giren yeni Belediye Yasası'nın, ilk kez olarak belediyeler için açık bir yasal sorumluluk tanımı yapmış olması umut vericidir. Böylece konu, belediyeler düzeyinde bir meşruiyet ve tanınırlık kazanmıştır.

Belediye Kanunu Md. 14 bent (a):

"Büyükşehir belediyeleri ve 50 000'den çok nüfuslu belediyeler kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar"

Yine Belediye Kanunu 14. md. bent (a)'nın belediyelerin görevleri arasında belirttiği "acil yardım, kurtarma ve ambulans, ... sosyal hizmet ve yardım ... hizmetlerini yapar veya yaptırır" ifadelerinden de hane-içi kötü muameleye karşı koruma önlemleri çerçevesinde yararlanmak olanaklıdır.

* "Kadına karşı şiddet" konusunda uluslararası metinlerde geçen kimi maddeler için
bakınız **EK-1, Kutu-3**

Kadın Sığınakları ve Danışma Merkezleri
VII. Kurultayı Sonuç Bildirgesi'nden
(3-5 Aralık 2004 Çanakkale):

1. Genel olarak kadınlara yönelik harcamalar için, özel olarak da şiddetin önlenmesi ve şiddete uğrayan kadınlara destek programlarının hayata geçirilebilmesi için kamu ve yerel yönetim bütçelerinden ödenek ayrılması ve bütçelerin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla hazırlanması;

2. Sığınakların evrensel ilkelerinin aşağıdaki şekilde belirlenmesi İlkeler:
• Sığınakların adresleri gizlidir (törenle açılmazlar).
• Başvuran kadınlar hakkında bilgiler gizli tutulur.
• Sığınağa başvuran kadınlar hiçbir şekilde teşhir edilemez.
• Kadınlar arasında yaş, cinsel tercih, sınıf, sakat olma, din, mezhep, dil,meslek, medeni hal, milliyet, renk, siyasi görüş vb. durumuna göre ayrımlar gözetilmez.
• Sığınaklarda hiçbir kadına veya çocuğa baskı ve şiddet uygulanamaz. Sığınaklarda çalışmalar yalnızca kadın bakış açısına sahip kadınlar tarafından yürütülür.
• Sığınaklar kadınları ve çocukları birlikte kabul eder.
• Sığınaklar kadınların ve çocukların güvenliğini sağlamak zorundadır.
• Kadınların şiddeti yaşıyor olmaları esastır ve kadınların söyledikleri geçerlidir.
• Sığınak ortamı kadının şiddetten kurtulmanın yol ve yöntemlerini kendisinin bulabilmesi için teşvik edici olmalıdır. Sığınakta kadının özgüvenini yeniden kazanmasını sağlayacak bir yaşam ortamı yaratılmalıdır.
• Kadına şiddetsiz bir hayat kurabilmek için ihtiyaç duyduğu tıbbi, psikolojik, hukuksal danışmanlık, meslek kursları ve iş bulma olanakları ile çocuk bakım desteği sağlanmalıdır.

3. Belediyeler öncelikle bağımsız kadın kuruluşlarının açacakları bağımsız sığınakları (onların iç işleyişine müdahale etmeden) mekan ve finansman olarak desteklemelidir. Belediyelerin kendi açıp işletecekleri sığınaklar yukarıda belirtilen evrensel ilkelere uygun olarak çalışmalıdır. Bu sığınakların kadına yönelik şiddet konusunda çalışmalar yürüten bağımsız kadın grupları ile birlikte işletilmesi sağlanmalıdır.

Yukarıda üç olası hizmet alanıyla (ekonomik açıdan güçlendirme, kadınların gündelik yaşam yükünü azaltma ve şiddete karşı koruma) örneklendirdiğimiz "kadınlara özel hizmetler", kadınların güçlendirilme ve /ya da kamusal korumaya, kamusal desteğe gereksinim duyduğu bütün hizmet alanları için düşünülebilir. Belediye yardımları, eğitim, sağlık hizmetleri akla gelen ilk alanlardır. Fakat bu tür güçlendirici hizmet ve düzenlemelerin noktasallık, geçicilik ve marjinallikten kurtulabilmesi için cinsiyet gereksinimlerine duyarlı yerel hizmet anlayışının, kadınlara yönelik düzenlemelerin "kıyıda" bırakılmayıp belediye uygulamalarının değişmez, kurumsallaşmış ve süreğen bir bileşeni durumuna gelmesi gereklidir. Cinsiyet eşitsizliklerine duyarlı bakış açısının bütün bir politikalar ve hizmetler alanında egemen kılınması bu nedenle önemlidir. İlk bakışta kadınlarla ilgili görünmeyen hizmet alanlarına bakmak da bu nedenle önemlidir.

ÖZELLİKLE KADINLARA YÖNELİK OLMAYAN HİZMETLERE BAKMAK

Kadınların gereksinimleriyle sorunlarını her zaman ayrı bir hizmet alanı olarak tanımlayamayız. Tanımlamamalıyız da. Kendimizi özel olarak kadınlara yönelik belediye hizmetleriyle sınırlı tutmak, bir yandan da kıyıda kalmaya devam etmek anlamına gelir. Bizi yalnızca kreşler, kadınlar için sosyal merkezler, sığınmaevleri ve danışma merkezleri ilgilendirmiyor; bizi gerçekte bütün hizmet alanları ilgilendiriyor.

Çünkü, ilk bakışta kadınlar ve erkekler karşısında tarafsız görünen politika/hizmet kararları kadınlarla erkekler üzerinde, böyle bir niyet ya da öngörü bulunmadığı durumlarda bile, farklı etkiler yaratabilir.

Cinsiyet farklılıklarıyla eşitsizliklerine duyarlı hizmet anlayışını salt "kadınlara özel hizmetler" adını taşıyan belli bir alanla sınırlı tutarsak, o alan çok kırılgan kalacaktır. Herhangi bir bütçe,

personel sıkıntısı ya da "özel hizmetler"i yük gören bir yerel iktidarın yönetime gelişi durumunda ilk vazgeçilecek olan bu tür hizmetlerdir. Sözgelimi, hizmetlerin özelleştirilmesi gibi bir politika tercihinde ilk elden çıkarılacaklar, zaten "özel (eve, özel alana, aileye ait)" görülen çocuk bakımı, hasta bakımı gibi hizmetlere yönelik tesis ve etkinliklerdir. Bunun yerine (ya da bunun yanı sıra) yapılması gereken, bütün hizmet etkinliklerine cinsler arası eşitsizlik ve farklılaşan gereksinimlere duyarlı bir perspektifle bakabilmek; bir başka deyişle cinsler arası eşitsizlik ve farklılıklar miyopisi için gözlüklerimizle bütün bir beledi hizmetler alanını görebilmektir.

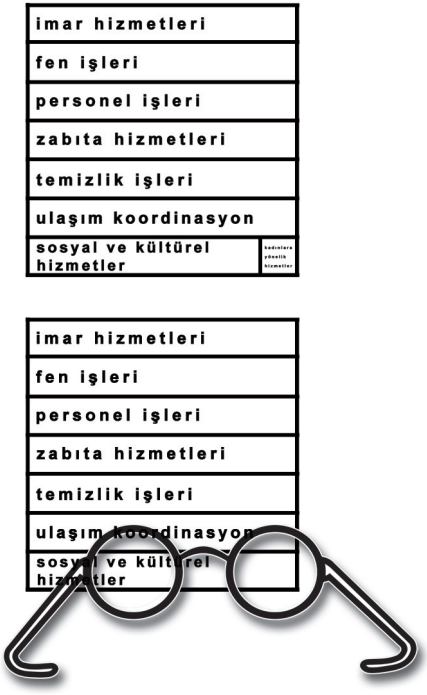

Türkiye'de belediyelerin işlevlerinin, "temel-ikincil görevler" ayrımı ekseninde tanımlanması bir gelenek haline gelmiştir. Bu tanımlama yapılırken, çoğunlukla "fiziksel - toplumsal / kültürel" ayrımına gidildiği görülür ve belediyelerin, altyapı çalışmaları başta olmak üzere fiziksel çalışmalarının önplanda olduğu, buna karşılık toplumsal ve kültürel hizmetlerin yetersiz olduğu vurgulanır. Temel-ikincil görevler ayrımının konumuz açısından taşıdığı önemse, kadınlara yönelik varolan ya da olası hizmetlerle etkinliklerin ikincil görevler olarak tanımlanan kültürel ve toplumsal hizmetler çerçevesine sıkıştırılmasıyla ortaya çıkar. Kadınların varsayılan gereksinimlerinin yerel yönetimlerin ikincil görev alanında, dahası bu ikincil görev alanının da kıyısında konumlandırılması, kadınlar için hizmet ve politika perspektifini varolan haliyle bile son derece kırılgan bir yapıya büründürür. Kadınların gereksinimlerinin kıyıda, ikincil, vazgeçilebilir bir çerçevede tanımlanması aslında kentsel topluluğu ve yaşamın bütününü cinsiyetler açısından farklılaşan bir bakış açısıyla görememekle ilişkilidir.

Böyle bir algılama çerçevesinde, örneğin, **Belediye Kanunu Md. 14'ün 3. paragraf**ının getirdiği "**Hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin mali durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınır**" önlemi, kadınlara eşit ve adil hizmet sunumu için toplumsal bir risk taşır.

Bu tür risklerin azaltılması ve giderek ortadan kaldırılması için, **cinsler arası eşitlikçi bakış açısının ana politikalar ve kurumsal yapılarla bütünleştirilmesi** diyebileceğimiz yaklaşım büyük önem taşır.

Bu yaklaşım, kadınların gereksinimleriyle sorunlarını ayrı bir politika, hizmet ya da etkinlik alanı olarak tasarlamaktan çok, her bir politika/hizmet/etkinlik alanının kadınların gereksinimleri ve sorunları da düşünülerek yeniden tasarlanmasına işaret eder.

Örnek: Kadınların Konut Hakkı

Konut tasarımı, üretimi, dağıtımı ve kullanımı; ilk bakışta sanıldığının aksine fazlasıyla cinsiyet-yüklü bir alandır. Biraz yakından ve özenle bakıldığında görülür ki:

- Konut, kadınların yaşamlarını tanımlamada büyük önem taşır. Bir kere, ev dışında da çalışan kadınlar bir yana bırakıldığında, kadınların başlıca yaşam alanı konut ve yakın çevresidir. Üstelik, birçok yoksul kadın için, konut, aynı zamanda gelir getirici işler yaptıkları yerdir de
- Öte yandan, modern mimarlığın çevreden yalıtılmış ve içindekileri de yalıtan konut tasarımının kadının üzerindeki -hanehalkının bakımını da içeren- geleneksel yükü mutlaklaştıran bir yanı vardır (Yukarıda verdiğimiz, Diyarbakır Çamaşır Evleri örneği, bir yanıyla da işte bu mutlaklaştırmaya karşı duran bir düzenleme örneğidir...)
- Günümüz dünyasında kadınlar, nüfusun yarıdan fazlasını, etkin işgücünün 1/3'ünü temsil etmelerine karşın, iş saatlerinin 2/3'ünü doldurmakta, bu emeklerinin karşılığında yeryüzü gelirinin yalnızca 1/10'unu alıp taşınmazların 1/100'üne sahip olabilmektedir. Türkiye genelinde kadınların taşınmaz sahipliği %9, kentsel alanlardaysa %13'tür
- Bir yandan da, artan sayıda kadın, yaşamının bir aşamasında geleneksel ailenin dışında barınmak sorunuyla yüz yüze kalmaktadır. Kadının "hane reisi" olduğu ve/ya da geçimi sağlama yükümlülüğünün tümüyle kadın üzerinde olduğu hanehalkları da hızla artmaktadır

Bütün bu ve benzeri durum ve eğilimler dikkate alındığında, eşitlik ve toplumsal adalet ilkelerine uygun bir yerel konut politikası da cinsiyet-körü olmaktan çıkacak, konut ve çevresinin tasarımından üretimine ve bakımına, konut ve çevresine götürülecek

hizmetlere değin geniş bir alanda kadınları güçlendirici önlemler alınabilecektir:

- Gerek "kadınların mülk ve servetten yoksunluğu", gerekse nüfus ve hanehalkı yapılarındaki değişimler gözönünde bulundurularak, toplumsal konut politikalarında bireysel olarak kadınlara öncelik vermek ya da kota tanımak,
- belediye taşınmazlarının kiralanmasında kadın girişimci adaylarına yönelik projeler başlatmak [Belediye Kanunu Md. 15 (Belediyenin yetkileri ve imtiyazları) (h) bendi ve Md. 69 (Arsa ve konut üretimi)'a göre belediyelerin elinde önemli yetkiler bulunmaktadır],
- kadınların gereksinimlerine uygun ev tasarımları geliştirmek (çocuk bakımı, sağlık hizmeti ve ekonomik etkinliklerin sürdürülebileceği bazı ortak mekanlar sağlamak; hem ev içinde hem dışarıda çalışan- kadınların yaşamını kolaylaştıracak düzenlemeler yapmak gibi)
- başlıca toplumsal-kültürel hizmetlerin mahalle ölçeğinde erişilebilir olmasını sağlamak

  kadınların yaşamlarının ev-odaklı, ev-ağırlıklı özelliğini azaltacak önlemler almak

  kadın mülkiyetindeki taşınmazlardan, emlak vergisi ve öteki taşınmaz vergilerini daha düşük oranlarda almak ya da daha iyisi hiç almamak gibi, cinsler-arası eşit mülkiyet ve kullanım haklarının yaşama geçmesini desteklemek

bunlar arasındadır.

* "Konut ve taşınmaz hakları" konusunda uluslararası metinlerde geçen kimi maddeler için
bakınız **EK-1, Kutu-4**

Sunulan/Sunulamayan Hizmetlerin Cinsler Üzerindeki Farklı Etkilerini Nasıl Anlarız?

Hizmet alanlarının farklı cinslerin farklı gereksinimleri gözetilerek yeniden tasarlanıp sunulabilmesi için, öncelikle, sunulan, sunulamayan ya da eksik sunulan hizmetlerin kadınlarla erkekler üzerinde ne tür farklılaşan etkiler yarattığını ayırd edebilmek gereklidir. Bunun için –birbirine çok benzer- farklı yöntemler kullanılabilir. Bunlardan dünyada en yaygın olarak kullanılanı "cinsiyet etki değerlendirmesi"dir (CED).

Tıpkı "çevresel etki değerlendirmesi (ÇED)" gibi bir "cinsiyet etki değerlendirmesi" de düşünmek ve tasarlamak olanaklıdır. Cinsler karşısında yansız görünen politika kararları kadınlarla erkekler üzerinde, böyle bir niyet ya da öngörü bulunmadığı durumlarda bile, farklı etkiler yaratabilir. CED, politikaların, istenmeyen olumsuz sonuçlarından kaçınmanın yanı sıra, niteliğini ve etkililiğini artırmak amacıyla yapılır.

1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda benimsenen küresel eylem platformu; devlet ve yönetsel birimler başta olmak üzere bütün karar alıcıların kararları alırken, kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerine ilişkin bir analiz yapmasını, cinsleri göz önünde bulunduran bir bakış açısını bütün politika ve programlarının merkezine yerleştirmesini istemektedir. Cinsiyet etki değerlendirmesi bunu gerçekleştirmenin bir aracıdır.

Avrupa Komisyonu da Şubat 1996'da AB'nin cinsler arası eşitlik bakış açısının yaygınlaştırılmasıyla ilgili yükümlülüğünün yaşama geçirilmesi doğrultusunda bir ilk adım olarak bir bildiri* benimse-

---

* "Topluluğun bütün politika ve etkinlik alanlarıyla kadınlar ve erkekler için eşit fırsatlar boyutunun bütünleştirilmesi" başlıklı, 21 Şubat 1996 tarihli toplantının COM(96) 67 no'lu sonucu

miştir. Komisyon'un, "kadınlar ve erkekler arasında eşit fırsatlar birimler-arası grubu"nca Şubat 1997'de benimsenen izleme strateji belgesinde de, CED komisyon birimlerinde iç düzenlemeler arasında belirtilmektedir.

CED, uygun eğitim ve araçlar devreye sokularak, kalkınmada işbirliği alanında, ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi örgütlerce geniş ölçüde kullanılmıştır. Pekin Konferansı'nın arkasından kimi Avrupa devletleri CED'i, cinsiyet farklılıkları ve eşitsizliklerine duyarlı bakış açısını yaşama geçirmenin bir aracı olarak benimsemişlerdir.

* "Cinsiyet Etki Değerlendirmesi" (CED) yöntemi ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi ve bu yöntemin belediye hizmetleri ekseninde özgülleştirmeye çalışıldığı bir uygulama örneği için, bakınız:
EK-2, YÖNTEM-3: Cinsiyet Etki Değerlendirmesi (CED)

* "Cinsiyetlere göre ayrıştırılmış bilgi ve veri tabanının güçlendirilmesi" konusunda uluslararası metinlerde geçen kimi maddeler için bakınız **EK-1, Kutu-5**

Hizmet Politikalarına Yön Verecek "Sorun ve Çözüm Odaklı" Yerel Kadın Programları

Birçok durumda, türlü sektörel alanların mevcut kavrayış ve yönelimlerinin karşısına alternatif gibi görünen, ama aslında o sektörde kadınların özgül konum ve gereksinimlerini görünür kılmaya çalışan bir programla çıkmak çok etkilidir. Hizmet alanlarında cinsiyet eşitsizliklerini ayırd etmek konusunda güçlük çekildiğini düşünürsek, bu programlarla yerine getirilecek işlev, gerçekte, cinsiyet eşitsizliklerini göremeyenler için gözlüğü alanın önüne yerleştirmektir. Böyle bir hazırlık içinde bulunmak;

- pazarlık gücünü artırır, muhalefet ve direnç olasılığını azaltır,
- talepte bulunan konumunda bulunmak (politikaların nesnesi olmak) yerine alternatif / çözüm öneren konumunu (politikaların öznesi olmaya aday olmak) üretir,
- acil durumlarda elde bir programın varlığının sunacağı üstünlüklerden yararlandırır,
- ikna edici gücü yüksektir,
- giderek kadınların gereksinimleri ve sorunlarına duyarlı kesimler arasında "konu-odaklı" bir tartışma ve paylaşım zemini yaratabilir,
- yazılı olacağı için kalıcılık özelliğine sahiptir: geliştirilebilir, değiştirilebilir, üzerinden tartışılabilir, aktarılabilir, resmi tutanaklara (sözgelimi belediye meclis toplantılarında) girebilir.

Bu tür bir programın hazırlanması; elbette bireysel olarak olanaklı değildir: Kadın seçilmişler, kadın örgütleri ve örgütlü olmayan kadınlar arasında bir işbirliği ve iletişimi gerektirir.

Ka-der Ankara Yerel Siyaset Çalışma Grubu'nun 28 Mart 2004 Seçimlerinden yaklaşık bir yıl önce hazırlayıp geniş bir dolaşım ve tartışmaya soktuğu "Kadınların Yerel Seçim Bildirgesi" burada anlatmaya çalıştığımızın daha "politik" bir versiyonuydu. Tek tek si-

yasal partilerin programları, seçim bildirgeleri, adaylık hazırlıkları incelenerek, onlara "ne yapıyorsunuz?" diye sormaktan önce "kadınların sözü" oluşturulmaya, açığa çıkarılmaya çalışıldı: kadınların yerel siyasetten ve yerel seçimlerden bekledikleri, nasıl bir yerel siyaset tarzına aday oldukları, mevcut yerel siyaset ve yerel yönetim yapısını hangi nedenlerle eleştirdikleri, yerel seçimleri neden önemsedikleri ve nasıl bir alternatif önerdikleri ... üzerine bir Bildirge oldu bu...

* Yerel kadın programlarının nasıl geliştirilebileceğiyle ilgili olarak yöntemsel bilgi ve bir uygulama örneği için bakınız:
EK-2, YÖNTEM-4: Yerel kadın programları geliştirmek

Takibinde, geliştirici bir çalışma için uygulayınız:
EK-2, EGZERSİZ-3: Yerel "sorun ve çözüm odaklı kadın programı"mızı yazalım

Belediye Projelerini Gözden Geçirmek

Belediyeler, başka birçok kamu kuruluşu ve özel kuruluş gibi, etkinliklerinin bir bölümünü projelendirerek yaşama geçirirler. Burada, "proje" dendiğinde, salt ulusal ve uluslararası fon kuruluşlarına başvurmak üzere hazırlananlar anlaşılmamalıdır. Gerçekte, her bir program, plan, girişim, vb. bir "proje" olarak değerlendirilebilir.

- Belediyelerin eldeki yasal, kurumsal ve mali araçları kullanarak yaşama geçireceği,
- özkaynakları ve merkezden aktarılan kaynaklar dışında kaynaklara (sözgelimi AB fonları) başvurmak üzere hazırladıkları, ve
- belediyelere başka kuruluşlarca (sözgelimi beldedeki bir gönüllü kuruluş) sunulan projeler,

kadınların eşit bir biçimde ve gereksinimleri, sorunları dikkate alınıp alınmadığını test etmek üzere gözden geçirilmelidir.

* Bir projeyi hazırlarken ya da belediyeye sunulan bir projeyi gözden geçirip değerlendirirken, soracağımız soruların önerildiği bir yöntem ve takibeden bir uygulama çalışması için bakınız:
EK-2, YÖNTEM-5: Proje kadın-erkek eşitliği amacına hizmet ediyor mu?... ve

EGZERSİZ-4: Elimizdeki neye hizmet edecek?...

Örgütsel / Kurumsal Yapılanma

Özellikle kadınlara yönelik olmayan belediye hizmetlerinin de kadın-erkek eşitliği yönünde ve kadınların da gereksinimlerini karşılayacak bir biçimde değerlendirilmesinde bazı örgütsel / kurumsal düzenlemeler hem kolaylaştırıcı olacak hem de "eşitlik bakış açısının kurumsal yapılarla bütünleştirilmesi"nin önünü açacak, bir başka deyişle kurumsallaşmayı olanaklı kılabilecektir.

Cinsiyet eşitsizlikleriyle farklılıklarına duyarlı bakış açısının ana politikalarla kurumsal yapılara yerleştirilmesi sürecini kolaylaştırmak, izlemek ve denetlemek üzere, birçok ülkede farklı adlarla ve statülerle de olsa yerel yönetimler nezdinde özel birimler oluşturulmuş ve/ya da uygun mekanizmalar geliştirilmiş durumdadır. Bu tür birim ve/ya da mekanizmaların varolması ve işlevlerini sürdürmesi, özellikle yerel örgütlenmeler, kadın örgütleri ve seçilmiş/atanmış yöneticiler arasında bağlantı ve ilişki sağlanması açısından önem taşır. Özellikle Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin birçoğunda yerel düzeyde, farklı adlar ve konumlarda da olsa, Eşitlik Birimleri kurulmuştur:

- İzlanda ve Norveç'te, 1975 yılından bu yana Eşit Statü için Yerel Komiteler bulunmaktadır. İzlanda'da, başlangıçta, yasal bir zorunluluk bulunmamasına karşın bu yerel komitelerin sayısı hızla artmıştır. 1991'deki Eşit Statü Yasası, 500'den çok nüfuslu belediyelerde Eşit Statü Komitesi'nin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu komiteler bir yandan kendi yerel topluluklarının eşitlik yönünde ilerleme kaydetmesini sağlamaya çalışırken, bir yandan da yerel meclislerle öteki yerel otoritelere danışmanlık yapar. Yine İzlanda'da kimi yerel yönetimler, özellikle yerel yönetim memurlarıyla yöneticilerinin bilgilendirilmesine odaklanan cinsler-arası eşitlik eylem planlarına sahiptir *.

---

* Pekin Konferansı'nda (1995) ortaya çıkan Pekin Eylem Platformu'nun uygulanması için Ulusal Eylem Planları hazırlanmıştır. Bazı ülkeler Ulusal Eylem Planı ile yetinmeyerek tamamlayıcı eylem planları ve programları üretmişlerdir. Bunlardan bazıları yerel düzeyle ilgilidir ve / ya da yerel düzeyde üretilmiştir

- Norveç'te son yıllarda yapılan kimi çalışmalar, birkaç istisna dışında Yerel Eşitlik Komitelerinin marjinalleşme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ne var ki bu eğilimi bir gerileme olarak değil, tam tersine bir ilerleme olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Çünkü Norveç'te, bu tür ayrı birimler yerine, cinsler arası eşitlik ile ilgili konuları belediye meclislerinin ve karar alma forumlarının genel çerçevesiyle ve işleyişiyle bütünleştirme yönünde artan bir eğilim vardır. Bu gelişmeye koşut olarak, yerel komitelerin sayısı da giderek azalmaktadır.
- İsveç'te 1995'ten bu yana her County Yönetim Kurulu'nda bir cinsler arası eşitlik uzmanı bulunmak durumundadır. Bu uzman, ulusal eşitlik politikasının bölgesel düzeye yansıtılması ve çeşitli bölgesel politika alanlarıyla cinsler arası eşitlikçi bakış açısının bütünleştirilmesinden sorumludur. Yerel yönetimlerde de benzeri özel görevliler yerel topluluktaki eşitliği geliştirme işlevine sahiptir. Yine İsveç'te yerel düzeyde özel bir toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesi yöntemiyle desteklenir. İsveç Yerel Yönetimler Birliği, yerel yönetim çalışmalarının toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısından çözümlenmesini kolaylaştırmak üzere "TKU Yöntemi" (temsil, kaynaklar, uygulama) geliştirmiştir. Bir TKU çözümlemesi, iktidarın ve gücün kadınlarla erkekler arasında nasıl dağıldığı, yapısal ve örgütsel çözümlerin oluşumuna cinsiyetin nasıl etki ettiği, çeşitli yerel yönetim etkinliklerinde toplumsal cinsiyetle ilgili ölçütlerin nasıl kurulduğu gibi soruların yanıtlanmasını olanaklı kılar (bkz. Bu kitapçıkta CED Yöntemi).
- Almanya'da 1982'den bu yana kurulmakta olan Yerel Eşitlik Daireleri'nin sayısı 2000'i geçmiştir.
- İsviçre'de kanton ve belediyelerde Eşitlik Daireleri vardır. Bu dairelerle Federal Eşitlik Dairesi sürekli iletişim içindedir.

- İngiltere yerel yönetimlerinin özellikle planlama bölümlerinde kadınların istemlerini duyurabilecekleri çeşitli kadın girişimleri bulunur. Çoğunlukla komite olarak işleyen bu girişimlerin sayısı 1987'de 47'yken, Norveç'teki deneyime benzer biçimde 1990'larda 18'e düşmüştür; çünkü bu komitelerin etkisiyle, planlama kararlarında cinsiyet boyutu zaten dikkate alınmaya başlamıştır. Ayrıca, bütün İngiliz yerel yönetimlerinin %70'ten fazlası eşit fırsatlar önlemleri almış durumdadır.
- Yunanistan'da 1981'de iktidara gelen sosyalist hükümetin iradesiyle beş yıl gibi kısa bir sürede bütün yasal yapı eşitlik ilkesine katkıda bulunacak biçimde dönüştürülmüş ve Eşitlik Büroları yaygın olarak kurulmuştur. Bu bürolar, 20 büyük kadın örgütünün oluşturduğu ve en küçük yerleşim birimlerine değin örgütlenmiş bulunan bir sivil eşgüdüm kuruluyla işbirliği içinde çalışır.

İsveç-Stockholm Belediyesi'nde
Cinsler Arası Eşitlik için Alınan Kurumsal Önlemler

(Ann Margaretta Lidv – Stockholm Belediyesi Sol Parti Grup Başkanı ve Belediye Başkan Yardımcısı-'nın Diyarbakır Dehap Kadın Meclis Üyeleri Eğitiminde –Kasım 2005- yaptığı sunuştan kısaltılarak alınmıştır)

"101 kişilik belediye meclisinin yarıdan çoğu kadın. İsveç'te devlet yasal düzenlemeleri yapar, birtakım ekonomik yardımlarda bulunur ve bunlar dışında belediyeler tamamıyla özgürdür. Dolayısıyla belediyelerde karar alma mekanizmalarında olmak çok önemlidir.

Hem belediyenin faaliyet planında hem bütçede hem de 13 belediye şirketinin plan ve bütçelerinde mutlaka cinsiyet analizi yapılır. Sözgelimi spor ve kültür faaliyetlerine gidecek paranın kadın ve erkeklere, kız ve oğlan çocuklarına eşit dağılımı sağlanır. Belediye bürokratları ve uzmanları da bu planlar ve bütçeler doğrultusunda, kadın erkek eşitliği önlemlerine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar; böyle olmaması 'görevde ihmalkarlık' olarak değerlendirilir. Bunlar çok ciddi bir biçimde denetlenir, eksiklikler varsa düzeltilmesi istenir.

Bütün anaokulları, yuvalar ve okullarda da –ki bunlar belediyenin denetimindedir- cinslerin eşitliğine dair bir plan olması gereklidir. Cinsiyet-duyarlılığı eğitimi bütün öğretmenlere verilir.
Stockholm Belediyesi'nin 18 alt-kademe belediyesinde kadın merkezleri vardır. Bu merkezlerdeki sosyal hizmetlerden sorumlu bütün personel özel eğitimlerden geçer.

Kadınların haneiçi şiddetten korunması için; acil başvuru merkezleri ve kent içine dağılmış, kadınların götürüldüğü gizli konutlar vardır. Belediye, kadınların sığınmaevi gereksinimi varsa bunu karşılamak zorunda olduğu gibi, sosyal hizmet görevlileri şiddet mağduru kadınların ekonomik güvencesini, varsa çocuklarının ekonomik güvencesini sağlamakla da görevlidir.

Öte yandan, İsveç, çocukların kamusal bakımı konusunda aldığı önlemlerle dünyada ilk sıradadır: Bir yaşından başlayarak çocukların bakımı kamusal olarak sağlanır. Beslenme çantalarını kadınların hazırladığı dikkate alınarak, okullarda öğle yemekleri ve sütün bedava olması sağlanmıştır."

Türkiye belediyelerinde özel olarak kadın-erkek eşitliği politikalarına, yerel hizmetlerin kadınların gereksinim ve sorunları dikkate alınarak gözden geçirilmesine ve yerel yönetimle ilişkiye geçen kadınların yönlendirilmesine hizmet edecek bir birimin (ya da başlangıç için bir uzmanın) bulunması bugüne değin sağlanmış değildir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nde DİKASUM (Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi) ya da Tatvan Belediyesi'nin oluşturduğu Kadın Meclisi gibi kimi istisnai örnekler vardır. Bununla birlikte, mevzuat bu tür birimlerin yaygın olarak oluşturulması ya da konuyla ilgili uzmanların görevlendirilmesinin önünde engel değildir. **Belediye Kanunu Md.18 (Meclisin görev ve yetkileri) (l) benti; Md. 48 (Belediye teşkilatı), 2inci paragraf; Md. 49 (Norm kadro ve personel istihdamı); Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Md. 21 (Büyükşehir belediyesi teşkilâtı)** çerçevesinde bu tür birimler oluşturulabilir, uzmanlar görevlendirilebilir.

Yine bugüne değin varolmayan bir uygulama getirilerek, belediye meclislerinde oluşturulan uzmanlık komisyonları arasında, **Belediye Kanunu Md 24. (İhtisas komisyonları) 1 ve 2nci paragraflar; Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Md 15. (İhtisas komisyonları) 1 ve 2nci paragraflar** hükümleri çerçevesinde, "kadın için destek politikaları komisyonu" ya da "cinsler arası eşitlik komisyonu" adı altında konuyla ilgili bir "izleme- değerlendirme – politika üretme" komisyonu pekala oluşturulabilir.

Benzeri bir biçimde, **Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Md 20 (Danışmanlar), ilk paragraf** çerçevesinde büyükşehir belediye başkanının danışmanları arasında, konuyla ilgili bir uzmanın görevlendirilmesi de büyük yararlar sağlayacaktır.

SONUÇ YERİNE...

Yerel düzeyde sunulan hizmetler, bu hizmetlerin öncelik ölçütleri, dağılımı, niteliği toplumsal adalet ve eşitlik meseleleriyle doğrudan doğruya ilişkilidir. Adaletin toplumun farklı kesimleri arasında, insanların mutluluğu ve refahına, eşitliğe doğru nasıl düzenleneceği yalnızca yasal eşitlikle, gelir, vergi, eğitim, istihdam politikaları gibi merkezi (ulusal) düzenlemelerle değil, yerel düzeydeki düzenlemelerle de yakından ilişkilidir. Bunun çok basit bir nedeni vardır: Genel politika ve düzenlemeler, ülkenin genel sorunları ne olursa olsun, insanlar bunların sonuçlarını (bazen bunlarla ilişkili olmayan sorunları da) yerel düzeyde, yaşadıkları yerde tecrübe ederler. Gereksinimlerini yerel düzeyde karşılamaya çalışırlar. Bu anlamda yerel yönetimlerin yaşamsal bir önemi vardır. Merkezi yönetimce görülemeyecek sorun ve gereksinimleri yerinde tespit etmek, yerel kaynakları (yerel özgüllüklere bağlı maddi kaynaklar, insan gücü, vb.) harekete geçirebilecek bir konumda olmak, katılımcı demokrasiye –dahası çoğu durumda doğrudan demokrasiye- elverecek bir ölçekte çalışmak gibi birçok üstünlükleri vardır yerel yönetimlerin. Bu olanaklar içtenlik ve kararlıkla kullanılarak, merkezi politikalarla çözülemeyen (hatta çoğu durumda ağırlaştırılan) pek çok sorun yerel politikalarla çözülebilir, hafifletilebilir.

Bu anlamda, bütün bir dünyada, bütün bir Türkiye'de hala can yakıcı bir sorun olan cinsiyete dayalı adaletsizlik ve eşitsizlik pekala yerel önlemlerle, düzenlemelerle, hizmetlerle hafifletilebilir. Bu yönde hareket etmek çoğu durumda "daha çok kaynak" gerektir-

mez: yalnızca belli bir bilinç ve perspektif gerektirir aslında... Bütün bir kitapçık boyunca bunu anlatmaya çalıştık... Belli bir beldedeki kadınların sorunlarının çözülmesi, gereksinimlerinin karşılanması için bütün bir dünyadaki kadın-erkek eşitsizliği sorununun ortadan kalkmasını beklemek gerekmiyor! Ya da bütün bir dünyanın bütün sorunlarının çözülmesini beklemek... Üstelik bilinmeli ki; kadınlar kenttaşlık haklarından daha eşitçe yararlanmaya başladıkça, kendilerini belediye ve yerel halk nezdinde "gerçek kenttaşlar" olarak hissetmeye başladıkça, kadınların refahı ve mutluluğu artmaya başladıkça, bundan kadın-erkek yöneticiler de yerel halkın tamamı da büyük yararlar görecektir: çünkü mutluluk da tıpkı acı ve yoksunluk gibi bulaşıcıdır!.. Yerel düzeyde sorunlar çözülmeye başladıkça, "daha iyi bir dünya" umuduna dair inançlar da güçlenecektir. Öyle ya, büyük dalgalar küçük çırpıntılarından başlar!...

EK-1: ULUSLARARASI METİNLER

Kutu-1
Kadın yoksulluğuyla mücadele, ekonomik açıdan güçlendirme ve ekonomik yaşamda ayrımcılık konusunda uluslararası topluluk ne söylüyor...

İş ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında Sözleşme (ILO, 1958)

• Bu sözleşmeyi onaylayan devlet, ulusal koşullara ve uygulamaya uygun yöntemlerle, bu sözleşmede ele alınan anlamda her türlü ayrımı (ırk, renk, cinsiyet, din, politik inanç, ulusal ya da toplumsal köken bakımından yapılan ve iş ya da meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği yok edici ya da bozucu etkisi olan her türlü ayrılık gözetme, ayrı tutma ya da üstün tutmayı) ortadan kaldırmak amacıyla, iş ya da meslek edinmede ve edinilen iş ya da meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği geliştirmeyi amaçlayan ulusal politika saptama ve izlemeyi taahhüt eder (1,2).

• Yine, bu sözleşmeyi onaylayan devletler, ... bu politikanın uygulanmasını sağlayacak yasaları kabul ve eğitim programlarını özendirmeyi, bu politika ile bağdaşmayan her türlü yasal düzenlemeyi kaldırmayı, ... bu politikanın mesleğe yöneltme, mesleki eğitim ve iş ve işçi bulma hizmetlerinde ulusal bir makamın yönetiminde uygulanmasını sağlamayı ... taahhüt ederler (3/2,3,5).

Nairobi Stratejileri (UN, 1985)

• Kentli yoksul kadınların güçlendirilmesi doğrultusunda hükümetlerce çok-sektörlü (multi-sektörel) programların örgütlenmesi, çocuk-bakımı gibi destekleyici hizmetlerin sunulması, çok sayıda yoksul kadının işlendirilmesi için büyük önem taşıyan enformel kesime dikkatlerin yöneltilmesi (285) gibi stratejiler benimsenmektedir.

Kahire Eylem Planı (UN, 1994)

• Kadınların kalkınma sürecine tam olarak katılımı için gerekli bilgi, beceri ve kendine güveni elde edebilmelerinde eğitim bir güçlendirme aracı olarak kullanılmalıdır (III-2);

- Devletler, kırsal kesimden kente göçenlerin işlendirilme, kredi, üretim, pazarlama olanakları, temel ve mesleki eğitim, sağlık hizmetleri ile ulaşım kolaylıklarına erişimlerini, kadın işçilerin ve kadın hanehalkı başkanlarının durumuna özel dikkat göstererek, desteklemelidir (IX-15);

Kopenhag Bildirgesi (UN, 1995a)

• Kadınların tam katılımı olmaksızın toplumsal ve ekonomik kalkınma sürdürülebilirlik güvencesine kavuşturulamaz. Erkeklerle kadınlar arasında eşitlik ve adalet uluslararası topluluğun bir önceliğidir ve bu niteliğiyle ekonomik ve toplumsal kalkınmanın da merkezinde olması gerekir (7).

• Erkeklerden daha çok sayıda kadın mutlak yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu dengesizlik, kadınlar ve çocukları için ciddi sonuçlar doğurarak sürmekte; kadınlar yoksulluk, toplumsal bütünleşememe, işsizlik, çevresel bozulma ve savaşın etkileriyle başa çıkma çabasının getirdiği sorunlardan orantısız payda bir yükü üstlenmektedir (16g).

• Eyleme yönelik olarak çizilecek çerçevede kadınlarla erkekler arasında eşitlik ve adalet desteklenmeli (26j);

• kendi kapasitelerini geliştirebilecekleri biçimde insanları, özellikle de kadınları güçlendirmek, kalkınmanın ana hedefi ve başlıca ilkesi olarak benimsenmelidir (26o).

• Yoksulluk içinde yaşayan ve dezavantajlı konumda bulunan insanları, özellikle kadınları, ekonomi ve topluma tam ve üretken bir biçimde katılmaları yönünde güçlendirecek ve haklarını sağlayacak uygun programların geliştirilerek uygulamaya konulması (29-1e);

• yoksulluğun kökenindeki nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik politikalar ile herkesin, yiyecek, eğitim, iş, geçim, temel sağlık hizmetleri, sağlıklı içme suyu, yeterli konut, toplumsal ve kültürel yaşama katılım gibi temel gereksinimlerinin giderilmesine odaklanılması, bu çerçevede yoksulluğun en çok yükünü taşıyan kadınlarla çocukların gereksinimlerine ve haklarına özel öncelik verilmesi (29-2b);

• kadınların işlendirme olanaklarına erişimi güçlendirilerek işgücü pazarındaki konumlarının korunması, özellikle ücret alanında kadınlarla erkeklerin eşit muamele görmesine özel önem verilmesi (3g);

• yapısal uyum süreçlerinin getirdiği geçiş maliyetlerinin yükünü orantısız bir biçimde kadınların taşımamasının sağlanması (8e) ulusal düzeyde yüklenilmesi beklenen taahhütlerdir.

Kopenhag Eylem Programı (UN,1995a):

• Hızla artan kentsel yoksulluğa koşut olarak sayıları artan kadınbaşkanlı kentsel hanehalklarının düşük gelire mahkum olmaları (II.21) ve yoksulluğun kadınlaşmasının (II.22) önüne geçmek üzere, özellikle gelir kaynağı olmayan kadınların ekonomik fırsatlarının ve üretken kaynaklara erişim olanaklarının genişletilmesi ve güçlendirilmesi için politika ve ölçülebilir hedeflerin oluşturulması (II.26e);

• Kadınların üretken kaynaklara, toprak mülkiyetine erişimi ve mal miras alma/bırakma haklarının önündeki engeller kadar, karar alma ve uygulama süreçlerine katılımlarındaki adaletsizlik ve engellerin de ortadan kaldırılması, bu yönde güçlendirilmeleri (II.28b) gerekmektedir.

• Yerel topluluk-temelli kalkınma ve kendine yardım programları için mali ve teknik yardımın geliştirilerek güçlendirilmesi, yerel tasarruflara devinim kazandırmak, yerel finans ağlarının oluşumunun desteklenmesi, küçük girişimciler, küçük çiftçiler ve öteki düşük gelirli kendini işlendiren çalışanlar için kredi ile pazar bilgisine erişimin artırılması, bu tür hizmetlerin özellikle kadınlar açısından ulaşılabilirliği için çaba gösterilmesi amacıyla, hükümetler, yerel topluluk örgütleri, kooperatifler, bankacılık kuruluşları, özel girişimler ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği ve dayanışmanın güçlendirilmesi (II-31f);

• kadınların ve öteki dezavantajlı grupların gereksinimlerine özel dikkat gösterilerek, küçük kırsal ve kentsel üreticilerin krediye erişimlerinin geliştirilmesi amacıyla ulusal yasal, düzenleyici ve kurumsal çerçevelerin gözden geçirilmesi (II-33a);

• kiralama, ücretler, krediye erişim, tazminat, teşvik, mesleki eğitim ve ilerleme, işe alma, çalışma koşulları, iş güvenliği ve toplumsal güvenlik alanlarında, uygun olduğu durumlarda olumlu eylemin de kullanılması yoluyla, cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması (III-56b);

• kadınların mesleki ve ev-içi çalışmalarını kolaylaştıran, kendine-destek etkinliklerini güçlendiren, gelir yaratan, geleneksel cinsiyet rollerini üretken süreç içinde dönüştüren ve basmakalıp düşük ücretli işlerin dışına çıkmalarını sağlayan teknolojilere erişimini geliştirmek (III-56c) gereklidir.

• Erkeklerle kadınlar arasında eşitliğin istihdam politikaları için temel bir ilke olarak benimsenmesi ve kadınların istihdamına karşı önyargıların ortadan kaldırılması için cinsiyet duyarlılığı eğitimlerinin desteklenmesi (III-56a);

• kadınlarla kız çocuklarının geleneksel olarak erkek-egemen mesleklere erişiminin desteklenmesi (III-53c);

Pekin Eylem Platformu (UN,1995b):

• Ekonomileri geçiş süreci yaşayan ülkelerde varlığını sürdüren yeniden yapılanma kadar, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkedeki ekonomik durgunluk, kadınların işlendirilmesini orantısız bir biçimde olumsuz yönde etkilemiştir. Kadınların, genellikle, uzun erimli iş güvenliği olmayan, tehlikeli çalışma koşulları içeren işlere girmek, korunmasız ev temelli üretimi yapmak ya da işsiz kalmak dışında bir seçenekleri yoktur. Birçok kadın, hanehalkı gelirini artırmak amacıyla işgücü pazarına değeri düşük işlerle girerken, diğerleri aynı amaçla göç kararı alır. Öteki sorumluluklarında herhangi bir azalma olmadığından bu durumlar kadınların toplam yükünü artırmıştır (II-19).

• Mutlak yoksulluk ve yoksulluğun kadınlaşması, çevrenin giderek daha çok zarar görmesi, kadınlara karşı varlığını sürdüren şiddet ve insanlığın yarısının erk ve yönetim kurumlarından yaygın bir biçimde dışlanması gelişme, barış ve güvenliğin yanı sıra insan merkezli sürdürülebilir kalkınmanın yollarına yönelik arayışın sürmesi gereksiniminin altını çizmektedir. İnsanlığın ya-

rısının, yani kadınların katılımı ve önderliği bu arayışın başarıya ulaşması için büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ancak bir ortaklık ruhu, uluslararası adil bir toplumsal ve ekonomik çevre ve kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerin tam ve eşit ortaklık yönünde köktenci bir dönüşümü temelinde devletler ve insanlar arasında yeni bir uluslararası işbirliği çağı dünyayı 21. Yy'ın gereklerini karşılayacak güçle donatabilir (II-17).

• Dünya hanehalklarının dörtte birinin başında kadınlar bulunmaktadır ve öteki hanehalklarının birçoğu da, erkeklerin bulunduğu durumlarda bile, kadın gelirine yaslanmaktadır. Ücret ayrımcılığı, işgücü pazarındaki mesleki bölünme modelleri ve öteki cinsiyete dayalı engeller nedeniyle, geçimi kadınlarca sağlanan hanehalkları genellikle en yoksullar arasındadır. Aile parçalanmaları, kırsaldan kentsele nüfus devinimleri, uluslararası göç, savaş ve ülke-içi yer değiştirmeler, kadın-başkanlı hanehalklarındaki artışa katkıda bulunan öteki etmenlerdir (II-22).

• Küresel eğilimler ailelerin yaşamda kalma stratejileri ve yapılarında büyük değişimleri birlikteliğinde getirmiştir. Bütün bölgelerde kırdan kente göç önemli ölçüde artmıştır. Kitlesel insan devinimlerinin aile yapıları ve gönenci açısından önemli ve erkeklerle kadınlar açısından eşitsiz -birçok yerde kadınların cinsel sömürüsünü de içerecek biçimde- sonuçları vardır (II-36).

• Bugün yeryüzünde büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu 1 milyar'dan çok insan, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde, kabul edilemez yoksulluk koşulları içinde yaşamaktadır. Yoksulluğun çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerden bazıları yapısaldır. Yoksulluk, kökenleri hem ulusal hem de uluslararası alanda bulunan, karmaşık, çok boyutlu bir sorundur. Yeryüzü ekonomisinin küreselleşmesi ve uluslar arasında karşılıklı bağımlılığın derinleşmesi, yeryüzü ekonomisinin geleceği için riskler ve belirsizlikler yarattığı gibi, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma için de bir yandan engeller bir yandan da fırsatlar sunmaktadır.

• Küresel ekonomik iklimin belirsizliğine kimi ülkelerde sürekli ve yönetimi güç dış borçlar, yapısal uyum programları ve ekonomik yeniden yapılanma eşlik etmektedir Devletlerin vatandaşlarının temel gereksinimlerini karşılama kapasiteleri, bu sayılanlara

ek olarak, her tür çatışma, nüfusun yer değiştirmesi ve çevresel bozulma nedeniyle azalmıştır. Yeryüzü ekonomisinin küresel dönüşümleri bütün ülkelerde toplumsal gelişmenin parametrelerini temelden değiştirmektedir. Belirgin eğilimlerden biri, kadınların, derecesi bölgeden bölgeye değişen fakat her durumda artan yoksulluğu olmuştur.

• Ekonomik güç paylaşımında cinsiyet eşitsizlikleri de kadınların yoksulluğuna etki eden önemli etmenlerden biridir. Göç ve bunun sonucunda aile yapılarındaki değişimler, özellikle birkaç bağımlının geçimini sağlayan kadınlara ek yükler getirmiştir.

• Makro-ekonomik politikaların, bu tür eğilimler göz önünde bulundurularak, yeniden düşünülüp formüle edilmesi gereksinimi vardır. Bu politikalar neredeyse bütünüyle formel kesime odaklanmaktadır. Aynı zamanda, kadınların girişimlerine sekte vurma ve kadınlarla erkekler üzerindeki farklılaşan etkileri dikkate almama eğilimindedir. Bu nedenle, geniş bir politikalar ve programlar yelpazesinde cinsiyet analizinin uygulanması, yoksulluğun azaltılması stratejileri açısından büyük önem taşımaktadır.

• Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınmada başarıya ulaşılabilmesi için, makro-ekonomik ve toplumsal politikalar ile yoksulluğun ortadan kaldırılması stratejilerinin formülasyonuna kadınlar ve erkekler tam ve eşit olarak katılmalıdırlar.

• Yoksulluk, tek başına yoksulluk-karşıtı programlarla ortadan kaldırılamaz; demokratik katılımı ve bütün kadınların kaynaklar, fırsatlar ve kamu hizmetlerine erişimini sağlayacak ekonomik yapı değişimlerini gerektirir.

• Yoksulluğun çeşitli belirtileri vardır: Sürdürülebilir bir geçim sağlamaya yeterli gelirden ve üretken kaynaklardan yoksunluk, açlık ve kötü beslenme, sağlıksızlık, eğitime ve öteki temel hizmetlere sınırlı erişim ya da erişememe, hastalıktan ölümlerin artışı, evsizlik ya da yetersiz barınma koşulları, güvensiz yaşam çevresi, toplumsal ayrımcılık ve dışlanma gibi.

• Yoksulluğun ayırd edici bir diğer özelliği de sivil, toplumsal ve kültürel yaşamda karar alma süreçlerine katılımın olmamasıdır.

Bu ayırd edici özellik, birçok gelişmekte olan ülkedeki kitlesel yoksullukta olduğu kadar, gelişmiş ülkelerdeki varsıllığın ortasında yuvalanmış yoksulluk adacıklarında da ortaya çıkmaktadır.

• Yoksulluğa, geçim kaybıyla sonuçlanan ekonomik durgunluk neden olabileceği gibi yıkım (felaket) ya da çatışma da yol açabilir. Aynı zamanda, düşük ücretli çalışanların yoksulluğu ve aile destek sistemleri, toplumsal kurumlar ve güvenlik ağlarının dışında kalanların mutlak yoksunluğu söz konusudur (IV-47).

• Son on yılda [1985-95] yoksulluk içinde yaşayan kadınların sayısı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, erkeklerinkiyle orantısız bir biçimde artmıştır. Aynı zamanda, ekonomisi geçiş yaşayan ülkelerde, politik, ekonomik ve toplumsal dönüşümün kısa erimli bir sonucu olarak yoksulluğun kadınlaşması yakın zamanlarda belirgin duruma gelmiştir.

• Ekonomik etmenlere ek olarak, toplumsal olarak atfedilmiş cinsiyet rolleri, kadınların erk, eğitim ve üretken kaynaklara sınırlı erişimi ile ailelerin güvensizliğine yol açabilecek öteki etmenler söz konusudur.

• Bütün ekonomik çözümleme ve planlamalarda cinsiyet eşitsizliklerine duyarlı bakış açısının benimsenmesindeki ve yoksulluğun yapısal nedenlerinin dikkate alınmasındaki yetersizlik de katkıda bulunan öteki etmenlerdir (IV-48).

• Kadınlar evde, yerel toplulukta ve işyerinde, karşılığı gerek ödenen gerekse ödenmeyen emekleri aracılığıyla, ekonomiye ve yoksullukla savaşıma katkıda bulunurlar. Kadınların güçlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması için çok önemli bir etmendir (IV-49).

• Kadınların yoksulluğu ekonomik fırsatlar ve özerklikten yoksunlukla, kredi, toprak mülkiyeti, miras hakları ve destek hizmetleri de içinde olmak üzere ekonomik kaynaklara erişilememesiyle ve karar alma sürecine en az düzeyde de olsa katılımlarının bulunmamasıyla doğrudan bağlantılıdır. Yoksulluk kadınları aynı zamanda cinsel sömürüye açık oldukları durumlara zorlayabilir (IV-51).

• Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların üretken kapasitesi sermaye, kaynaklar, kredi, toprak, teknoloji, bilgi, teknik yardım ve eğitime erişim kanalıyla artırılmalıdır. Böylece kadınların gelirinin artması ve beslenme, eğitim, sağlık bakımı ve hanehalkının içindeki konumunun gelişmesi olanağı doğacaktır. Kadınların üretken gizilgücünün açığa çıkarılması, kadınların kalkınmanın getirilerinden yararlanabilecekleri ve kendi emeklerinin ürünlerinden yararlanabilecekleri biçimde yoksulluk döngüsünün kırılması için yaşamsal önem taşımaktadır (IV-55).

• Sürdürülebilir kalkınma ve hem sürekli hem de sürdürülebilir olan ekonomik büyüme ancak kadınların ekonomik, toplumsal, politik, yasal ve kültürel statülerinin iyileştirilmesiyle olanaklıdır. Çevresel kaynakları sürdürülebilir biçimde kullanmada yoksulları, özellikle de kadınları güçlendirmenin öneminin ayırd edildiği eşitlikçi bir toplumsal gelişme anlayışı, sürdürülebilir kalkınmanın temelidir (IV-56).

• Cinsler arası eşitliğin ve kadınların konumunun geliştirilmesini destekleme ya da güçlendirmeyi amaçlayan politika ve önlemlerin başarısı, yeterli kurumsal ve finansal destekle olumlu eylemin bütün düzeylerde yaşama geçirilmesi kadar, cinsiyet eşitsizliklerine duyarlı bakış açısının toplumun bütün alanlarıyla ilgili genel politikalarla bütünleştirilmesine bağlıdır (IV-57).

AB Temel Haklar Şartı (AB, 2000)

• İstihdam, çalışma ve ücret de içinde olmak üzere kadın - erkek eşitliği her alanda sağlanmalıdır. Eşitlik ilkesi, daha az temsil edilen cins yararına getirilen özel önlemlerin sürdürülmesi ya da benimsenmesine engel olmayacaktır (23/2).

Kutu-2:
"Cinsiyetçi işbölümü ve kadınların gündelik bakım yükünü azaltmak" konusunda uluslararası topluluk ne söylüyor...

CEDAW (UN, 1979)

• Anneliğin toplumsal bir işlev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeklerin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ... önlemler taraf devletlerce alınacaktır (5b).

Nairobi Stratejileri (UN,1985)

• Hanehalkı ve çocukların bakımıyla ilgili sorumlulukların ailede eşit paylaşımının yanı sıra, toplumsal altyapı önlemlerine öncelik verilerek toplumun bu sorumlulukları aileyle paylaşması sağlanmalıdır (121).

Gündem -21 (UNCED, 1992)

• Yerel yönetimler, işverenler ve öteki ilgili kuruluşlarca daha çok ve pahası ödenebilir bakımevi ve kreş kurulması; hane içi sorumlulukların kadınlarla erkekler arasında eşit bir temelde bölüşülmesini özendirerek, kadınlarla kız çocukların evdeki ve ev dışındaki ağır iş yükünün azaltılması hedeflenmelidir (24-3d).

Kahire Eylem Planı (UN,1994)

• Aile planlaması, çocuk bakımı ve ev işlerini de kapsayacak biçimde bütün aile ve hanehalkı sorumluluklarının kadınlar ve erkeklerce eşit paylaşımı devletlerce desteklenip özendirilmeli, bu doğrultuda bilgilendirme, eğitim, iletişim ve işlendirmeyle ilgili yasal düzenlemeler yapılmalı, aile izni gibi araçlardan yararlanılmalıdır (IV-26).

Kopenhag Eylem Programı (UN,1995a):

• Cinsiyetçi işbölümünü güçlendiren politika ve tutumların değiştirilmesi, annelik ve ebeveynlik izni için toplumsal koruma,

evle ilgili işlerin yükünü azaltacak ve paylaşımını kolaylaştıracak teknolojiler, ebeveynlerin gönüllü olarak yarı-zamanlı işlendirilmeleri ve iş paylaşımını da içerecek biçimde esnek çalışma düzenlemeleri, ulaşılabilir ve maliyeti karşılanabilir nitelikli çocuk bakımı hizmetleri gibi kurumsal destek sağlanması, çalışan ebeveynlerin çalışma ile aile sorumluluklarını uzlaştırmalarını kolaylaştırmak, tek ebeveynli hanehalklarının gereksinimlerine özel dikkat göstermek (III-56d);

• erkeklerin, çocuk bakımı ve evişi de içinde olmak üzere aile ve hanehalkı sorumluluklarının bütün alanlarında etkin rol üstlenmeye özendirilmesine yönelik eylemler zorunludur (III-56e).

Pekin Bildirgesi (UN, 1995b)

• Kadınlar ve erkekler arasında haklar, fırsatlar, kaynaklara erişim, aile sorumluluklarının paylaşımı açılarından eşitlik ve uyumlu bir ortaklık, kendileri ve ailelerinin gönenci için olduğu kadar demokrasinin pekiştirilmesi için de büyük önem taşır (15)

Pekin Eylem Platformu (UN,1995b):

• Eskiden erkeklerin egemen olduğu iş alanlarına kadınların girmesi ve erkeklerin çocuk bakımını da içerecek biçimde haneyle ilgili sorumlulukları daha fazla üstlenmesine koşut olarak, emeğin üretici ve yeniden üretici roller arasındaki cinsiyetçi bölünüşü aşılmaktadır. Bununla birlikte, kadınların rollerindeki değişim erkeklerin rollerindeki değişimden daha fazla ve çok daha hızlı olmuştur ve erkeklerle kadınların başarılarıyla etkinlikleri arasındaki ayrımlar, hala, toplumsal olarak yapılandırılmış cinsiyet rollerinden çok değişmez biyolojik farklılıkların sonucu olarak görülmektedir (II-27)

• Kadınlar ailenin gönencine ve toplumun gelişmesine, hala tam anlamıyla tanınmayan, büyük bir katkıda bulunurlar. Annelik ile ebeveynlerin ailedeki ve çocukların yetiştirilmesindeki rolünün toplumsal önemi tanınmalıdır. Çocukların yetiştirilmesinde kadın ve erkek ebeveynlerin ve bir bütün olarak toplumun ortak sorumluluğu zorunludur. Gebelik, annelik, ebeveynlik ve kadınların doğurmadaki rolü ayrımcılık için bir dayanak olmaması gerektiği gibi, toplumda kadınların tam katılımını da kısıtlamamalıdır. Aynı

zamanda, birçok ülkede, öteki aile üyelerine bakım sağlamada kadınların üstlendiği önemli rol tanınmalıdır (II-29).

Pekin+5 Sonuç Belgesi (UN, 2000)

• Ekonomileri geçiş süreci yaşayan ülkelerde ekonomik yeniden yapılanmanın zorluğuna katlanmayı en çok kadınlar sürdürmekte ve ekonomik gerileme zamanlarında işlerini en önce yitirenler olmaktadırlar. Kadınlar hızlı büyüyen sektörlerden dışarı çıkarılmaktadır. Kamu kesimi işyerlerinin ortadan kalkması ve özelleştirilmesine bağlı olarak, çocuk bakım olanaklarının yitirilmesi, yaşlı bakımı için artan gereksinime karşın tesis yokluğu, yeniden işe girmek için eğitime ya da iş açmak ve genişletmek için üretim kaynaklarına erişimde eşitsizlik, bu ülkelerde kadınların karşılaştıkları güçlüklerdir (39).

Kutu-3:
"Kadına karşı şiddet" konusunda uluslararası topluluk ne söylüyor...

Viyana Bildirgesi (UN,1993)

• İnsan onuru ve değeriyle bağdaşmayan "kamusal ve özel yaşamda cinsiyet temelli şiddet"in, ... bütün boyutlarıyla ortadan kaldırılması gereklidir (md.18/1,2, 28, 38). Bu konuya ilişkin olarak, devletler, ulusal ve uluslararası resmi örgütler, sivil toplum örgütleri ve BM Örgütü sorumludur.

Pekin Eylem Platformu (UN, 1995b)

• Kadına karşı şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak için bütünleşik önlemler almak gereklidir. Eylemler, yerel yönetimler de içinde olmak üzere devlet kurumları, yerel topluluk örgütleri ve sivil toplum örgütleri, eğitim kuruluşları, kamusal ve özel sektör kuruluşları ve kitle iletişim araçlarınca geliştirilmelidir. Şiddete maruz kalan kadınlar ve kız çocukları için psikolojik ve tıbbi desteğin yanı sıra mali açıdan yeterince desteklenen sığınmaevleri, ücretsiz ya da düşük ücretli hukuksal yardım ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için uygun destek sağlanmalıdır (IV-125a)

Habitat-II Küresel Eylem Planı (UNCHS,1996)

• İlgili politikaları uygulamaktan sorumlu olanların kadınlara karşı şiddetin nedenleri, sonuçları ve mekanizmaları hakkındaki bilgi ve anlayışlarını derinleştirmek suretiyle, suç önleme politika ve programlarında cinsiyet özgüllüklerine duyarlı bakış açısını özendirerek, kadınların toplum ve yerel topluluk içindeki güvenliği artırılmalıdır (123).

Pekin+5 Sonuç Belgesi (UN, 2000)

• Ayrımcı toplumsal-kültürel davranışlar ve ekonomik eşitsizlikler, kadının toplumda ikincil konumunu pekiştirmektedir. Bu da kadınları dayak, evdeki kız çocuklarının cinsel tacizi, çeyizle ilgili şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın sünneti ve kadına yönelik

diğer zararlı geleneksel uygulamalar, eş dışındaki kişilerce uygulanan şiddet ve sömürüden kaynaklanan şiddet gibi aile içinde yaşanılan fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddete karşı savunmasız bırakmaktadır. Şiddete karşı sağlık sistemi, işyerleri, medya, eğitim sistemi ve de yargı sistemini içeren disiplinlerarası eşgüdümlü bir yaklaşım birçok ülkede sınırlıdır. ... Koruma stratejileri dağınık ve tepkisel kalmakta ve bu konularda az sayıda program bulunmaktadır (14).

Kutu-4:
"Konut ve taşınmaz hakları" konusunda uluslararası topluluk ne söylüyor...

Nairobi Stratejileri (UN,1985)

• Temel konut ve altyapı önlemlerinin alınmasına yönelik proje, program ve politikaların oluşumu süreçlerinde kadınların güçlendirilmesi ve katılımı (209, 210, 212);
• kadınların konut kredisine erişimiyle taşınmaz mal mülkiyet ve kullanım haklarının sağlanması (211), stratejik hedefler arasındadır.

2000 Yılına Kadar Konut için Küresel Strateji (UN, 1988)

• Konut üretim süreçlerine kadınların potansiyel katkısı dışlanmakta, yeterli konuta erişim olanaklarıyla insan yerleşimlerinin gelişmesi için bütün düzeylerde verilen uğraşlara katılımlarının özel kısıtlılıkları bulunmaktadır. Bu kısıtlılıklardan kimileri de jure ve/ya da de facto cinsiyet ayrımcılığından, kimileriyse kadınların yoksulluğu, eğitim yoksunluğu, hem hanehalkı çalışanları hem de formel ve enformel kesim çalışanları olarak ikili ya da üçlü yükümlülüklerinden kaynaklanmaktadır.

• Yalnızca gelişmenin yararlarının eşit dağılımının temel bir ilke olmasından dolayı değil, aynı zamanda giderek artan sayıda hanehalkının geçiminin ya tümüyle ya da büyük ölçüde kadınlarca sağlanıyor olmasından dolayı bu kısıtlılıkları ortadan kaldırmak önem taşır. Kadınları yeterli barınma ve altyapı olanaklarından yoksun bırakmak aynı zamanda çok sayıda aileyi bu olanaklardan yoksun bırakmak anlamına gelir.

• Kentsel toprak, finans, yapı gereçleri, yapım teknolojileri, konut ya da mahalle tasarımı ile ilgili bütün politika, program ve projelerin kadınlar için somut ve tanımlanabilir anlamları vardır. Bu nedenlerle, barınak ve altyapıyla ilgili süreçlerde kadınların katkıda bulunanlar ve yararlananlar olarak güçlendirilmeleri, kadın etkinliklerinin genel gelişme etkinlikleriyle bütünleştirilmesine özel önem verilmesi, kadınların barınmayla ilgili mal ve hizmet taleplerinin değerlendirilmesi gereklidir (19).

Kahire Eylem Planı (UN, 1994)

• Kadınların erkeklerle eşit bir biçimde mal ve toprak satın alabilme, kullanabilme ve satabilme, kendi adlarına sözleşme yapabilme ve miras haklarından yararlanabilme haklarının devletlerce sağlanması (III-6) gereklidir.

Kopenhag Eylem Programı (UN, 1995a)

• Konut için stratejilerde kadınlarla çocuklara özel önem verilmesinin sağlanması ve bu tür stratejilerin geliştirilmesinde kadınların bakış açısının göz önünde bulundurulması (II-34d) gereklidir.

Pekin Eylem Platformu (UN, 1995b)

• Kadınların, özellikle yoksulluk koşullarında yaşayan kadınlarla kadın hanehalkı reislerinin gereksinimlerinin karşılanmasına özel önem vererek, maliyeti elverişli konut elde edebilmelerinin ve arsaya erişimlerinin sağlanması, erişimin önündeki bütün engellerin ortadan kaldırılması hükümetlerin yükümlülükleri arasında olmalıdır (IV-58nq)..

Habitat-II Küresel Eylem Planı (UNCHS, 1996)

• Hükümetler, özellikle kadınların, kentsel arsaya eşit ve hakça erişimini engelleyen yasal ve toplumsal engelleri ortadan kaldırmak için özel sektör, sivil toplum kuruluşları, kooperatifçilik sektörü ve semt kuruluşları ile ortak hareket ederek, kadınların tam ve eşit katılımını sağlayarak, programlar geliştirmeli, bu tür program ve projeleri ilgili nüfus kesimi ve örgütlü gruplara danışarak oluşturmalı ve uygulamalıdır (78).

Kutu-5:
"Cinsiyetlere göre ayrıştırılmış bilgi ve veri tabanının güçlendirilmesi" konusunda uluslararası topluluk ne söylüyor...

Gündem-21 (UNCED,1992)

• Cinsiyet farklılıklarına duyarlı veri-tabanları ve bilgi sistemlerinin yanı sıra, akademik kuruluşlar ve yerel kadın araştırmacıların işbirliğiyle katılımcı, eylem-yönelimli araştırma ve politika çözümlemelerinin geliştirilmesi;

• söz konusu araştırma ve çözümlemelerin, (a) kadınların doğal kaynakların yönetimi ve korunması ile ilgili bilgi ve deneyimleri, (b) özellikle toplumsal hizmetler, eğitim ve sağlığa yönelik harcamaların kısıldığı, yiyecek ve yakıt yardımlarının kaldırıldığı yapısal uyum programlarının kadınlar üzerindeki özel etkileriyle ilgili olarak yapılması;

• kadınların ekonomiye katkılarının gerçek değerini daha iyi temsil edebilmek amacıyla, "ev-içi" diye adlandırılan işleri de kapsayacak biçimde karşılığı ödenmeyen çalışmanın kaynak hesaplama mekanizmalarına, Birleşmiş Milletler Ulusal Bütçeler Sistemi'nin yenilenmiş ilkeleri (1993) kullanılarak, içerilmesi (md.8) öngörülmektedir.

Kahire Eylem Planı (UN,1994)

• Kadınların ekonomik kalkınmaya hem mevcut hem de olabilecek katkılarını daha gerçekçi bir biçimde tanımlayabilmek için; kadınların toplumsal konumlarının yanı sıra işgücü içindeki durumlarının ayırd edici özelliklerini açıklığa kavuşturmak, bu ayırd edici özellikleri, kadınların gelir elde etme koşullarını düzenlemeye yönelik politika ve program kararlarına temel almak, özellikle aile içindeki ve enformel kesimdeki karşılığı ödenmeyen ekonomik etkinlikleri hesaba katmak gerekmektedir (12-7).

• Devletler, uluslararası kuruluşlar, gönüllü örgütler, kredi kuruluşları ve araştırma kuruluşları kadınların rolleri ve konumları ile nüfus ve kalkınma süreçleri arasındaki bağlantılara yönelik

araştırmalara öncelik vermeli; özellikle değişen aile yapıları, aile refahı, zaman kullanımı, erke, karar alma konumlarına ve kaynaklar üzerinde denetime erişimi de içerecek biçimde kadınlarla erkeklerin farklı rolleri arasındaki etkileşimler, bütün bunlarla bağlantılı norm, yasa, değer ve inançlar, cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik ve nüfusbilimsel sonuçları konularında araştırmaları yoğunlaştırmalıdır (24).

Kopenhag Eylem Programı (UN,1995a)

• Kadınların karşılıksız çalışmaları, topluma katkıları, enformel ekonomiye ve sürdürülebilir yaşam çevrelerine katkıları gibi toplumu yararlandırıcı etkinliklerini kapsayacak uluslararası veri tabanlarını geliştirmek üzere uluslararası veri birikimi ile istatistiki sistemlerin güçlendirilmesi (II-29c);

• işlendirme, işsizlik ve kazançlar üzerine uygun veri birikimi ve göstergelerin geliştirilmesi yoluyla işgücü pazarı bilgi sistemlerinin güçlendirilmesi, işgücü pazarlarıyla ilgili bilgilerin olabildiğince formel pazarlar dışındaki çalışma durumunu da içerecek biçimde genişletilmesi, erkeklere göre kadınların konumunu izlemek için bu tür verilerin cinsler açısından ayrıştırılması (III-53i) gereklidir.

Pekin Eylem Platformu (UN, 1995b)

• Toplumsal cinsiyet çözümlemesine yeterli özenin gösterilmemesi aile ve hanehalklarında olduğu kadar finans pazarları ve kurumları, işgücü pazarları, akademik bir disiplin olarak iktisat, ekonomik ve toplumsal altyapı, vergilendirme ve toplumsal güvenlik sistemleri gibi ekonomik yapılarda da kadınların katkı ve gereksinimlerinin çoğunlukla gözardı edilmesine yol açmıştır. Sonuç olarak, birçok politika ve program kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliklere katkıda bulunmayı sürdürebilmektedir. Cinsiyet eşitsizliklerine duyarlı bakış açısının bütünleştirilmesinde ilerleme kaydedilen yerlerdeyse, program ve politika verimliliği de güçlenmiştir (IV-155).

EK-2: YÖNTEM ve EGZERSİZLER

EGZERSİZ - 1:
Kadınların gereksinimlerinin niteliğini ayırd etmek

İlk olarak; izleyen sayfadaki tabloda yazılı olan gereksinimlerin hangisinin kadınlar için pratik, hangisinin stratejik gereksinim olduğunu ayrıştıralım. Bir başka deyişle, belirtilen gereksinimlerin; varolan eşitsiz, cinsiyetçi, adil olmayan işbölümü ve rolleri, o işbölümü ve rollerde bir değişiklik yapmaksızın yerine getirilmesini kolaylaştırmaya mı, yoksa sözkonusu eşitsizlikte bir değişim yaratmaya mı işaret ettiğini ayırd edelim.

İkinci olarak da bu gereksinimlerin belediyenin sorumluluk alanına girip girmediğine bakalım. Bunu anlayabilmek için elbette elimizdeki kaynak, yasal düzenlemelerdir. Fakat, yasal düzenlemelerin doğrudan doğruya, sözgelimi "ev işlerini kolaylaştırma" gibi bir hüküm taşımasını elbette beklemiyoruz. Bu kitapçıkta yer yer hangi konularda hangi mevzuat hükümlerinden yararlanılabileceği belirtilmiştir. Fakat, yasal düzenlemelerden işimizi kolaylaştıracak yönde nasıl yararlanılabileceğine ilişkin ayrıntılı ve kapsamlı bilgi için "Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Kadınlara Yer Açmak" başlıklı kitapçığımızdan yararlanabilirsiniz.

Gereksinim	Dönüştürücü	Kolaylaştırıcı	Belediyenin sorumluluğu (var/yok)
Ev işlerini kolaylaştıran elektronik aygıtların varlığı		x	
Evdeki elektronik aygıtların istendiği zaman kullanılabilmesine elverecek kesintisiz ve düzgün voltajlı elektrik hizmeti		x	
Gelir getirici iş için küçük ölçekli kredi	x		
Mahallede ücretsiz ya da ucuz kreş	Devam	ediniz...	
Mahallede oyun parkı			
Mahallede birincil sağlık hizmetlerini karşılayacak sağlık ocağı			
Ev kadınlarının sigorta kapsamına alınması			
Hukuksal konularla ilgili ücretsiz danışma ve avukatlık merkezi			
Mahalle pazarı			
Mahallede belediye hizmet birimi			
Yoksul mahallelerde yaşayan kadınlar için ücretsiz toplu taşıma hizmetleri			
Mahallede kadınlar için kültür ve sanat hizmetleri			
Devam ediniz...	Devam	ediniz...	

EGZERSİZ-2:
Belediye kadınların gereksinimlerini ne kadar algılıyor?

İzleyen kutulardaki örneklere bakarak,

(1) Belediye'nin izlediği "kadınlara yönelik hizmet politikası"nın aşağıdaki kategorilerden hangisine girdiğini değerlendiriniz;

Cinsiyet gereksinimlerine tümüyle duyarsız (cinsiyet körü ya da cinsler-arası eşitsizlik miyopisi için gözlüklerini takmamış)

Kadınların yaşamlarını yalnızca kolaylaştırmaya yöneliyor

Kadınların yaşamlarını dönüştürme niyeti de taşıyor

Kadınların gereksinimlerinin keşfine destek olacak yöntemler izliyor.

(Örnekler bu kategorilerden birden fazlasına girebilir; elbette [a] kategorisine giriyorsa öteki kategorilerle ilişkisi olmayacaktır)

(2) Yaptığınız değerlendirmenin ardından, ikinci olarak, bu örneklerde kadınların güçlenme ve konumlarını iyileştirme olanaklarını-olasılıklarını düşününüz...

Bu örnekleri, kendi beldenizin / kentinizin özellikleri ve yerel halkın gereksinimlerini zihninizde canlandırarak değerlendirmeniz hem işinizi kolaylaştırabilir, hem de aynı örneğin farklı yerleşimler için değişen etkileri olabileceğini ortaya koyabilir...

(3) Ve son olarak, sizin bu hizmeti nasıl tasarlayacağınızı, ne gibi değişiklikler, iyileştirmeler yapacağınızı düşünün...

(örnek 1)

Büyükçayır Büyükşehir Belediyesi; 2000 yılında Belediye Meclisi'nden geçirdiği bir kararla "Hanımeli Lokalleri" adıyla beş merkez açmıştır. Lokallerin tüzüğünü Büyükşehir Belediye Başkanı'nın görevlendirdiği 6 uzman hazırlamıştır. Tamamı orta halli ve zengin semtlerde kurulan Lokaller şu etkinlikler ve olanakları sunmaktadır:

• Kabul günü salonu: Kadınların sohbet edebilecekleri, arkadaşlar arası toplantılar düzenleyebilecekleri, evlerindeki "gün" geleneğini dışarıya taşıyabilecekleri mekan,

• Çocuk oyun salonu: Anne lokalde herhangi bir etkinlikteyken 3-6 yaş arası çocuğunu bırakabileceği ve o süre içinde bakımının sağlanacağı salon,

• Bilgisayar, internet, kütüphane, yabancı dil ve diksiyon kurs salonları: Bilgisayar ve internet konusunda profesyonel desteğin de olduğu, okuma-araştırma ve bilgisayar salonları ile belli dönemlerde talebe göre açılan yabancı dil ve diksiyon kursları,

• Ev ekonomisi ve sağlık bilgileri: Ev işlerini ve alışverişi kolaylaştırıp daha ucuz hale getirmeye yardımcı olacak bilgilerin yanı sıra, tansiyon ölçümü, iğne yapımı gibi basit sağlık ve bakım bilgileri,

• Spor: Aerobik, kondisyon ve masa tenisi olanakları

• Güzellik salonu ve kuaför: Saç ve cilt bakımı, manikür, pedikür gibi beden bakım hizmetlerinin sunulduğu salon.
Lokallerden sorumlu belediye yöneticisi, lokallerde kabul salonlarının "gün" dışında bir amaçla kullanılmaması, politik konuların kişiler arası sohbetlerde olsa bile konuşulmaması gibi yasaklar olduğunu belirtmektedir.

(örnek 2)

Altmışevler mahallesinde yaşayan bir kadın: "Aşağıda, eski başkan zamanında yapılan bir Merkez var. Oranın bir bölümü kreşti. Duruyor ama şimdi Halkın Refahı Partisi'nin elinde, hep kiraya verdiler dükkanlara. Ücretsiz kreş, artı yaşlılar yurdu, emekliler için veya yaşlı, kimsesi olmayıp da kalan insanlar içindi. ... Bize nasip olmadı yani. Kreş olarak kullanılmadı. Aslında öyle bir şey çok güzel, mahallede de olabilir. Mesela kadın pazara gidiyor bir saatliğine, örneğin orda bir yerimiz olsa çocukları bıraksalar. Veyahut da altı saatliğine mesela, n'olcak. ... Beş on çocuğa mesela bir küçük kreş gibi, şey gibi bir şey olursa çok güzel olur. Ama öyle bir yerimiz yok."

(örnek 3)

Pamuklar Belediyesi Park ve Bahçeler Genel Müdürü: "Her parkta görevliler var elbette. Ama bu görevliler, kolluk gücü olarak değil, yalnızca park görevlisi olarak çalışıyorlar ve yalnızca mesai saatleri içinde çalışıyorlar. Bu güvenlik meselesiyle ilgili olarak çok fazla çözüm bulunamadı şimdiye değin. Zaten 10 büyük park dışındaki parklarda bakım hizmetleri özelleştirildi. Bu 10 büyük parkta bekçi var ama özelleştirilen ötekilerde yok.

Büyük parkların hepsinde, profesyonel olsun diye, özel şirketler elinde güvenlik. Fakat insan malzemesinde son yıllarda ciddi bir bozulma var. Ben, bırakın parkları, belli bir saatte dışarı çıkamıyorum, ki parklar, ne kadar korursanız koruyun, gizli köşeleri olan yerler."

(örnek 4)

Kapıkale Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü: "Biz her yıl, kadınlar arasında 'en iyi yemek yarışması' düzenliyoruz. Geçen yıl da "Annelik, Şefkat ve Aile Kurumunun Korunması" konulu bir panel düzenledik... Yani tabii ki belediyemiz kadınlara yönelik etkinliklere önem veriyor."

(örnek 5)

Saraçlar Belediyesi Meclis Üyesi: "Şimdi ben insanları kadın ya da erkek olarak ayırmaya tamamen karşıyım. İnsan olarak görmeyi seviyorum. Bazı yerlerde bu tür şey yapılıyor ama ben başından beri karşıyım. İnsan. Bence insan. Bu seçimlerde, 99 seçimlerindeki sloganımız da zaten 'önce insan'dı. Şimdi belediye hizmetlerimizi de bu anlayışla sürdürüyoruz. Biz, kadınlara ya da erkeklere değil, tümüyle insana hizmet ediyoruz…"

(örnek 6)

Martı Belediye Meclisi, aldığı bir kararla Kadını Şiddetten Koruma Vakfı ile işbirliği yapmaya karar verdi. Vakıf'la işbirliği içinde yapılan bir araştırmayla aile içi şiddetin hangi mahalle ve kesimlerde yoğunlaştığı saptandı. Bu araştırma için hem anket yöntemi uygulandı hem de kadın gruplarıyla yüzyüze görüşmeler yapıldı. Belediye Encümeni'nden çıkan bir kararla, kent dışında olmayan bir bina kamulaştırıldı. Sığınmaevi olarak düzenlenecek binanın sabit giderlerini ve teşrifini belediyenin karşılaması, yönetiminin Vakıf'ta olması kararlaştırıldı. Öbür yandan, belediye başkanı Martı Üniversitesi'nde Aile içi Şiddetle ilgili olarak uzmanlaşmış bir akademisyenle görüşerek, "muhtarların konuyla ilgili eğitimi" için destek istedi. Belediyede de konuyla ilgili bir danışma ve yönlendirme biriminin oluşturulması için çalışmalar sürüyor. Kamulaştırılan binanın adresi ve işlevinin gizliliği için çok ciddi önlemler alındı.

YÖNTEM-1:
Küçük tartışma grupları

Kadınların, gündelik yaşamlarının çoğunu zaten birlikte geçirdikleri komşularıyla ya da arkadaşlarıyla bir araya ge(tiri)lip yaşam çevreleriyle ilgili olarak yaşadıkları sorunları anlatmaları öngörülür. Geniş ölçekli halk kurultaylarına göre daha enformel olması, daha doğal bir iletişim tarzına sahip olması gibi üstünlükleri vardır. Kadınlar, zaten her gün anlattıkları öyküleri, bu kez, "bir belediye görevlisi"nin yanında anlatırlar. Bu yöntemin benzerleri olarak, odak grubu tartışmaları ve bire bir yapılan derinlemesine görüşmeler sayılabilir. Bu yöntemin kullanılması sırasında önemli olan bazı noktalar vardır:

• Tartışma ve görüşmelerin amacının belediye sorumlusu ya da belediyenin görevlendirdiği kişi / kişilerce çok iyi biliniyor olmasıdır. Katılımcı kadınlara da bu amacın açıklanması gereklidir. Fakat tartışmalar ve görüşmeler sırasında kadınların "konudan sapan" anlatımları kesinlikle engellenmemelidir.

• Tartışmalara ya da görüşmelere katılan sorumlu katılımcı kadınlara hiyerarşik, otoriter davranmamaya kesinlikle özen göstermelidir. Bu başarılamazsa, "keşif" de gerçekleşemez...

• Tartışma ve görüşmelere katılan kadınlara, izleyen dönemlerde geri bildirimlerde bulunulmalı, kendilerinden alınan bilgilerle nasıl bir sürece girildiği ne yapıldığı düzenli olarak aktarılmalıdır.

YÖNTEM-2:
Yaparak öğrenme

"Kendine yardım" olarak da adlandırılabilecek "yaparak öğrenme"; yakın yaşam çevresinde öncelikli görülen sorunların çözülmesi için kadınların özerk örgütlenmesi olarak özetlenebilecek bir yöntemdir. Yaparak öğrenmenin, "bilinç yükseltme"yle de benzerlikleri vardır. Çünkü, bir kadın belli bir gereksinim etrafında başka kadınlarla örgütlendiğinde ya da bir araya geldiğinde, o zamana kadar bir tek kendisinin yaşadığını sandığı birçok sorunun ne denli yaygın olduğunu, "kişisel ya da özel" olmadığını görür. Böylece kadınlar, tek bir gereksinimin karşılanması amacıyla bir araya gelseler de ortaklıktan aldıkları güçle zaman içinde başka gereksinimlerini de tanımlayabilirler.

Kadınların, ortak sorunları çevresinde örgütlendikleri, kişisel yaşantılarını paylaştıkları, dayanışma geliştirdikleri ve bir yandan da kamusal alanda uğraş verdikleri bu deneyim; eğitsel programlar, kooperatif etkinlik, toplum merkezi ve öteki dayanışmacı yöntemler etrafında örgütlenebilir.

Bir yandan yerel topluluğun ivedi gereksinimlerine çözümler sağlanırken, bir yandan da kadınların gereksinimlerini ve politik taleplerini ortaklaştırıp formüle etme olanağı yaratır. Dahası, bu tür dayanışmacı grupların zaman içinde öteki kadın gruplarıyla da ilişkiye geçmesi, ortak bir politik bilinç geliştirip kurumsal politika aktörleriyle daha güçlü bir kimlikle ilişki kurabilmeleri de olanaklıdır.

Dolayısıyla, kadınları evde ürettikleri ürünler için kooperatifleşmeye yönlendirmek, mahallede bir beceri kursu düzenlemek, mahalle parkının tasarımı için onların katılımını örgütlemek gibi girişimler çoğu kez bu amaçlarla sınırlı kalmayıp çoğaltan etkilerde bulunur.

İzleyen iki sayfadaki iki örnek, "yaparak öğrenme"nin Türkiye'deki çarpıcı deneyimleri arasındadır.

“Deprem Kadınları” Yaşamı Yeniden Örüyor…

(BIANET’ten -18 Ağustos 2005- kısaltılarak alınmıştır) - İki kadın, iki kooperatif... 17 Ağustos 1999 depremi sonrası “artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak” denmişti. Bu sözün bir “klişe” olmaktan çıkıp kadınlar bağlamında bir ölçüde sahicilik kazandığı görülüyor. Kooperatiflerden biri Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı’nın (KEDV) İzmit ve Düzce’deki çalışmaları sonucunda kadınların kurduğu konut kooperatifi. Diğeriyse emeklerini değerlendirmek isteyen kadınların kurduğu Simge El Emeği Ürünleri Kooperatifi. Selma Demirel KEDV adına, konut kooperatifinin bölgedeki yürütücüsü. Hamiye Yazıcı ise Simge Kooperatifinin. Her iki kadının da, gelecekten beklentileri büyük. Deprem sonrası bir çok umutlarını toprak altında bırakmış olsalar da, geliştirdikleri yeni projelerle kadınlara hayata tutunmanın yollarını gösteriyorlar.

KEDV’in bölgedeki proje yürütücüsü Selma Demirel, 17 Ağustos 1999 depremiyle patlak veren konut problemini değerlendirirken, 12 Kasım Düzce depreminin de soruna son darbeyi vurduğunu söylüyor:

“Depremden sonra en acil gereksinim konut oldu. KEDV olarak bölgeye gittiğimizde bunu gözlemledik. … Yeniden yapılanma ve kadınların aktif katılımına dönük anketler sonucunda, evsiz ve mağdur sayısının sanılanın üzerinde olduğunu gördük. … Konut projesinin finansmanı tamamen kadınların güç birliğiyle sağlandı. Kadınların konut ihtiyacını gidermek adına, toplumsal bir proje olarak yola çıkıldığı için biz eğitim ve bilinç desteği veriyorduk. Depremde barınma sorunu büyüyünce ve bundan da en fazla kadınlar etkilenince örgütlenme başladı.

Önce tasarruf grupları kuruldu. Kadınlar kendi birikimlerine, ne kadar biriktirebileceklerine karar verdi. 10’ar kişilik gruplar oluşturuldu ve her grubun bir lideri oldu. Ortaklaşa 30’ar milyon gibi bir rakam toplayabileceklerinin kararını aldılar. Açtıkları tasarruf hesaplarına bunu yatırdılar. 17 Ağustos depreminin 1. yıldönümünde, konut sahibi olmak için ilk adımı atmış oldular, kooperatiflerini kurdular. 150 ortaklı iki kooperatif oluştu: Biri Başak, diğeri de Burçak.

Bayındırlık Bakanlığına ziyarette bulunduk. Zamanın devlet bakanı Faruk Bal'la birlikte dosyamızı sunduk. Her zaman olumlu karşılandık, duyarlı davranıldı ama, elimize bugüne kadar somut bir şey geçmedi. Bu girişim, Türkiye'de ve dünyada kadınların kurduğu ilk konut kooperatifiydi…."

Hamiye Yazıcı Simge Kooperatifi'ni anlatıyor:
"Ben depremde yoktum ama, eşim ve kızım buradaydı… Hala psikologlarla görüşsek de yaşananların unutulması mümkün değil. Anımsadıkça duygularım kabarıyor. Sonuçta o günlerde deprem dayanışmasına girerek, zor durumdaki kadınlara yardım etmeye karar verdim. Yanımda dört yaşındaki oğlumla kurulan merkezlerden birine katıldım. Biraz yaşadığım felaketten farklı şeyler yaşamak için, biraz da çevremde olan biteni görmek istiyordum. Bir çoğundan iyi durumdaydım. Can kaybımız yoktu. Merkeze gelen kadınlara ve çocuklara nasıl ulaşabiliriz, yardımcı olabiliriz diye uğraştık. Depremzedelere verilen kalıcı konutları denetledik. Bizi kadın merkezlerinde belirli eğitimlerden geçirdiler. Bilinçlendikten sonra bunları yaptık. Orta hasarlı konutları denetledik. Evi yıkılan, mal ve can kaybı olan kadınlar kalıcı konutlara güvenip de giremiyorlardı. Denetimlerini yaparak, sorun varsa giderilmesini sağladık.

… KEDV sürekli yanımızdaydı. Dayanışmayı nasıl sürdürebiliriz diye düşündük. Kooperatifleşmek gerektiğini ve nasıl bir kooperatif kurabileceğimizi öğrendik. Eşleri ve çevreyi ikna ettikten, kooperatifler üzerine bilinçlendikten sonra devam etmeye karar verdik.

Zor olmasına zordu ama, öğrenmek, bilinçlenmek değildi zor olan. Koşullar zordu. Kadın merkezi geçici, prefabrik bir bölgedeydi. Daha sonra kalıcı konutlara geçtik. Bulunduğumuz yer deprem yaşayan ve yıkıntılar yaşayan bir çevreydi. Burada faydalı olacağımıza karar verdik ve Belediye ile protokol yaptık. İki yıldır da burada, kooperatif çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Depremden önce çalışma hayatım yoktu. Üç çocuğum vardı. Büyük kızım lise sona gidiyordu, en küçük oğlum ise dört yaşındaydı. Merkezle birlikte evden çıktım. İlkokul mezunuyum. Merkezin bana katkısı evden çıkmamla birlikte özgüvenimin gelişmesinde oldu. Kendimle, evimle, eşimle, etrafımdaki

insanlarla iletişimim farklılaştı. Yalnızca ben değil, merkeze katılan tüm kadın arkadaşlarımla birlikte, zor durumda neler yapacağımızı öğrendik. … Şimdi, Muhtar ve mahalle meclisimizle çalışıyoruz. Çevrenin nabzını tutuyoruz. Beş kişilik üretim gruplarımız var. İstendiği zaman 25-30'a kadar yükselecek. Şimdilik 61 üyemiz var. Kooperatifte ise aktif olarak çalışan 15 kişiyiz. Ama gönüllülerimiz çok. Tüm kararları ortak alıyoruz. Pazar araştırmalarına bu gönüllü gruplarla gidiyoruz.

Öncelikli sorunumuz pazar bulmakta. Ürettiklerimizi pazarlayamıyoruz. Yuvalarda kullanılan her çeşit kuklalar yapıyoruz. Aklınıza gelebilecek her şeyi yapıyoruz. Çocuk çantalarımız var. Sipariş alıp bunları yapmak kadınları ekonomik olarak güçlendirmek istiyoruz… (AD/EK)

Van'dan bir kadın kooperatifi deneyimi; Yaka-Koop: "Kendimize bir şans verdik..."

(Türkiye-Koop S. 84 –Kasım 2005- kısaltılarak alınmıştır –Tuba Çameli'nin röportajı...)

... Güçlerini bir araya getirerek, birçok projeyi başarıyla yürüttüler... 2002 Mayısı'nda Van'daki ilk bağımsız kadın örgütü YAKA-KOOP'u kuran kadınları temsilen yönetim kurulu başkanı Sultan Bayram'la söyleştik...

"Van'da kadınlar, arkadaşlar bir araya geldiğimizde sık sık özellikle Van'daki göç eden kadınların sorunları üzerine konuşuyorduk. Başlangıçta 10-15 kadar kadın, bir araya gelerek bir sivil toplum örgütü kurmaya karar verdik. Kendimize bir şans verdik kısacası. Bölgede hiç geliri olmayan kadınlara gelir, geliri olan kadınlara da sosyalleşme imkanı sağlamayı istiyorduk. Dernek yapısının bu isteklerimizi karşılayamayacağını gördük. Kooperatifleşmek üzere 7 kurucu üye belirledik ve 'Yaşam Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi'ni kurduk. Daha sonra üye sayımız arttı, şimdi 30'a yakın üyemiz var. Hatta Van'ın göç alan mahallelerinde oturan kadınlar da üyemiz oldu. ...
... Belediye Başkanından randevu istedik, vermedi, en sonunda kapısında oturma eylemi yaparak bize zaman ayırmasını sağladık. Ticaret Odası Başkanı, Vali, hepsi 'bunlar da kim' gibi bir yaklaşım sergiledi. Ta ki Avrupa Birliği Projesi yürütmeye başladık, o zaman bize karşı tavırları değişti. ...

Bazı insanlar da 'kooperatifi tasfiye etmek zordur, işler kötüye gittiğinde kurucu ortaklar olarak evinize bile haciz gelebilir' diye korkuttular bizi. İlk zamanlar bu değerlendirmelerden epey ürktük. Deneyimlerimizi sonucunda gördük ki, emeğin örgütlenmesi ve gelir getirici faaliyetler, projeler için en uygun örgütlenme biçimi kooperatif. Politik olarak da zorluklarla karşılaştık. Aramızdan toplantılara katıldıkları için uyarı alan kadınlar oldu. ...

İlk olarak kendimize bir merkez kurduk. Bu merkez kadınların bir araya gelmesini, görüşmesini, iletişim kurmasını sağlaya-

caktı. Bölge şartlarında bu girişim bile önemli bir aşamaydı. ... Yine o tarihlerde Van Evi diye bilinen ve sit alanı içindeki bir yeri işletmeye başladık. Kadınların giremediği bir mekanı işletmemiz çok ses getirdi. ... Mahallelerde oluşturduğumuz merkezlerde kadınlara, kadın sağlığı, çocuk psikolojisi, kadının kamusal yaşama katılması ve girişimcilik alanlarında bir dizi eğitim verdik. ... 2003 yılında Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu''a Yerel Sivil Girişimler Mikro projeler kapsamında sunduğumuz 'Kadın ve genç kızlara yönelik eğitim, üretim ve örgütlenme projemiz' kabul edildi. ... Van'ın Bostaniçi ve Süphan mahallelerinde zorunlu göçle gelen 200 haneyi kapsayan anketin sonucunda tespit ettiğimiz, yoksul, kilim ve çorap dokuma becerisi olan 100 kadın ve genç kıza üretim için gerekli girdiyi hibe olarak vererek ürettiklerini pazarlamak projenin üretim ayağını oluşturuyordu. Bu proje kapsamında neredeyse evine başkaca bir gelir girmeyen kadınlar ayda 100 YTL civarında para kazandılar. ... Kooperatif olarak yürüttüğümüz projeler, kadınların, büyük kentlerden bakıldığında pek de önemli görünmeyen pek çok konuda içinde bulundukları güvensizliği aşmalarında araç oldu. Öncelikle topluluk önünde kendilerini ifade etmeyi, bir merkeze, onların olan bir mekana gelmeyi başardılar. Otobüsle bir yerden bir yere bile gitmekte zorlanıyor ve aşağılanıyorlardı, ilk kez bindikleri otobüsün nereye gittiğini okudular, kimseden yardım almadan. Telefonlarını kendi başlarına çevirip kendilerine uzatılan para üstlerini sayabildiler. ... Mesela şimdi kooperatif ofisindeki işleri çekip çeviren bir arkadaşımız var, bundan birkaç yıl önce Van'a göçle gelmiş, yaşamını yeniden kurmak zorunda kalan bir kadındı. Örgütlenme aşamasından başlayarak kadın hakları ve bu hakların tanıtımı konusunda bilgi sahibi oldu. Van Barosu'nun yürüttüğü kadının insan hakları projesine kadınların katılımını sağlıyor, son derece aktif. Daha sayabileceğim böyle birçok örnek var. ... Durmak yok... Mesela KEDV desteğinde kreşimizi açtık. 21 öğrencisi var. 30 öğrenciye ulaştığında maliyetini karşılayacak. Öğrencilerimizden biri ücretsiz devam ediyor. Göç eden, eşi ölmüş ve üç çocuklu, çalışmak zorunda olan bir annenin çocuğu. ...

Yayınlarımızda da sık sık dile getirdiğimiz şu mesajı paylaşmak istiyorum: 'Yalnızlık denizinde boğulmamak için... Yarına

umutla, güvenle bakabilmek için... Yaşamın tüm acımasızlıklarına rağmen inatla devam etmek için, Dost yüreklerin sıcaklığına ihtiyacımız var... En çok da biz kadınların birbirine ihtiyacı var. Çünkü dillerimiz farklı olsa da yürek sızlamalarımız, acılarımız ve hayallerimiz aynı... Ve değişim istiyorsak, sorun değişmekse, önce bunu bizler yapacağız. Önce biz birbirimizden destek alarak değişeceğiz ve o zaman, değiştirmek daha kolay olacak... Tüm bunlar için en elzem şey dayanışma ve de örgütlenme. Lütfen sesimize kulak verin, sesimize ses katın...'

YÖNTEM-3:
Cinsiyet Etki Değerlendirmesi (CED)

1) CED'İ uygulayabilmek için - Cinsiyet bağlantısını saptamak

İlk adım, cinsiyet farklılıklarıyla eşitsizliklerinin üzerinde çalışılan hizmet alanıyla ilişkili olup olmadığına bakmaktır. Cinsiyet bağlantısını saptamak için cinsler açısından ayrıştırılmış verileri elde etmek, bu veriler üzerinde çalışmak ve doğru soruları yöneltmek gerekir:

• Hizmet programı ya da önerisi, bir mi birden çok mu hedef grubunu ilgilendiriyor? Nüfusun bu kesiminin ya da çeşitli kesimlerinin gündelik yaşamlarını etkileyecek mi?
• Bu hizmet alanında kadınlarla erkekler arasında farklılıklar var mıdır (haklar, kaynaklar, katılım, cinsiyetle ilgili değer ve kurallar açısından)?

Bu iki sorudan birinin yanıtı olumlu ise, üzerinde çalıştığınız hizmet alanıyla cinsiyet bağlantılıdır. Bu durumda, hizmet programının, önerisinin ya da tasarımının potansiyel cinsiyet etkisi üzerine bir değerlendirme yapılmalıdır.

Değerlendirme, en başarılı biçimde, karar alma sürecinin başlangıcındaki bir aşamasında yapılabilir; çünkü bu aşamada, gerekli olduğu durumda değişiklikler, dahası kapsayıcı yeniden düzenlemeler yapılabilir.

CED, varolan durum ve eğilimle hizmetin önerilen tarzda uygulanmasından kaynaklanacak beklenen gelişme ya da etkiyi, cinsiyet bağlantılı ölçütlere göre karşılaştırmak ve değerlendirmek anlamına gelir.

2) Bilgi ve uzmanlık gereksinimi

CED analizinizde (i) cinsler açısından ayrıştırılmış verilere, (ii) beldede cinsiyet ilişkilerinin dinamikleriyle ilgili belli bir uzman-

lığa gereksiniminiz olacak. Eğer bunlar elde mevcut değilse, gerekli bilgileri ve uzmanlığı elde etmeye yönelik adımlar atılmalıdır.

İşte tam bu noktada gözünüz korkabilir!... Meselenin sandığımız kadar zor ve karmaşık olmadığına, sonuçların çekeceğimiz zahmetlere ve belki biraz beklemeye değeceğine inanarak yolumuza devam edelim:

Türkiye'de cinsiyetler açısından ayrıştırılmış istatistiki veriler çok yetersiz, bunu biliyoruz. Fakat üzerinde çalıştığımız hizmet alanı ve hedef grubumuzla (Narçiçeği mahallesi, bütün belde halkı, toplu taşımacılık hizmetleri, yeşil alan düzenlemesi, vb.) ilgili olarak hangi bilgilerin, verilerin, istatistiklerin elde olduğuna, bunların ne kadarının cinsler açısından ayrıştırılmış olduğuna bakalım

Bunlar yeterli değilse (ki muhtemelen değildir), hemen ağır bir masraf ve emek gücüyle yürütülecek bir alan araştırmasına gerek olduğu sonucuna varıp ikinci bir kez ketlenmeyelim. Bir kere, bazı "bilgiler" için illa ki sistematik bilimsel araştırmalar, geniş kapsamlı anket uygulamaları gerekmez. Gündelik deneyimlerimiz ve gözlemlerimizden edindiğimiz çok değerli bilgiler vardır aslında. Kadınların ortalama gelirinin erkeklerinkinden daha düşük olduğunu, hane-içi kötü muamelenin yaygınlığını, ev içindeki işleri yapanların kadınlar olduğunu, çok az kadının otomobil kullanıcısı olduğunu, ... bilmek için allame olmaya gerek yok! Birçok durumda, görünen köy kılavuz istemez! Mesele, bu "bilgi"yi üzerinde çalıştığımız politika ya da hizmet alanında önemsemek, politika ya da hizmetin tasarımına aktarabilmektedir.

Beldedeki kadın örgütleriyle belediyelerin birlikte çalışmasının önemi burada da ortaya çıkar. Çünkü belediyelerin örgütsel yapısı içinde çoğunlukla bulunmayan uzmanlık ve / ya da bilgi birikimi bir ölçüde kadın örgütlerinde vardır. Bu nedenle, beldede ya da yakın beldelerde hangi kadın örgütleri var, o örgütlerin ellerinde ne gibi

bilgiler, kaynaklar var, yöneticileri ne gibi gözlemlere sahipler, bunları bilmek ve kullanmak önemlidir.

Bazen de bir kadın örgütünün verebileceğinden çok fazlasını bir gecekondunun avlusunda toplanmış, birlikte tarhana serpen kadınlar verebilir. Hedef grubumuzun içindeki kadınlara nasıl ulaşılabilir? Nerelerde, nasıl ve ne için bir araya geliyorlar? Narçiçeği mahallesinin haftalık pazarı hangi gün kuruluyordu?.. Gidip bir konuşmak lazım kadınlarla...

Son olarak, beldede ya da yakın beldelerde bir üniversite var mı, varsa bizim bu meselelerle ilgilenen ya da ilgilenebilecek bilim insanları, araştırmacılar var mı? Üzerinde çalıştığımız konuyla ilgili olarak yaptıkları ya da yapabilecekleri çalışmalar var mı? Bir alan araştırmasında gönüllü çalışabilecek sosyal bilim öğrencileri var mı? Çoğu kez akademisyenler de "bilgi ve birikimlerini toplum yararına kullanamamak"tan, "bir işe yarayamamak"tan mutsuzdurlar, biliyor musunuz?

Şimdi bu kanallardan elde ettiğimiz veri ve bilgileri aşağıdaki kategoriler çerçevesinde sistematikleştirelim ve üzerinde çalıştığımız hizmet alanı açısından durumun ne olduğunu ortaya koyalım.

3) CED için ölçütler

• katılım (hedef/nüfus grubunun/gruplarının cinsiyet bileşimi; kadınlarla erkeklerin belediyeyle ilişki ve iletişime geçme güç ve pratikleri; üzerinde çalıştığımız konuyla ilgilenebilecek kadın örgütleri ve grupları; gündelik yaşamları içinde biraraya gelen kadın gruplarının konuyla ilgili katılımlarının nasıl sağlanabileceği);

• kaynaklar (zaman, mekan, bilgi, para, politik ve ekonomik erk, eğitim, mesleki kariyer, yeni teknolojiler, sağlık bakım hizmetleri, konut, ulaşım araçları, boş zaman kolaylıkları gibi önemli kaynakların dağılımı);

• cinsiyet rolleri, cinsler arası işbölümü, kadınlarla erkeklerin tutumlarıyla davranışları, erkekler ve kadınlara verilen değerdeki eşitsizlikleri belirleyen kurallar, değerler, örf-adetler;

• cinsiyet ayrımcılığı, insan hakları (cinsel şiddetten ya da aşağılanmadan korunmayı da içerecek biçimde), yasal, politik ya da toplumsal-ekonomik çevrede adalete erişim ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili bulunan haklar.

NASIL?... CED için bir örnek:

Kent-içi ulaşım'la ilgili düzenleme ve kararlar ilk bakışta kadınlarla erkekler karşısında yansızdır; bilindik tabiriyle "cinsiyetsiz" bir alandır. Fakat cinsiyet farklılıkları ve eşitsizlikleri miyopisi için gözlüğümüzü taktığımızda, kent-içi ulaşımla ilgili politika kararlarının, düzenlemelerin ve hizmetlerin basbayağı "cinsiyet-yüklü" olduğunu görürüz.

Diyelim, Narçiçeği mahallesine o zamana değin olmayan belediye otobüsü hattının konması ve seferlerin düzenlenmesi belediye meclisinin gündeminde. O zamana değin yalnızca dolmuşların işlediği bir yerleşim alanı.

Belediyenin gündemindeki bu hizmet girişimiyle ilgili daha yakından inceleme, kamusal ve özel ulaşım araçlarına erişim, bunları kullanma kalıplarında ve mekansal-toplumsal hareketlilikte kadınlarla erkekler arasında önemli farklılıklar bulunduğunu ortaya koyacaktır.

Aşama – I: Cinsiyet bağlantısını saptamak

• Hizmet programı ya da önerisi, bir mi birden çok mu hedef grubunu ilgilendiriyor? Nüfusun bu kesiminin ya da çeşitli kesimlerinin gündelik yaşamlarını etkileyecek mi? (EVET: Bu, Narçiçeği mahallesindeki kadın erkek herkesin gündelik yaşamını etkileyecek)

• Bu hizmet alanında kadınlarla erkekler arasında farklılıklar var mıdır (haklar, kaynaklar, katılım, cinsiyetle ilgili değer ve kurallar açısından)? (OLUP OLMADIĞINI GÖRMEK İÇİN BİRAZ YAKINDAN BAKMAK GEREKİYOR)

Fakat, ilk soruya verdiğimiz yanıt "evet" olduğuna göre, belediye meclisinin gündemindeki bu konu için cinsiyet bağlantısını saptadık: Hizmet önerisi cinsiyetle bağlantılı.

Aşama –2: bilgi ve uzmanlığı devreye sokmak

Narçiçeği mahallesinin demografik özelliklerine (hanehalkı sayısı ve yapısı, gelir durumu ve yapısı, istihdam ve çalışma biçimleri...) ve ulaşım kalıplarına ilişkin elimizdeki istatistiki veriler nelerdir?

Erkeklerin ve kadınların ne kadarı ve kentin nerelerinde düzenli mesai saatlerine sahip? Düzenli mesai saatlerine sahip olmayanlar daha çok nerelerde çalışıyorlar? (Dolmuş şoförleriyle, muhtarla, kadınların bir arada bulundukları mahalle mekanlarında konuşulacak öğrenilebilecek unsurlar)

Bu mahallede çalışmış / çalışan kadın örgütleri ya da başka örgütler var mı, onlardan ne tür bilgiler edinebiliriz?

... vb. gibi

Aşama-3: CED için ölçütler

• Katılım:

Belediye meclisinde yalnızca 2 kadın üye var, mahalle ihtiyar heyetindeyse hiç kadın yok; dolayısıyla kadınların ulaşımla ilgili deneyim ve gereksinimleri muhtemelen bu karar alma mekanizmalarına yansımıyor.

Kadınlarla erkeklerin ulaşımına ilişkin kararlar alınırken, katılım bu nedenle (bir tür telafi edici bir mekanizma olarak da) önemli. Narçiçeği mahallesinde "alan yoklaması" erkeklerle kahvehanede yapılıyorsa, kadınların bir araya geldikleri yerler de tespit edilip onlarla da görüşülmeli. Gerekirse, önceden haber verilerek kadınlarla birkaç ev toplantısı yapılabilir.

• Kaynaklar:

Erkeklerden çok azının özel arabası var, kadınlarınsa hiç yok; daha çok kamusal toplu taşımacılık araçlarını kullanıyorlar ya da yaya yolculuk yapıyorlar. Sonuç olarak her iki kesim de ama kadınlar daha çok, kamusal ulaşımın maliyet profili ve ulaşılabilirliğindeki gelişmeler karşısında daha duyarlı bir konumda olacaklar.

Elimizdeki veriler, mahallenin yoksulluğunu gösteriyor. Buradan kadınların "dolmuş parası vereceğime eve ekmek alırım" gibi aile bütçesine ilişkin hesaplar içinde olacağını kestirmek güç değil. Görüştüğümüz Mahmure Derneği de bu mahallede yaptığı çalışmalarda kadınların zorunlu olmadıkça mahalleden dışarı çıkmadıklarını saptadıklarını iletti. Bu, kadınların kentin bütünüyle ilişkisini zedelediği gibi, sosyalliklerini, mekansal hareketliliklerini sınırlandırıyor. Bir "destek politikası" olarak, haftanın bir günü belli saatler arasında mahalledeki kadınlar için ücretsiz taşıma olanağı sunabilir miyiz?..

Erkeklerin bir bölümü emekli ve zaten yaşı 65'in üzerinde olanların günün belli saatlerinde kullanabildikleri "emekli ücretsiz toplu taşıma kartı" var; ama emekli olan hiç kadın yok. Yaşı 65'in üzerinde olan kadınlara da eşitlik nosyonumuz gereği aynı olanağı sağlayalım.

Genç erkeklerin çoğunluğu dolmuşla 20 dk. mesafedeki Siteler'de mobilya işçisi olarak çalışıyor; 07:00'de yola çıkıp 18:30'da mesailerini tamamlıyorlar; bu saatlerde Siteler'e/Siteler'den direkt sefer koymak işçi erkeklerin yaşamını kolaylaştırır.

Öte yandan 20-45 yaş arası kadınların kayda değer bir bölümünün Sahra ve İbrahim Paşa mahallelerine, pek çoğunlukla Pazar günleri gündelikçiliğe gittiklerini öğrendik. Bunun için dolmuşla kent merkezine gidip oradan otobüse biniyorlar. Dolayısıyla pazar günleri 08:00'de bu iki mahalleye, 17:30'da bu iki mahalleden Narçiçeği mahallesine direkt sefer koyabiliriz.

• Kurallar, değerler, örf-adetler:

Mahmure Derneği'nden, aynı zamanda, mahalledeki kadınların ciddi bir kontrol altında bulunduğunu, bunun mahalle içindeki hareketliliklerini bile olumsuz etkilediğini öğrendik. "Şimdi belediye otobüslerimiz mahallenizde: Kadın – erkek daha rahat yolculuk yapacaksınız" yazılı resimli afişler hazırlatıp otobüslerde şoför koltuğunun arkasında kullansak belki biraz etkisi olur.

Ayrıca, otobüs hattını, mahalleye paralel caddeden değil de mahallenin içindeki yoldan geçirelim, eve yürüme mesafesini azaltalım; kadınların "güvenle gelip gidiyorum" deme şansı olsun.

Kahvehane toplantılarımızda da bu konuyu biraz kurcalama şansımız olur belki.

• Haklar:

Mahallede kadınların okuma-yazma oranı çok düşük; bu da bir yerden bir yere gitmelerini çok zorlaştırıyor. Kısa vadede otobüs şoförlerini konuyla ilgili olarak bilgilendirmek, ona göre yönlendirici olmalarını sağlamak düşünülebilir. Orta vadedeyse, zaten Mahmure Derneği'nin bir "okuma-yazma" kursu projesi var; belediye olarak onlarla nasıl işbirliği yapabiliriz'i düşünelim.

Yine yaptığımız yoklamalar ve Dernek'ten aldığımız bilgiler doğrultusunda mahallede kadınların birçok başka sorunu olduğunu

öğrendik (çoğunun evinde çamaşır makinesi yok, yaygın bir haneiçi kötü muamele var, çocukların oyalanabileceği bir mahalle parkı yok...) Bunları mutlaka bir yerde dosyalayalım, çünkü başka hizmet projelerimizde bize çok gerekli olacak!

YÖNTEM-4:
Yerel kadın programları geliştirmek

Böyle kadın programları hazırlamak için, belli bir konu / hizmet / hizmet politikası / program alanıyla ilgili olarak;

Sorunu genel olarak tanımlamak ve meşruiyet zemini yaratmak: O zamana kadar tecrübe edilen, gözlemlenen ama adı konmayan sorunun adını koymak; başlıca unsurları ve nedenlerini belirtmek, çözümüne yönelmenin özel olarak kadınlara, genel olarak yerel halka ne gibi yararlar sunacağını vurgulamak

Kentte hak sahibi olmak / kente hakkı olmak: Kadınların temel insan hakları çerçevesine meseleyi yerleştirmek ve meşruluk zemini oluşturma çabasını sürdürüp güçlendirmek; bunu yaparken yine genel olarak yerel halkın konumu – özel olarak: kadınların konumu ilişkisini kurmak, meselenin aslında "herkesin meselesi" olduğunu anlatabilmek; temel fikirleri / argümanları, tartışılması, reddedilmesi olanaksız başlıca çarpıcı saptamaları daha baştan kısaca belirtmek

Sorunun ayrıntılı tanımı: Meselenin geniş kapsamına dikkat çekmek, konuyla ilgili olarak donanımlı olunduğunun işaretlerini vermek (eli güçlendirmek!)

Öneriler / Sonuçlar / Ölçütler: Sorunun çözümü için temel ölçütlerimizi, önerilerimizi ayrıntılı olarak ortaya koymak; bütün bunları olabildiğince yerelleştirmek, yerel özgüllüklere yaslandırmak, fakat başka yerleşimlerdeki ve başka ülkelerdeki bildiğimiz iyi uygulamaları kullanmaktan geri durmamak; böylece sorunun farkında olmakla kalmadığımızı, aynı zamanda birtakım çözümlere de sahip olduğumuzu göstermek
gereklidir.

Daha önce tanımladığımız yöntemlerde olduğu gibi; eldeki mevcut verilerden yararlanmak, somut yaşantılara göndermede bulunmak, konunun uzmanlarıyla işbirliği yapmak vb. programı güçlendirecektir.

Bir kez programımızın genel çerçevesi hazır olduğunda, türlü hizmet ve beledi etkinlik girişimleri gündeme geldiğinde hızlıca bu spesifik gündeme uyarlanabilir.

NASIL?..
Politikalara yön verecek kadın programları için bir örnek: Kentsel güvenlik

Genel Sorun tanımı: Kadınların kentteki yaşamları her zaman gerçek ya da potansiyel güvenlik sorununun baskısı altındadır. Kadınların tam anlamıyla etkin kenttaşlar olabilmelerinin önündeki önemli engellerden biri budur; çünkü zaman ve mekan uygun değilse ne kentin kamusal yaşamında ne de kamusal mekanlarında bulunabilirler. Bu konuda önlemler almak yalnızca kadınların gündelik sorunlarını çözmeye hizmet etmeyecek, aynı zamanda genel olarak toplumun şiddetle başetmesini, şiddetten arınmasını kolaylaştıracaktır.

Hak tanımı: Ne var ki, birçok toplumsal ve ekonomik nedenleri / sonuçları olan bu mevcut yaygın şiddet tek başına kamusal mekanları düzenleyerek çözülemez. Kentsel güvenlik sorununa kadınların nasıl baktığını dikkate alan yeni bir yaklaşım, beldemizde toplumsal barışı da geliştirebilir –ki bu, herkesin yararına olacaktır. Çünkü herkesin güvenli bir kentte yaşamaya, kentin sunduğu olanaklardan korkusuzca yararlanmaya hakkı vardır. Genel fikrimiz, beldenin, kadınların fiziksel ve ruhsal bütünlüklerini koruyabilmelerini kolaylaştıracak bir tarzda planlanması, türlü hizmetlerin bu çerçevede de düşünülmesi gerektiğidir. Kadınların kişisel bütünlüklerine saygı gösterilmesi, gerçekte, yerel halkın ve yerel yöneticilerin öz-saygısının bir uzantısıdır.

Kentsel şiddet: Kentlerde yaşanan şiddet olayları listesi her geçen gün daha da uzuyor. Önemli olan, şiddetin hangi türü olursa olsun, şiddete maruz kalanın insanlık onuruyla oynaması... Kadınlar, çocuklar, bedensel engelliler ve "farklı" olan başka herkes; bu insanlık dışı uygulamanın birincil kurbanları.

Şurası bir gerçek ki şiddet uygulayanların çoğunluğu erkekler. Başka herhangi bir toplumsal gruptan çok daha fazla kadınlar, kendilerini koruyabilmek adına- yaşamlarını ve bu kentte varoluşlarını sınırlandırmak zorunda kalıyorlar. Üstelik şiddet evin kapısı önüne gelindiğinde de durmuyor: Hane içinde yaşanan, kamusal olmayan, dolayısıyla mahrem kabul edilen şiddet, öncelikle kadınları etkilese de hepimizi ilgilendiriyor.

Yine, hava karardığında birçok kadın "kımıldayamaz" hale geliyor. Böyle durumlarda güvensizlik duygusu, özellikle tek-işlevli alanlarda (işyeri merkezleri, fabrikalar) ya da meydanlar ve parklarda doruğa çıkıyor.

Kentimiz büyük bir yerleşim yeri olduğundan ve kadınların çoğunun da arabası olmadığından yürüyerek ya da toplu taşım araçlarını kullanarak bir yerden bir yere gidiyorlar. Birçok kadın ulaşım araçlarında seçim şansına sahip olacak kadar gelir ve güç sahibi değil. Yollardaki, sokaklardaki, caddelerdeki güvensizlik de meselenin bir yanını oluşturduğunda, çoğu kadının geriye kalan seçeneği "evden çıkmamak" oluyor.

Şiddet ve güvenlik sorunları hakkında konuşmak, tartışmak –çok önemli olmakla birlikte- tek başına çözüm olamıyor.

Temel ölçütlerimiz:

• Kadınların yerel topluluk içinde güvenliği, kendine saygının bir ifadesidir: bir kent kadınlar için güvenliyse başka herkes için çok daha güvenli, herkes için çok daha yaşanır bir kenttir;

• Kadınlarla erkeklerin bu konudaki hemfikirliği ve işbirliği, biraz da erkeklerin kadınların güvensizlik hissettiklerini anlamalarına bağlıdır; güvensizlik sorunuyla ilgilenmesi gereken, yalnızca kadınlar değildir;

• Bu konudaki istatistikler, bilgiler, kayıtlar açıklığa kavuşturulmalıdır, ki herkes tam olarak neyle karşı karşıya olduğumuzu bilsin, buna göre önlemler alıp zararı azaltabilelim;

• Kadınların kente hakkı vardır / kentte hakkı vardır

• Belediyemiz, kadınların güvenliğini gündem ve sorumlulukларının bir parçası olarak kabul etmelidir.

Konuyla ilgili olarak Önerilerimiz:

yapılması ya da sürdürülmesi gerekli araştırmalar

• kentsel şiddet alanında cinsiyet farklılıkları ve eşitsizliklerinin nasıl bir rol oynadığını ayrıntılandıracak analiz ve araştırmaların yapılması; kadınların, şiddet tehdidiyle karşılaştıklarında (ya da tehlike, tehdit varsayımında bulunduklarında) ne tür kendini-sınırlandırma / kısıtlama (belli bir saatten sonra dışarı çıkmamak ya da belli yerlere gitmemek gibi) ve kendini-savunma yöntemleri kullandıklarını açığa çıkarmak;

• kadınların toplumsal-kültürel mekanlara (eğlence, boş zaman, alışveriş, vs.) erişimleri, gündüz ve hava karardıktan sonra yaptıkları kent-içi yolculuk kalıpları, yerel yönetimle ilişkileri ve yerel siyasete katılım konusundaki güvensizlik duyguları, türlü saldırılara uğramış kadınların sessiz kalışları (herhangi bir saldırıya uğramış beş kadından aşağı yukarı üçünün bu konuda sessiz kaldığı tahmin edilmektedir);

• kent planlamasının (imar planları ve alt-düzenlemeler) kamusal ve hane-içi şiddete etkilerinin analiz edilmesi;

• mimarlık ve şehir planlama kuruluşlarında mimari ve planlamaya dair tercihlerin güvenlik / güvensizliğe yaptığı etkileri değerlendirecek atölyeler düzenlenmesi.

başlatılması önerilen eylemler – çözüm için öneriler

• beledi ölçekte, beldemizde yaşayan kadınların bakış açısından alınabilecek önlemlere ilişkin bir çerçeve geliştirilmesi;

• beledi etkinliklerle ilgili, kadınların bir "kentsel güvenlik - olumsuzluklar envanteri" ve "farklı yerlerin güvenlik sorunları envanteri" çıkarmasını sağlamak (bunun için yalnızca "uzman kadınlar"a değil, orada yaşayan kadınlara, olabildiğince geniş bir yelpazede başvurmak [bkz. Bu kitapçık, **Yöntem-1** ve Yöntem-2]

• Belediyelerde konuyla ilgili sürekli komiteler oluşturmak (belediye yöneticileri, polis, ulaşımla ilgili kuruluş ve birimler, taksi şoförleri, kadın örgütleri, mimarlar, vb. temsilcilerinden oluşacak;

• erkekleri sorumluluk üstlenmeleri yönünde yüreklendirmek, toplumsal farkındalığı artıracak toplantılar düzenlemek (kahvehane gibi yerlerde)

• mimari tasarımcılar ve şehir plancıları için, kentsel çevrenin hangi unsurlarının kadınların güvenliğiyle ilgili özel etkilerde bulunduğunu (otoparklar, yeşil alanlar ve meydanlar, caddeler, alışveriş yerleri...) ayırd etmelerine yarayacak bir rehber oluşturmak;

• plan onaylarında ve yapı izinlerinde bir "güvenlik şeması" istemek,

• caddeler, otoparklar, meydanlar ve yeşil alanlarında "acil çağrı telefonları" kurmak;

• toplu taşım araçlarını, taciz ve saldırıya uğrayan insanların sürücü ve öteki yetkilileri anında haberdar edebilmelerini sağlayacak alarm sistemleriyle donatmak (Kanada-Toronto metrosunda uygulanmaktadır)

• açık alanları, kamusal ve özel binaların girişlerini, vb. kuytu ve loş alanlara yer vermeyecek biçimde düzenlemek, iyi aydınlatmak, asansörleri olabildiğince camdan kapılı yapmak, vb.

.....

EGZERSİZ-3:
Yerel "sorun ve çözüm odaklı kadın programı"mızı yazalım

Şimdi, yukarıdaki "kentsel güvenlik" odaklı örneği bir genel çerçeve - bir taslak olarak ele alıp, kendi beldenizdeki özgüllükleri, sahip olduğunuz yerel bilgileri ve belediyenin olanaklarını, etkinliklerini dikkate alarak geliştiriniz, değiştiriniz, olabildiğince yerel bir içeriğe büründürüp yeniden biçimlendiriniz....

YÖNTEM-5:
Proje kadın-erkek eşitliği amacına hizmet ediyor mu?...

Projede seçilen sorun ve mevcut durum

Seçilen sorun kadınlarla erkekler için aynı anlama mı sahip? Ya da kadınlarla erkekler belirtilen sorundan aynı biçimde mi etkileniyorlar? Eğer öyleyse farklı sorunlar öneride yeterince dile getirilmiş mi?

Eğer sorun saptanırken, katılımcı yöntemler uygulandıysa, erkekler kadar kadınlar da sorunun, gereksinimin ve mevcut durumun tanımlanma sürecine katılmışlar mı? Katılım kadınlarla erkeklerin bakış açılarını eşit bir biçimde temsil ediyor mu?

Bu sorunla ilgili olarak kadınlarla erkeklerin özel kaynak, fırsat, olanak sınırlılıkları var mı? Bu sınırlılıklara mevcut durum tanımında yeterince yer verilmiş mi?

Projenin hedefleri

Hedeflenen sonuçlardan kadınlarla erkeklerin eşit bir biçimde yararlanacağı garanti ediliyor mu?

Kadın - erkek eşitliğinin gelişmesine tam olarak nasıl hizmet edileceği düşünülüyor? (örneğin: kadınların ekonomik kaynaklara erişim gücünü artıracak, kadınların yerel işgücü piyasasındaki konumunu güçlendirecek, belediyeyle ilişkiye geçen kadın sayısını artıracak...)

Projenin stratejisi

Proje hem kadınları hem de erkekleri içeren bir hedef gruba mı sahip? (örneğin: belediye otobüsü seferlerinin düzenlenmesi)

Strateji kadınlarla erkeklerin farklı ihtiyaçlarını, tecrübelerini ve potansiyellerini dikkate alıyor mu?

Strateji, kadınların katılımı üzerindeki kısıtlılıkların üstesinden gelmeye yarayacak önlemler içeriyor mu? (örneğin: kadınlar belediyeye kolayca gelemiyorsa ya da böyle bir tecrübeleri yoksa mahalleye gidip toplantılar yapılacak mı?)

Dolayısıyla strateji, amaçlanan eşitlik hedeflerini başarmaya aday mı?

Projenin uygulanması

Uygulama yöntemlerinde kadın ağları ve örgütlerinden yararlanılıyor mu?

Uygulama yöntemleri kadınlarla erkeklerin eşit katılımını sağlayabilecek nitelikte mi?

Proje yönetimi

Proje yönetimi için bir "eşitlik politikası" tanımlanmış mı?

Projenin yönetiminde kadınlarla erkekler eşit olarak temsil ediliyor mu? Hedef grup da eşit bir biçimde temsil ediliyor mu?

Proje yöneticileri cinsiyet-duyarlılığı konusunda bir bilgilendirme aldılar mı? Eğer almamışlarsa bu, projede içerilmiş mi?

Projenin izlenmesi ve değerlendirilmesi

Proje hedefleri ve çıktılar / ürünler için tanımlanan göstergeler cinsiyetler açısından ayrıştırılmış mı?

Cinsiyetle ilişkili göstergeler gerçekçi ve yeterli mi? (Mevcut durumla ve projenin müdahale alanıyla karşılaştırıldığında gerçekçi mi? Verili durumda kadınlarla erkekler arasında eşitliğin geliştirmesine hizmet etmek için yeterli mi?)

Eşitlik hedefleri ve sonuçlarının izlenme yöntemleri tanımlanmış mı? İzleme ve raporlama periyotları zamanında yeniden uyarlamalar yapabilmek için elverişli mi?

Hedef gruptan kadınlarla erkeklerin değerlendirme sürecine katılmaları öngörülüyor mu?

Proje ve Program Önerilerinin Sınıflandırılması

PÖ (özel) – doğrudan doğruya yalnızca kadınları hedef grup olarak tanımlayan proje ya da programlar
Yapılması gereken: proje ya da programın tahmin edilen etkilerine göre PP ve / veya PR'ye bakın...

PP (pozitif) – kadınlarla erkeklerin hem uygulamaya eşit olarak katılacakları hem de sonuçlardan eşit biçimde yararlanacaklarını garanti eden proje ya da programlar
Yapılması gereken: Ortaya çıkabilecek olumsuzluklara ilişkin özel önlemlerin alınıp alınmadığını kontrol edin

PR (riskli) – cinsiyet farklılıklarına dair yeterli bilgi içermeyen ve tasarım, uygulama, sonuçları itibariyle kadınların gereksinimlerini yeterince açık tanımlamayan proje ya da programlar
Yapılması gereken: Cinsiyet farklılıkları ve eşitsizlikleriyle ilgili olarak daha kapsamlı bir analiz isteyin...

PN (negatif) – elde edilecek yararlardan kadınların yeterince yararlanamayacağı proje ya da programlar. Doğrudan ya da dolaylı etkilerin kadınlar üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı anlaşılmaktadır ve bunun için telafi edici önlemler alınmamıştır

Yapılması gereken: Proje ya da programı kabul etmeyin ya da durdurun...

PB (belirsiz) – mevcut proje ya da program çerçevesinde belli bir hedef grupla ilişkili etkiler tanımlanamamaktadır, dolayısıyla farklı cinsiyetlere özgü olası etkiler de ayırd edilememektedir

Yapılması gereken: Karar alma konumunda bulunanların inisiyatifine ve genel politikalarına bağlıdır...

EGZERSİZ-4:
"Elimizdeki neye hizmet edecek?..."

Belediyenin ya da örgütümüzün gündemindeki mevcut bir proje / program taslağını ele alarak, yukarıda, Yöntem-5'te gruplandırılan sorular çerçevesinde değerlendirelim ve uygun sınıflandırmayı yapalım... Proje / programın eksikliklerinin giderilmesi olanaklıysa, gerekli düzeltme ve eklemeleri yapalım...

Bu kitapçığın yazımında yararlanılan kaynaklar:

AB (2000) Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (7-9 Aralık 2000) Avrupa Topluluğunun Çalışma Yaşamında Kadın - Erkek Eşitliğine Dair Düzenlemeleri ve Türkiye (Nurhan Süral, Ankara: KSSGM, 2002) 64-7.

AK (Avrupa Konseyi), Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (European Charter of Local Self-Government), Resmi Gazete, Sayı: 21364 (3 Ekim 1992)

ALKAN, Ayten (2003) kadınlar tarafından, kadınlarla birlikte ve kadınlar için Yerel Politika (Ankara: KASAUM - KADER Eğitim Materyali)

---------- (2004) Yerel Siyaset Kadınlar için Neden Önemli? Birikim (Mart 2004)

---------- (2005) Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı (Ankara: Dipnot)

Aristophanes (m.ö.5.Yy.) Lysistrata: Kadınlar Savaşı (çev. Azra Erhat ve Sabahattin Eyuboğlu) (İstanbul: Remzi Kitabevi-1996)

Belediye Kanunu (Kanun No: 5393, Kabul Tarihi: 03. 07. 2005), İl Özel İdaresi Kanunu (Kanun No: 5302, Kabul Tarihi: 22. 02. 2005)

BRAITHWAITE, Mary, Integrating Gender Equality into Local and Regional Development (Brussels: Engender)

DANDEKAR, Hemalata C. (1996) Kadın ve İskan: Geçmişteki Düşünceler, Gelecekteki Yönelimler, Diğerleri'nin Konut Sorunları (Habitat-II Ön Konferansı) (der. Emine M. Komut) (Ankara: TMMOB) 33-51.

ECEVİT, Yıldız (2000) Çalışma Yaşamında Kadın Emeğinin Kullanımı ve Kadın-Erkek Eşitliği, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset (İstanbul: TÜSİAD) 117-96.

---------- (2001) Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkisine Eleştirel Bir Yaklaşım, Yerli Bir Feminizme Doğru (der. Aynur İlyasoğlu & Necla Akgökçe) (İstanbul: Sel) 227-59.

Eurocultures / City & Shelter, Fopa Dortmund, Groupe Cadre de Vie, Praxis & Seirov-Nirov (1996) European Charter for Women in the City: Moving towards a Gender-Conscious City (Action-Oriented Research Sponsored by the Commission of the European Communities Equal Opportunities Unit, 1994-1995)

European Commission, Directorate-General for Employment, Industrial Relations and Social Affairs, Equality between Women and Men (1998) A Guide to Gender Impact Assessment (Belgium)

Finland Ministry of Environment, A Cookbook for Grass-roots Planning (Oslo)

HIRSCHMANN, Nancy J. (1996b) Rethinking Obligation for Feminism, Revisioning the Political - Feminist Reconstructions of Traditional Concepts in Western Political Theory (eds. Nancy J. Hirschmann & Christine Di Stefano) (Colorado: Westview) 157-80.

ILO (1958) 111 Sayılı İş ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında Sözleşme, Avrupa Topluluğunun Çalışma Yaşamında Kadın - Erkek Eşitliğine Dair Düzenlemeleri ve Türkiye (Nurhan Süral, Ankara: KSSGM, 2002) 152-4.

IŞIK, Nazik S. (2002) 1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler, 90'larda Türkiye'de Feminizm (der.Aksu Bora & Asena Günal) (İstanbul: İletişim) 41-72.

JOREEN (1970) The 51 Percent Minority Group: A Statistical Essay, Sisterhood is Powerfull - An Anthology of Writings from the Women's Liberation Movement. (ed. Robin Morgan) (N.Y.: Vintage) 39-49.

Kadın Dayanışma Vakfı (2003) "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Alanında Belediye-Kadın Kuruluşu İşbirliği: Deneyimler Sorunlar, Çözümler" Çalışma Atölyesi (29-30 Mart 2003, Ankara)

PHILLIPS, Anne (1995) Demokrasinin Cinsiyeti (çev. Alev Türker) (İstanbul: Metis)

RODRIGUEZ, Lilia (1998) Barrio Kadınları: Kentsel Hareket ile Feminist Hareket Arasında (çev. Ayten Alkan) Kent Kooperatifçiliği S.103-105: 10-23.

SANCAR ÜŞÜR, Serpil (2000) Siyasal Örgütlerde Cinsiyetçiliğe Karşı Eğitim Rehberi (Ankara: KASAUM)

SANDERCOCK, Lonie ve Ann FORSYTH (1992) A Gender Agenda: New Directions for Planning Theory, Journal of the American Planning Association, 58/1: 49-59.

SKJERVEN, Randi (1993) A Handbook for Alternative Municipal Planning (Oslo: Ministry of Environment)

SİNEMİLLİOĞLU, Mustafa Oğuz (2005) Yerelleşme ve Yönetişim Bağlamında Diyarbakır; Bir Yerel Örgütlenme Örneği ve Toplumsal Yaşama Yansımalar, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu - Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler: Riskler ve Fırsatlar İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü & TMMOB Şehir Plancıları Odası) 517-26.

TÜRKER, Yıldırım (16 Ekim 2006) Biyoloji ve Kadın, Radikal-2

UN (1979) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol (KSSGM:Ankara)

---------- (1985) The Nairobi Forward Looking Strategies for the Advancement of Women (World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women - A/Conf.40/108) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 18-21.

---------- (1988) Global Strategy for Shelter to the Year 2000 (UN General Assembly - 43/81) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 26-7

---------- (1993) The Vienna Declaration and Programme of Action (World Conference on Human Rights) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 49-54.

---------- (1994) Cairo Resolution and Programme of Action (International Conference on Population and Development - A/Conf.171/13) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 57-64.

---------- (1995a) Copenhagen Decleration and Programme of Action (World Summit for Social Development - A/Conf.166/9) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 65-76.

---------- (1995b) Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (Ankara: KSSGM, 2003) 151-390.

---------- (2000) Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi (Ankara: KSSGM, 2003) 1-75.

UNCED (1992) Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development and Rio Declaration on Environment and Development (A/Conf.151/26) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 34-44.

UNCHS (1976) The Vancouver Declaration on Human Settlements (UN Conference on Human Settlements - A/Conf.70/15) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 13-4

---------- (1991) Resolutions and Decisions adopted by UNCHS at its 13th Session on 8 May 1991 (Harare - HS/C/13) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 31-3.

---------- (1993) Resolutions and Decisions adopted by UNCHS at its 14th Session on 5 May 1993 (Nairobi - HS/C/14) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 45-8.

---------- (1995) Resolutions and Decisions adopted by UNCHS at its 15th Session on 1 May 1995 (Nairobi - HS/C/15) Compendium: Women and Habitat (ed. S. Keuzenkamp & I.C. De Vries) (Nairobi: UNCHS, 1996) 77-9.

WEDEL, Heidi (2001) Siyaset ve Cinsiyet: İstanbul Gecekondularında Kadınların Siyasal Katılımı (çev. Can Kurultay) (İstanbul: Metis)